

ISSN: 2630 – 5623 (Elektronik)
Bahar 2021 - Sayı 9 - Hakemli Dergi
Spring 2021 - Issue 9 - Peer – Reviewed Journal

Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yayınlanan Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS) yayın hayatına 2017 yılında başlamıştır. Dergi 2017 yılı itibariyle Bahar ve Güz olmak üzere yılda iki sayı olarak yayınlanmaktadır. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, hakemli akademik bir dergidir. DergiPark tarafından listelenmekte ve Eurasian Scientific Journal Index tarafından taranmaktadır.

Dergi; iktisat, işletme, maliye, pazarlama, sosyal politika, çalışma ilişkileri, siyaset bilimi, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, uluslararası ticaret ve lojistik, hukuk, davranış bilimleri, tarih, sanat tarihi, arkeoloji, Türk dili ve edebiyatı, eğitim bilimleri, coğrafya, iletişim bilimleri, sosyoloji, felsefe, antropoloji, sanat ve tasarım, yabancı diller ve edebiyatları, dil bilim, din bilimleri, toplumsal cinsiyet çalışmaları, turizm, gerontoloji, gastronomi ve mutfak sanatları, spor bilimleri alanlarında üretilen Türkçe ve İngilizce çalışmaları ve araştırmaları yayınlamak Türkiye’de bu alandaki birikime katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Yazarların Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi’ne gönderdikleri makalelerin benzer versiyonlarının başka bir yerde daha önce basılmamış olmaları gerekmektedir. Yazılar yayımlanmak üzere kabul edildiği takdirde, tüm yayın hakları Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi’ne aittir ve yazarlar telif haklarını devretmiş sayıldıklarından yazarlara ayrıca telif ücreti ödenmez. Dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Kaynak göstermeden alıntı yapılamaz.

Akdeniz University Journal of the Institute of Social Sciences (AKSOS), which is a peer-reviewed and multi-disciplinary academic journal, began to be published in 2017. The journal will be published on a biannual basis (Spring and Autumn issues). AKSOS is listed by DergiPark and indexed by Eurasian Scientific Journal Index.

The AKSOS welcomes original, up-to-date articles from all disciplines in social sciences and aims to makes contribution to the literature and the field of social sciences by publishing theoretical articles and empirical research in Turkish or English to provide a forum for the dissemination of knowledge and findings. Areas relevant to the scope of the AKSOS include: economics, finance, business management, social policies, labour relations, political sciences, public administration, international relations, international trade and logistics, law, behavioral sciences, history, art history, archaeology, Turkish language and literature, pedagogy, geography, communication sciences, sociology, philosophy, anthropology, art and design, foreign languages and literatures, linguistics, theology, gender studies, tourism studies, gerontology, sport sciences and gastronomy and culinary arts.

All papers (or their similar versions) submitted to AKSOS journal must be unpublished. Authors submitting manuscripts to the journal should not simultaneously submit them to another journal. The copyrights of the papers accepted for publication are deemed transferred to Akdeniz University Journal of the Institute of Social Sciences (AKSOS). Authors will not be paid any royalty fees. Responsibility of published papers belongs to the authors. Citing without giving due credit is prohibited.

Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına İmtiyaz Sahibi

Grant Holder in behalf of Akdeniz University, Institute of Social Sciences

Prof. Dr. Suat Kolkuruk

Editör / Editor

Doç. Dr. Ayşad Güdekli

Editör Yardımcıları / Assistant Editors

Öğr. Gör. Dr. Ayşe Nur Soysal

Arş. Gör. Gülten Adalı Aydın

Arş. Gör. Mehmet Sebih Oruç

Yabancı Dil Editörü / Foreign Language Editor

Arş. Gör. Şükrü Aydın

Kapak Tasarımı / Sayfa Tasarımı / Cover Design / Page Design

Serkan Kırbaç

Adres / Address: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Akdeniz Üniversitesi Enstitüleri Binası B Blok 2. Kat Dumlupınar Bulvarı

07058 Kampus / ANTALYA

Sekreterlik / Secretarial

Ad: Durmuş Yıldız

E-posta: durmusyildiz@akdeniz.edu.tr

Telefon: 02422274400 - 1485 (dahili)

E-Mail: aksosdergi@gmail.com

Web: aksosjournal.com / aksos.akdeniz.edu.tr

ESJI Eurasian
Scientific
Journal
Index
www.ESJIndex.org

AKSOS
indeks

Yayın Kurulu* / Editorial Board

Prof. Dr. Ahmet Ögke	Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Ahmet Ayhan	Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Prof. Dr. Beykan Çizel	Akdeniz Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Prof. Dr. Emine Uçar İlbuğa	Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Prof. Dr. Erol Esen	Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bil. Fakültesi
Prof. Dr. Hasan Şahan	Akdeniz Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi
Prof. Dr. Mehmet Altunkaya	Akdeniz Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Mustafa Adak	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Prof. Dr. Mustafa Gülmez	Akdeniz Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi
Prof. Dr. Mustafa Şeker	Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Prof. Dr. Nurşen Adak	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Prof. Dr. Osman Eravşar	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Prof. Dr. Selim Çağatay	Akdeniz Üniversitesi / İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi
Prof. Dr. Zekeriya Karadavut	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Doç. Dr. Ömür Tosun	Akdeniz Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi
Doç. Dr. Zehra Yiğit	Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Onur Öksüz	Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Danışma Kurulu* / Advisory Board

Prof. Dr. Abdullah Koçak	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Ata Yakup Kaptan	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Aylin Göztaş	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Barbaros Gönençgil	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram Kaya	Giresun Üniversitesi
Prof. Dr. Belma Güneri Fırlar	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Bilal Karabulut	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

* İsmine göre alfabetik olarak sıralanmıştır. / – in alphabetical order by name

Prof. Dr. Burak Özçetin	İstanbul Bilgi Üniversitesi
Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz	Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Çisil Sohodol Bir	Bahçeşehir Üniversitesi
Prof. Dr. Ebru Güzelcık Ural	Beykent Üniversitesi
Prof. Dr. Ed Emmer	Emporia State University
Prof. Dr. Edibe Sözen	Hasan Kalyoncu Üniversitesi
Prof. Dr. Emel Şerife Baştürk Akca	Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Gian Paolo Luppi	Conservatorio Di Musica G. Battista Martini
Prof. Dr. Gönül Demez	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Güliz Uluç	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Günseli Bayraktutan Sütçü	Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Hayati Aktaş	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. İhsan Bulut	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. İrfan Erdoğan	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Yılmaz	Ordu Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Zaman	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Mutlu Binark	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan Gökçe	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman İrvan	Üsküdar Üniversitesi
Prof. Dr. Ümit Atabek	Yaşar Üniversitesi
Doç. Dr. Ayselin Gözde Yıldız	Yaşar Üniversitesi
Doç. Dr. Gül Aktaş	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Güvenç Dinç	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Kamil Şahin	Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. Sefa Usta	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Doç. Dr. Serhat Yener	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Sırrı Serhat Serter	Anadolu Üniversitesi

Editörden...

Kıymetli okurlar ve araştırmacılar dergimizin dokuzuncu sayısında yine çok değerli akademik çalışmalarla sizlerle birlikteyiz. Son sayımızla yazarlarımızın katkıları ve editoryal ekibimizin titiz ve dikkatli çalışmalarıyla sosyal bilimlerin farklı alanlarında literatüre katkı sunmaya devam ediyoruz. Dergimizin dokuzuncu sayısını siz değerli okuyucularımıza sunarken, www.aksosjournal.com web sitemiz ile okurlarımıza ve yazarlarımıza kolaylıklar sunacak bir yeniliği de ortaya koymuş olmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalar ile dergimize olan ilgiye bilimsel standartlara uygun olacak bir şekilde karşılık verebilmenin gayreti içerisinde çalışıyoruz. Bu çabanın bir ürünü olarak dergimizin bu sayısında diğer dizinlere ek olarak; Journals Directory, Academic Resource Index, Asos Index, Academic Scientific Journals, Ideonline ve Scientific Indexing Services veri tabanlarında yer aldığımızı sizlerle paylaşmak isteriz. Bu sayımızda; psikoloji, pazarlama, iletişim ve resim sanatı alanında dört makale yer alıyor. Nicelięe değil niteliğe önem veren bir anlayışla hareket ettiğimizizi, dergimizin her sayısında kaliteyi bir üst sıraya çıkarmak ve devamlılığı sağlamak adına başvuruda bulunulan çalışmaların titiz bir hakem değerlendirme sürecinden geçtiğini daha önceki sayılarda belirttiğim gibi bu sayımız için de belirtmek isterim. Dokuzuncu sayımızda Esra Būdün Aydın, “**Markaların İmgesel Kodlarının Duyusal Yorumu: Torku Örneęi**” başlıklı makalesiyle markaların pazarlama sürecinde insan duyusuna hitabını ele alıyor. Sırrı Serhat Serter ise “**Araştırmaçı Öğretmen Yöntemi Kullanılarak Disleksili Bireyler ile Yapılan Kısa Film Öyküsü Yazma Çalışması**” başlıklı çalışmasıyla disleksi tanılı bireylerin eğitim hayatlarında yaşadıkları zorlukların anlamlandırılabilmesi için öğrenci ve öğretmenlerin deneyimlerini araştırmıştır. Ebru Nalan Sülün, “**Robert Rauschenberg Resimlerinde Nesne Kullanımı ve Combine Sanat**” başlıklı çalışmasında “Combine Sanat” örnekleri ve pop artta malzeme kullanımını ele almış, sanata dair bu istikametteki değişimi incelemiştir. Meltem Güler “**Sosyal Kür: Sosyal Kimlięin İyi Olma Hali Üzerine Etkileri**” çalışmasında aidiyetten ortaya çıkan sosyal kimliğin negatif taraflarının ötesinde grup yaşantılarına sağladığı pozitif etkiyi teorik olarak ele almıştır.

Dergimizin güz sayısının siz değerli araştırmacılarımız ve okurlarımıza sunulması için büyük bir emek ve özveri ile çalışan yardımcılarımız **Dr. Öğr. Gör. Ayşe Nur Soysal**'a, **Arş. Gör. şükrü Aydın**'a, **Arş. Gör. Gülten Adalı Aydın**'a ve **Arş. Gör. Mehmet Sebih Oruç**'a teşekkür ederim. Desteklerinden ötürü enstitü müdürümüz **Prof. Dr. Suat Kolukırık**'a, müdür yardımcımız **Doç. Dr. Fatma Özlem Güzel**'e, enstitü sekreterimiz **Atiye Koyuncu**'ya, enstitü çalışanımız **Durmuş Yıldız**'a, dergimizin mizanpaj çalışmalarını yürüten **Serkan Kırbacı**'ya ve bu süreci anlamlı kılan siz değerli okurlarımıza içten teşekkürlerimi sunarım.

Keyifli okumalar dilerim.

Doç. Dr. Ayşad GÜDEKLİ

Editör

İçindekiler / Contents

- 9 | Robert Rauschenberg Resimlerinde Nesne Kullanımı ve Combine Sanat
Ebru Nalan SÜLÜN
(Araştırma Makalesi)
- 26 | Markaların İmgesel Kodlarının Duyusal Yorumu: Torku Örneği
Esra BÜDÜN AYDIN
(Araştırma Makalesi)
- 44 | Sosyal Kür: Sosyal Kimliğin İyi Olma Hali Üzerine Etkileri
Meltem GÜLER
(Derleme Makalesi)
- 58 | Araştırmacı Öğretmen Yöntemi Kullanılarak Disleksili Bireyler ile Yapılan
Kısa Film Öyküsü Yazma Çalışması
Sırrı Serhat SERTER
(Araştırma Makalesi)

ROBERT RAUSCHENBERG RESİMLERİNDE NESNE KULLANIMI VE COMBİNE SANAT

Ebru Nalan SÜLÜN¹

Özet

Kitle iletişiminin İkinci Dünya Savaşı'nın ardından geliştirilmesi toplum iletişimi ile bağlantılı olarak yaşam biçimlerinin de değişmesine neden olmuştur. Bu durum, popüler kültürün yaygınlaşıp bireyin, çevre faktörünün dönüşüm yaşadığı bir süreci de beraberinde getirmiştir. Oluşan bu toplumsal yapı ve büyük dönüşüm, sanat üsluplarında tema, yöntem, mekân anlayışında ve dönem estetik yöntem, düşünce yapısında büyük farklılıkların oluşumuna zemin oluşturmuştur. Bu değişimde özellikle döneme hâkim olan reklam ve marka bilinci, popüler film ve televizyon kültürünün yaygınlaşması, imajların görsel kültürde öne çıkışının etkisi olmuştur. Bu bağlamda; sanatçılar da sanat eseri üretimlerinde farklı malzeme duyarlılığı ve yeni bir görsel dil inşa etme sürecini başlatmışlardır. Rauschenberg'in bu dönemde Amerikan avangard sanatına hâkim olan soyut dışavurumcu üslubu reddetmesi, rastlantısal nesnelere oluşturduğu combine resimlerini geliştirmesine zemin hazırlamıştır. Bu süreçte Robert Rauschenberg, sanat tarihinde 1950'li yıllara kadar izlediğimiz hazır nesne kullanım unsurlarından farklı olarak hurdalıklara giderek nesne arayışına girmeden kendi aktiviteleri sırasında keşfettiği objelerin birleşimi ile üslubunu geliştirmiştir. Rauschenberg'in eserlerinde kullanılan nesnelere sanatçının sosyal hayatında maruz kaldığı görsel kültürün de bir sentezini oluşturmakta idi. Bu bağlamda makalede; Robert Rauschenberg'in (1925-2008) "Combine Sanat" üretim örnekleri ile dönem görsel kültürü nitel bir araştırma yöntemi ile araştırılacak, sanatçının "Combine Sanat" eserlerinin sanatta malzeme kullanımında yarattığı değişim incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Robert Rauschenberg, Combine Sanat, Pop Art, malzeme.

Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi:28.04.2021-Kabul Tarihi:16.05.2021

Sülün, E.N. (2021). "Robert Rauschenberg Resimlerinde Nesne Kullanımı ve Combine Sanat".
Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), sayı 9, s. 9-25

Object Use in Robert Rauschenberg Pictures and Combine Art

Abstract

Development of mass communication after the Second World War also led to a change in lifestyles in connection with community communication. This change also led to a process, in which popular culture became widespread and individuals experienced a transformation in the environmental factor. Resulting social structure and great transformation formed the basis for formation of great changes in the understanding of theme, method, time in art trends, in the structure of method and thought of the period. Especially advertising and brand awareness, which dominated that period, prevalence of popular film and television culture and emergence of images in visual culture played a significant role in this change. In this context, artists also started the process of building different material sensitivities and a new visual language in their art work production processes. Rauschenberg's rejection of the Abstract Expressionist style that dominated American Avant-Garde Art during this period formed a basis for his development of combine paintings that he created with random objects. In this process, instead of using ready-made objects, which was a dominant approach in the history of Art until 1950s, without going to junk yards and looking for objects, Robert Rauschenberg developed his own style by combining objects he discovered during his art-works. Objects and items Rauschenberg used in his works were also a synthesis of the visual culture he was exposed to during his social life. In this context, Robert Rauschenberg's (1925-2008) "Combine Art" production samples and the visual culture of that period will be analyzed by means of a qualitative research method in this article, and the change created by the artist's "Combine Art" works in terms of material use in the art will be examined.

Keywords: Robert Rauschenberg, Combine Art, Pop Art, material.

Giriş

20. yüzyılda II. Dünya Savaşı'nın ardından gelişen ve dönüşen toplumsal yapı, insanlığın sosyal yapısını değiştirmiş, bu değişimin paralelinde yaşam biçimlerine eklenen yeni popüler öğeler, imgeler görsel estetik unsurların da değişmesine neden olmuştur. Bu dönemde, popüler kültür öğelerinin kent hayatı ve merkezlerinde kitlelerin tüketimine sunulması ve bu amaçla üretilmesi, toplumsal ve bireysel dönüşüme, dolayısıyla kitlelerin görsel estetiğinin değişimine bir araç olmuştur. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında kitlelerin görsel algısını değiştiren reklam, imaj, televizyon kültürü yaşam sürecine yeni imgelerin, nesnelere eklenmesini de beraberinde getirmiştir. Bu dönem, alışılmış görsel, estetik unsurların çözülmeye başladığı, popüler kültür ve estetik beğenin bu bağlamda dönüşüm yaşadığı yeni bir dönemi de ifade etmektedir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra sanatta biçimsel olgular, kurallar ve estetik unsurlar üzerine Clement Greenberg (1909-1994)'in sanatçılara sunduğu teoriler, Amerikan Soyut Ekspresyonizm sanat hareketinin gelişmesini sağlamıştır. Greenberg, sanat eserini biçimsel unsurları, düzeni, malzeme kullanımı ile kendi kendisine yeten, sanat eserini genel çerçevede sanatçısından, izleyicisinden, dünyadan bağımsız olarak gören bir bakış açısını Amerikan sanatında inşa etmeye çalışmıştır (Honour, H.,

Fleming, 2016, s. 844). 1940'lı yılların ortalarında New York'ta nesnelerin gerçek temsiline yer vermeden renk ve biçimlerden oluşan bir ifade biçimi geliştiren Amerikan soyut ekspresyonistleri, bu dönemde Amerikan sanatının gelişmesinde en önemli öncü sanat hareketi niteliğindedir. Bu dönemde, Marcel Duchamp'ın 1917 yılında ürettiği "Çeşme" eseri ile sanatta hazır nesne kullanımı, işlevsellik, sanatta nicel unsurlar ve düşünsel sürecin seçilen malzeme ile kurduğu ilişki, sanatın en önemli sorunsalları arasında yer almıştır. Duchamp'ın kullandığı hazır malzemelerin (ready made) sanat üretiminde yer bulması Kurt Schwitters ile devam etmiş, Pop Art'ta Andy Warhol, Richard Hamilton, Tom Wesselmann, Robert Rauschenberg ile sanatta toplumsal, popüler kültür öğeleri ile bütünleşerek daha fazla tartışılır olmuştur. Bu dönemin yaygın sanat hareketlerinden olan Amerikan Soyut Ekspresyonist ekolden uzaklaşan yeni genç Amerikan sanatçılarından Robert Rauschenberg'in gündelik hayata dair nesnelere geleneksel boyama yöntemini birleştirdiği üretimleri, dönem sanat ortamında alternatif bir üslup olarak gelişecektir (Antmen, 2010, s. 160).

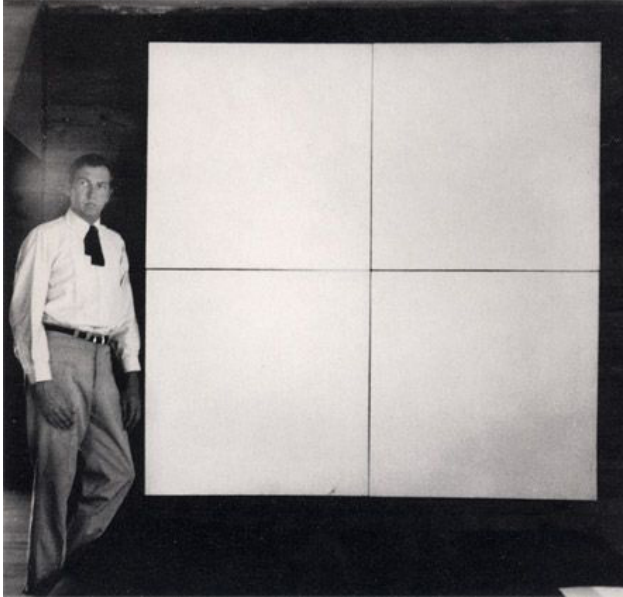
"Combine Sanat", kullanım sınırları çizilmemiş malzemelerin tuval üzerinde yer bulduğu, resim ve heykel sanatının eklektik bütünlüğü ile gelişen bir resim türüdür. Robert Rauschenberg'in (1925-2008) sanatını tanımlamak için kullandığı bu resim türünde tuval yüzeyinde, çevresinde, fotoğraflar, kıyafetler, kumaşlar, gazete kupürleri, farklı sayılarda üç boyutlu nesnelere yer alabilmektedir. Robert Rauschenberg, üretimlerinde temadan, süreklilikten uzak duran bir üslubu benimsemiştir. 1951 yılında ürettiği "Beyaz Resimler" serisinden itibaren sanatçı dış dünya ile bağlantı kurmaya başlamıştır. Rauschenberg'in erken dönem çalışmalarında izlenen düz beyaz yüzeyler zamanla deneysel bir seçimle oluşturulmuş yaşam alanlarına dönüşmüştür. Rauschenberg'in üretimleri, sanatın benliğinde var olan varoluşçu keşif ve benliğin çevre ile yeniden biçimlendirildiği alanlara dönüşmüştür. Sanatçı, bu süreçte kendi kimliğini merkezi bir konuma yerleştirirken sanatsal kimliğini de kesintisiz bir akışın içerisinde konumlandırmıştır.

Rauschenberg, 1953 yılından itibaren nesnelerin düzenlenmesi ile oluşturduğu asamblej eserlerini "combine" olarak adlandırmıştır. 1955 yılında ürettiği "Yatak-Bed" eserinde sanatçı; yastık, yorgan, diş macunu ve oje kullanmıştır. Rauschenberg, "Kanyon" eserinde kullandığı doldurulmuş kuş, ezik tenekeler, eski aile fotoğrafları ile yaşama dair yakaladığı gerçekliği aksiyon ressamlarının deneysel resim yapma eylemi ile birleştirmiştir. Bu süreçte Rauschenberg, "keşfetmek" ten çok "rastlamak" olgusunu öne çıkararak kendini tuvalde yeniden kurgulamış ve sanat üretim sürecine dair şu ifadeleri kullanmıştır: *"Resimlerimin yaşamın yansımaları olmalarını istiyorum. Öz görselleştirme çevrenizin bir yansımasıdır. Eğer çalışmanızı bilindik niceliklerle yapıp kelime oyunu yapıyorsanız ya da materyalinizle sembolik biçimde uğraşıyorsanız çalışmanın ömrünü kısaltıyorsunuz demektir."* (Fineberg, 1995, s. 168).

Makalede sanatçının bu bakış açısı nesne kullanımı bağlamında ele alınarak değerlendirilecektir. Robert Rauschenberg'in 1954-69 yılları arasında ürettiği "Combine" eser örnekleri aracılığı ile sanatçının üretimlerinde obje kullanımı bağlamında gerçekleştirdiği öncü yaklaşımlar, bu yaklaşımların dönem sanatında yarattığı dinamik analiz edilerek, araştırılacaktır.

Robert Rauschenberg: Hayatı ve Sanatı

Robert Rauschenberg, 1925’de Port Arthur- Texas’ın bir rafine merkezi olan Gulf Coast şehrinde doğmuştur. Rauschenberg, Kansas City Art Institute ve orduda bulunduktan sonra Black Mountain College’de eğitim almaya başlamıştır. 1948 yılında Josef Albers’ten eğitim almak için gittiği Black Mountain College’de Josef Albers, Rauschenberg’i rengin göreceliliği, renk çalışmalarına dair öğretileri ile etkilemiş ve sanatçının “Beyaz Resimler” ine bu yaklaşım temel oluşturmuştur (Şekil 1). Rauschenberg’in beyaz tuvaleri renge duyarlı ve kontrol edemediği çevreden etkilenen bir ışık etkileşimine sahiptir.

Şekil 1: Robert Rauschenberg, White Paintings, 1951.

Kaynak: URL 1.

Rauschenberg, sanat üretim sürecinin ilk yıllarından itibaren sanatta deneysel tutumunu korumuş ve bu yaklaşımı geliştirmenin yollarını aramıştır. 1949 yılında New York’a taşınan sanatçı, Art Students League’de dersler almaya başlamıştır. Rauschenberg, New York sürecinde 8. caddedeki “The Club” da Amerika sanat dünyasında önemli tartışmalar başlatan Amerikan Soyut Ekspresyonist sanatçıları ile tanışmış, bu karşılaşmalar sırasında dönemin önemli sanatçıları ile de tanışma ve tartışma alanları yaratma fırsatı bulmuştur. Robert Rauschenberg’in sanatı, 1952 yılında Twombly ile birlikte gerçekleştirdiği Avrupa ve Kuzey Afrika gezisinin ardından yeni bir döneme girmiştir. Bu süreçte geliştirdiği düşünsel sürece dair Rauschenberg şu ifadeleri kullanmıştır: *“Soyut dışavurumculuğun kendini ele veren yapısı ve kafa karışıklığı beni her defasında rahatsız etmiştir. Çünkü; o zamanlar ben zıt yöne odaklanmışım. Resmin görüntülerinin, materyalinin ve anlamının nerede olabileceğine ilişkin yollar bulmaya çalışıyordum. Benim arzumun görsel bir tanımının değil, duygu ve anlam alanının kendi kendiyile ilgilenmesine izin vererek daha çok gözlemediğim şeyin ön yargısız bir*

belgesinin peşindeydim” (Fineberg, 1995, s.180).

Şekil 2: Robert Rauschenberg, Red Paintings, 1953-1954.

Şekil 3: Robert Rauschenberg, Black Paintings, 1952-1953.

Kaynak: URL 2.

Kaynak: URL 3.

Rauschenberg, 1953 yılında New York Okulu'nun sahip olduğu psikolojik iç gözlemden uzaklaşarak resimlerinde malzeme kullanımını çeşitlendirmiş, rengin hakimiyetinden uzak, malzemenin ve boyanın duygu durumları ile dönüştüğü bir üslubu benimsemeye başlamıştır. Rauschenberg, 1952 yılında ürettiği kırmızı resimlerinde de buruşuk gazete kağıtlarını kullanmış, ardından siyah resimlerinde kentsel çöp ve atık malzemeleri sanatına eklemiştir (Şekil 2) (Şekil 3). Rauschenberg'in sanatına eklektik yaşam malzemelerinin eklenmesi, özellikle bu serisi ile görünür olmuştur.

Robert Rauschenberg'in 1954 yılında Jasper Johns ile tanışması ve Pearl Street'te Johns ile aynı binada atölye oluşturması, iki sanatçının sanat üretimlerindeki kolektif yaklaşımın gelişimine neden olmuştur. İki sanatçı da sanatın üretim sürecinde iç gözlemin ve bu soruşturmanın sanat üretimi ile olan bağlantısını sorgulamıştır. Bu dönemde Rauschenberg, soyut dışavurumcu sanatçıların iç gözlem sorununu eserlerinde ele alış yöntemlerine hayran olmakla birlikte New York Okulu'nda var olan öznel benliği ve kendiliği öne çıkaran yaklaşıma karşı da yeni bir estetik yaklaşım ve malzeme keşfi ile direnç noktaları aramıştır (Şekil 4).

Şekil 4: Robert Rauschenberg, Jasper Johns, John Cage ve diğer sanatçılar Pearl Street stüdyosunda, New York,1955.

Kaynak: URL 4.

Rauschenberg, resimlerinde kullandığı malzeme anlayışı ile sanat eserinin sınıflandırılmasında iki ve üç boyutluluğu tartışmaya açmış, kompozisyonlarında kullandığı materyalleri gündelik hayattan seçerek resimlerini gündelik hayat ile buluşturmuştur. Bu yaklaşım, sanatçının eserlerini sıradan olana ve gündeliğe yaklaştırarak bu bağlamda süregelen hayat ile eserler arasında bir ilişki yaratmıştır. Sanatçının yapıtlarını inceleyen eleştirmenler, yaratıcılık sürecinde Rauschenberg'i bir avangard olarak nitelemiştir. Bu nitelemede sanatçının sanat üretim sürecinde birden fazla ortam ve nesneyi yan yana getirmesi, bu süreçte nesne ve eser kavramı arasındaki sınırları yok etmesi ve deneysel yaklaşımı etken olmuştur (Şekil 5) (Şekil 6). (Whitham, Pooke, 2013, s. 28).

Şekil 5: Robert Rauschenberg Pearl Street'teki Stüdyosunda Charlene (1954) eserinin yanında.

Kaynak: URL 5.

Şekil 6: Stüdyoda bir ziyaretçi eseri incelerken, New York, March 1958.

Kaynak: URL 5.

Rauschenberg'in 1957 yılında ürettiği ve birbirinin aynısı olan "Factum I" ve "Factum II" eserleri "jest resimleri" olarak da ifade edilebilmektedir (Şekil 7). İki eserde farklı duygusal içeriklerin varlığı üzerine gerçekleştirdiği arayışta Rauschenberg, bu iki eserde bu bağlamda bir fark görmediğini ifade etmiştir. Bu dönem eserlerinde Rauschenberg, tamamen imgelem dünyasına ve olaya, âna odaklanan çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Şekil 7: Robert Rauschenberg, Factum I- Factum II, 1957.

Kaynak: URL 7.

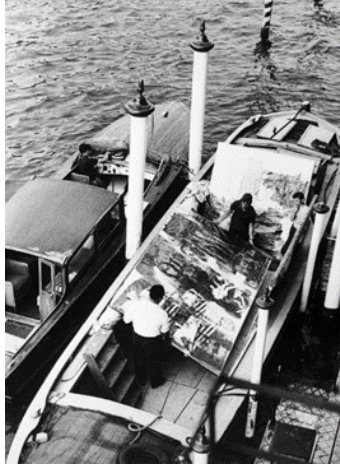
Rauschenberg *"Bilinçaltımla uğraşmıyorum. Son derece uyanık kalmaya çalışıyorum. Resim; kompozisyon, renk, vs. gibi unsurlara rağmen bir an yansıması ya da düzenleme alanı değildir. Sanat eseri, tüm bunlardan kurtulup, bir gerçek ya da kaçınılmazlık olarak ortaya çıktığında her zaman en güçlü halindedir. Resim, yaşama bağlı bir alandır.*

Ben, bu ikisi arasında, sanat ve hayat arasındaki boşlukta hareket etmeye çalışıyorum” ifadeleri ile bu dönemdeki üslup arayışını tanımlamaktadır. Bu noktada, oluşturulan kompozisyon serbest çağrışım yöntemi ile oluşuyor, resim üzerinde kullanılan her detay, malzeme, obje vb. âni deneyimleme canlılığı içerisinde sunuluyordu (Fineberg, 1995, s. 172).

Gündelik yaşam kültürünü ve anlarını sanatında bir palet gibi kullanan sanatçı; gazete, doldurulmuş hayvanlar, kentsel atıkları yapıtlarının en önemli unsurlarına dönüştürmüştür. Bu bağlamda Rauschenberg, geleneksel resim malzemeleri ile anlardan topladığı yaşam nesnelerini bir araya getirerek malzeme ve uygulama anlamında bir farklılık olmadığını da kanıtlamaya çalışmıştır. Bu yaklaşımın en önemli unsuru ise, seçilen her nesnenin sanat eserine dönüşebilir olduğu gerçeğine olan vurgusudur. Sanatçı, bu düşünce üzerinde durmuş, yapıtın konusu ne olursa olsun seçilen her malzemenin çalışmalarda görünür kılınabileceğini ve birbirinden bağımsız olarak da güçlü bir görsel dil oluşturulabileceğini savunmuştur (Bayçu, 2018, s. 40).

Rauschenberg’in sanat üretim sürecinde edindiği üslup, John Cage’in “benzer olmayanların birlikte var oluşlarını” öne çıkaran yaklaşımlarından da etkiler barındırmakta idi. Cage’in dinleyiciyi çevrenin bütün seslerini dinlemeye ve kendi içindeki temel düzensizliği keşfetmeye davet eden eğilimi ile Rauschenberg’i hiçbir zaman şanslı tam olarak Cage’in öne çıkardığı aşamaya taşımayan yaklaşımı arasında bir bağ oluşmuştur. John Cage’in bu yaklaşımı, Rauschenberg’i biriktirme ve anın estetiğini geliştirme konusuna yönlendirmiştir. Rauschenberg, “Şansı hiçbir zaman kullanmayı başaramadım, ya bayağı geometrik bir şey elde ediyordum ya da içine girmek istediğim ruh ortadan kayboluyordu. Bilinmeyen bir fikrin kendini gerçekleştirmesine tanık olmak yerine sanki bir fikri gerçekleştiriyor gibi hissediyordum” ifadeleri ile şansın sanat üretimlerindeki anlamını tanımlamıştır (Fineberg, 2014, s.167). Robert Rauschenberg’in sanat hayatında malzeme kullanımı ve bu kullanımın sanatçı tarafından gerçekleştirilen öznel yorumunun, bağlamının en çok tartışıldığı ve geliştiği dönem; 1954- 1969 tarihleri arasında ürettiği eserler olmuştur. Rauschenberg, bu dönemde ürettiği ve “Combine” olarak nitelediği yapıtlar ile resim ve heykel disiplinlerini bir arada değerlendirmiştir. Bu bağlamda, iki boyutlu resim yüzeyinin üçüncü boyuta taşınmasında seçilen malzemeler, sanatçının bu dönem yapıtlarının biçimini, içeriğini oluşturan en önemli unsurlar olmuştur. Sanatçı, bu dönem gerçekleştirdiği eserlerinde Marcel Duchamp’ın nesne kavramını tartışmaya açarak birbirinden bağımsız ve işlevlere sahip patchwork yorgan, otomobil lastiği, doldurulmuş hayvan gibi malzemeleri sanatının ana malzemesi haline getirmiştir. Sanatçı bu bağlamda; eserlerin yorumunu izleyicilere bırakmayı tercih ederek sanat eserinde farklı bulunan imge ve nesnelerin yerleşimini, bir aradalığını öncelikli hale getirirken o nesnelerin gizli anlamlarını izleyicinin keşfetmesine imkân veren bir yaklaşımla eserlerini üretmiştir (URL 7). Rauschenberg, Aralık 1954’te New York’taki Egan Galerisi’nde “Kırmızı Resim” (Şekil 2) ve Combine eserini ilk kez sergilediğinde, eleştirmenler mevcut sanat tanımlarına meydan okuyan eserler karşısında tartışma başlatmışlardır. Rauschenberg, yine bu süreçte 1963’te New York Yahudi Müzesi’nde düzenlenen ilk kişisel sergisinin ardından “Combine” eserleri ile sanat-nesne-zaman-süreç tartışmalarının genişlemesini sağlamıştır. Kişisel sergisinden bir yıl sonra ise 1964’de Venedik Bienali’nde Uluslararası Resim Büyük Ödülü’nü kazanmıştır. Rauschenberg’in ABD Pavyonu’nda sergilenen eserleri arasında 1955 yılında ürettiği combine eseri “Bed”

(1955) de yer almıştır. Ayrıca, yine bienalde sergilenen eserler arasında 1962 yılında, özellikle reklam ve medya unsurlarından esinlenerek ürettiği serigrafileri kullandığı resimleri de yer almıştır (URL 8) (Şekil 8). Bu süreç, Rauschenberg'in sanat yapıtı, malzeme, mekân, estetik tartışmalarının tekrar başlamasına neden olan "Combine" serisinin izlenmesini sağlamıştır. Bu sergisi ile sanatçı bu unsurlar ile öncü bir sanatçı olmuş, kendisinden sonra gerçekleşecek sanat üretim yöntemlerini etkilemiştir.

Şekil 8: Rauschenberg's Express (1963) eseri tekne ile sergi alanına taşınırken, Venedik, Haziran 1964.

Kaynak: URL 8.

Robert Rauschenberg ve Combine Resimleri

ABD'li sanatçı Jasper Johns, Robert Rauschenberg ile birlikte, ABD'de II. Dünya Savaşı'ndan sonra uzun bir süre etkin olan Soyut Dışavurumculuk akımından Pop Art ve Minimal Sanat'a geçiş sürecinin başlıca temsilcilerinden biridir (Antmen, 2000, s. 65). Robert Rauschenberg, 1950'li yıllardan başlayarak "action painting" resim üslubunun hareketi öne çıkaran estetik tavrını tartışma konusu olarak benimsemiştir. Kolaj ile Combine sanatını kullanan Alman Dadacı sanatçı Kurt Schwitters'in sergisini izleyen Rauschenberg, "combine" eserlerinin üretim aşaması öncesinde, karşılaştığı bu yaklaşımdan etkilenmiştir. Rauschenberg bu döneminde, soyut dışavurumcu eserler üretirken içgüdüsel anlamın yıprandığını düşünmüş ve "combine" resim arayışlarının ilk üretimlerine 1952 yılında başlamıştır. Bu eserler, dışavurumcu resimlerin fon olarak kullanılması, rastlantısal edinilmiş nesnelerin resim yüzeyine eklenmesi ile oluşturulmuştur. Bu nesne özgürlüğünde sanatçı, Coca Cola şişelerini, doldurulmuş kuşları ve diğer birçok maddeye ait materyal nesneyi resim yüzeyine eklemiş, bu yolla izleyeni sosyolojik amacın nesneliliğini koruması için dadacı bir yaklaşımla, izleyenleri eserlerini anlamaya yönlendirmiştir. Sanatçının rahatlığı ve yapıtının bütünü üstündeki ustalığı, kurgularına dikkat çekici bir bütünlük verir. Nesne; combine resimlerde kendi doğasını, hazırlanan, düzenlenen, ussal olarak kurulan ve sürekli denetim altında tutulan bir bütün uğruna yitirmiştir (Cabanne,1995, s.124). Sanatta 1950'li yılların sonlarında nesne, malzeme ve imge sorunu yoğunlukla tartışılan unsurlar

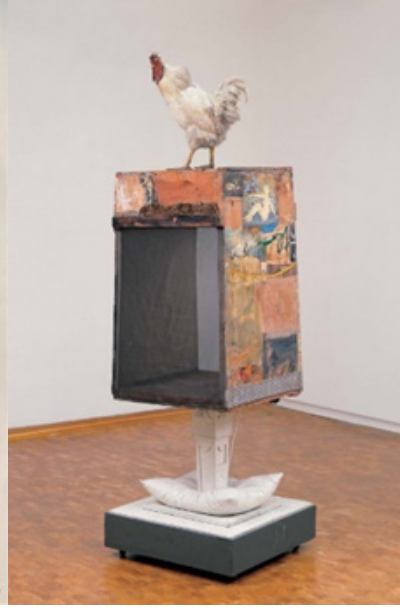
arasında yer almıştır. Bu süreçte, sürrealistler de bilinçdışı zihne dair gerçekleştirdikleri analizlerin anahtarı olarak farklı malzemeleri rastlantısal olarak birleştiren bir yöntem geliştirmişlerdi. Rauschenberg, bu yaklaşımdan farklı olarak kullandığı malzeme, materyallerde bir özümseme ve benzeşme deneyimini kullanmayı önemsemiştir. Sanat üretimi öncesinde sanatçı, kullanacağı malzeme ve nesnelere keşif sürecine çıkmadan, hurdalıklarda bu süreç için hazırlık yapmadan, anın içselleştirdiği duygu ve üretim durumlarına yönelmiştir. Örneğin, nesne bulmak için çöplük, hurdalık ya da atık merkezlerine gitmemiştir. Rauschenberg, özellikle Combine resimlerinde bu temayı, hazırlık aşamalarını ve kurguyu reddeden bir sanatsal yaklaşımı benimsemiştir.

Robert Rauschenberg ilk combine resimlerini üretirken Paolozzi, Richard Hamilton, Allen Jones ve Peter Blake gibi Avrupa'lı sanatçılar da Amerika'da gerçekleşen üretimlerden bağımsız bir yaklaşımla popüler kültürden esinlenen, özellikle de reklamlardan uyarlanan eserler üretiyordu (Boudaille,1995, s.12). 1950'li yılların ikinci yarısına hâkim olan yaşam biçimleri incelendiğinde, popüler kültürün hayata yakınlaştığı bir dönüşüm süreci dikkat çekmektedir. Reklam, marka, imaj yoğunluğu içerisinde medya faktörü, hayatların da bu bağlamda dönüşümünü hızlandırmıştır. Rauschenberg'in bu dönem ürettiği Combine eserlerinde etkili olan unsurların değişen yaşamlar, popülerite, erotizm ve medya olduğu izlenmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilecek incelemede 1953 yılında Life Dergisi'nde yayınlanan Old Gold sigara reklamı ve sanatçının 1955-58 yılları arasında ürettiği "Odalisk/Odalık" eseri ele alınacaktır. Bu karşılaştırma, sanatçının yaşam anlarına olan organik bakış açısı ve malzeme duyarlılığı hakkında karşılaştırmalı analiz yapabilmeyi sağlamaktadır. 27 Nisan 1953 yılında Life Dergisi'nde yayınlanan "Old Gold" sigara reklamında topuklu ayakkabı giyinmiş çıplak kadın bacağı üzerine yerleştirilen sigara paketi ve hemen yanında sık giyimli, elinde bir kral tacı tutan erkek figürü yer almaktadır (Şekil 9). Topuklu ayakkabılı, diz çökmüş çıplak kadın bacaklarının egzotik bir yastık üzerinde konumlanması, doğu kültürünü, haremi sembolleştirmektedir. Erkek figürünün elinde tuttuğu dairesel tacın fallik bir gösterge olarak sunulan sigaraların üzerine yerleştirilmesi ile elde edilen imgesel anlam, bu dönemde Rauschenberg tarafından incelenmiş ve bu reklam içeriği, gösterge bilimsel olarak "Odalisk" eserinin temelini oluşturmuştur. Rauschenberg'in 1955-1958 yılları arasında tamamladığı "Odalisk" eserinde, popüler kültürden alınan kolaj bileşenleriyle kurgulanmış bir anlatım izlenmektedir. Rauschenberg bu eserde öne çıkarmak istediği cinsel sembolizmi, kullandığı hazır malzemelerle kurgulamıştır (Şekil 10) (Fineberg, 1995, s. 181).

Şekil 9: Olga Gold Sigara Reklamı,
Life Dergisi, 27 Nisan 1953, syf.3.

Kaynak: Fineberg, 2014: 171.

Şekil 10: Robert Rauschenberg,
Odalisk/Odalık, 1955-1958.

Kaynak: URL 10.

Eserde, fallik bir nesne olarak kullanılan sütun, bir yastığın üzerinde yükselmektedir. Sütunun ucunda yer alan kutu ise içindeki ışıkla aydınlatılmıştır. Işığın açılıp kapatılma özelliğinin olması da cinsel bir metafor olarak ele alınmıştır. Yerleştirmenin en üstünde yer alan horoz simgesi de yine diğer imgeleri destekler biçimde, “erkek” olgusuna yüklenen anlamlar bütünüünün metaforik anlatımı olarak kullanılmıştır. Sanatçı, resim üretimi, nesnelere ve nesnelere sanatta kullanım alanlarına dair şu ifadeleri kullanmıştır: “Nesnelerin tarihini seviyorum. Nesnelere insanlığı raporlamasını da. Resimlerimin bir araya getirdiklerinin aynı zamanda kolay biçimde ayrıştırılabilmelerini de isterim. Ancak, o zaman bir nesneye bakarken onu tanıyabilirsiniz. Üstüne resim çizdiğiniz kanvasın bir paçavradan başka bir şey olmadığını anladığınız sonra, doldurulmuş tavuk, elektrik ampulü ya da saf form, ne kullanırsanız kullanın fark etmiyor” (Fineberg, 2014, s.172). Rauschenberg’in 1950’li yılların sonlarında sergilediği eserler, dönem Amerikan soyut dışavurumcu sanatçıları tarafından eleştirilmiş ve hatta eserlere saldırı gerçekleştirilmiştir. Rauschenberg’in üretimleri ilk kez 1959 yılında Leo Castelli Gallery’de sergilenmiştir. Rauschenberg’in hayranlıkla izlediği, öncü olarak gördüğü Amerikan soyut ekspresyonist sanatçıları, bu serginin açılışına gelerek “Apollo’ya Hediye” eserini (Şekil 11) tekmeleyerek tepkilerini ilan ederek bu üretimlerin yüksek estetik amaçların bir parodisi olarak nitelendirmişlerdir (Fineberg, 1995, s. 152).

Şekil 11: Robert Rauschenberg, Apollo'ya Hediye, 1959.

Kaynak: URL 11.

Sanatçı, 1959 yılının başlarında Dante'nin "İlahi Komedya" eserinden esinlenerek ürettiği seri resimlerinde "Cehennem" bölümünün otuz dört kantosuna eşlik edebilecek resimler üretmiştir. Rauschenberg, bu serisinde ikonografik tutarlılığı önemseyerek üretim gerçekleştirmiş ve sergileme sırasında eserleri şiirle sunarak bu yolla ifade gücünü desteklemiştir. Sanatçı; burada görsel ve şiirsel dili bir arada sunarken Dante'nin cehennemi ile kendi yaşadığı, 'andaki' cehennemi dolaylamıştır. Burada sunulan öykü, 1959 yılında Jasper Johns ile olan dostluğunun sarsılmasını ve yaşadığı duygu durumunu da ifade etmektedir. Özellikle Rauschenberg'in "Kıta XXXIII" eserinin (Şekil 12) (Şekil 13) merkezinde; Jasper Johns'un ellili yılların başından itibaren ürettiği ve resimlerinin içerisine yerleştirdiği alçılara benzeyen bükülmüş kollar ve eller yerleştirmesi, bu düşüncenin oluşumuna neden olmuştur. Sanatçı, bu eseri bir buçuk yılda, üretim sürecinin son altı ayını terkedilmiş bir rıhtımda yalnız yaşayarak tamamlamıştır. Sanatçı bu dönem üslubu ve eser hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: *"Detayların ilk bakışta anlaşılmasını gerektiğini, büyük resmi hissetmeden bir yerden diğer yere bakabilmemiz gerektiğini fark ettim. Eserde, sürekli odak değişimini ve detay soruşturmasını olanaklı kılan bir yüzey yaratmam gerekiyordu. Dinlemek zamanının içinde gerçekleşir. Görmenin de zamanının içinde gerçekleşmesi gerekiyordu"* (Fineberg, 1995, s. 180).

Şekil 12: Robert Rauschenberg, Kıta XXXIII, 1959-1960.

Kaynak: URL 11.

Şekil 13: Robert Rauschenberg Kıta XXXIII, 1959-1960 (Detay).

Kaynak: URL 11.

Rauschenberg, bu bakış açısı ile kurguladığı yapıtlarında Marcel Duchamp'ın her şeyin sanat olabileceği yaklaşımına karşı sanatın her yerde olduğu savını getirmiştir. Duchamp, seçtiği objelerin gerçek formunu ele alırken Rauschenberg, bu objelerin formlarından bir kompozisyon oluşturarak izleyenleri senteze yönlendirmiştir. Bu süreçte ise; bütüncül bakış açısında, objeleri yorumlamayı sanatçı izleyenlere bırakmıştır. Görme ve yorumlamanın gerçekleşmesi de bu aşamada başlamaktadır (Yılmaz, 2012, s.114). Rauschenberg'in 1961 yılında ürettiği "Rezervuar/Reservoir" eserinde de resim yüzeyinde zamana seslenen iki adet saat yer almaktadır. Sanatçı, saatlerden ilkinin çalışmaya başladığında, diğerini ise; çalışmayı bitirdiğinde izlediği saate göre ayarlamıştır. Fakat izleyici bu dakikalar, saatler arasındaki karşılaştırmayı yapamamaktadır. İzleyen, eserin kaç saatte, kaç günde, kaç haftada tamamlandığını ön göremeyen bir zaman referansı ile karşı karşıyadır. Bu çalışmada John Cage'de de izlenen zaman kavramını sorgulayan sanatçı, izleyenin üretim içerisinde kaybolmasına, tüm nesnelere bir bütün olarak ifade aracına dönüştürmesine olanak tanımayarak tüm nesnelere orijinal bağlamları içerisinde algılatmayı amaçlamıştır. Rauschenberg'in eserlerinde kullandığı nesnelere bir metafor, bir sembol olma durumundan öte, belirli çağrışımlar oluşturan özellikleri ile sunulmaktadır.

Leo Steinberg, Rauschenberg ile ilgili düşüncelerini şu şekilde anlatır:

MoMA'da Mart 1960'ta yaptığım bir konuşmada, Rauschenberg'i günün retoriklerinden kaçındığı için övdüm. Giacometti LIFE'ta yayınlanan bir röportajında şöyle demişti: 'Eğer heykellerim uzadıysa, bu tamamen istemsizce olmuştur. Eserlerim bana rağmen öyle ortaya çıkıyorlar'. İşte bunun gibi, New York avangardında her kendine ve Greenberg'e saygı duyan ressam, kutsal bilinçaltının ritmine göre resim yaptığını iddia ediyordu. Öyle ki

fırçanın her darbesi doğal bir fenomenin zorunluluğu ile oluşuyordu. Karar veya seçim müdahalesi olmadan resim yapıldığına dair bu özentiye karşın, genç Rauschenberg naif bir biçimde resimde iyi görünecek şeyin ne olduğunu merak ediyordu. Bu kravat nasıl olur? ve resmin içine girer (Steinberg, 2000, s. 23).

Rauschenberg, eserlerindeki görsel algıyı kurgularken sabit bakıştan ziyade John Cage'in savunduğu "süreksizliği kucaklama" konusu ile bağ kurmayı önemsemiştir. Sanatçı, "gerçeği" bütün karmaşası içinde bir detay kolağı olarak yakalamak istiyordu. Dolayısıyla, bulunmuş nesnelere tekil kimliklerini belirgin bir biçimde koruyarak izleyiciyi, eserin estetiği içinde kaybolan nesnelere yerine, orijinal bağlamı içindeki nesnelere hissi ile baş başa bırakmayı amaçlamıştır. Bu süreçte ise; nesnelere metaforik anlamlar yüklemeyen, ama aynı zamanda da bağlama bağlı kalma zorunluluğu olmadan yan yana getirilmiş nesnelere oluşturulan malzeme duyarlılığı, sanatçının malzeme kullanımının temellendiği en önemli unsur olmuştur. Sanatçının "Combine" eserleri incelendiğinde üretim sürecinde yan yana getirdiği malzemeler arasında; yağlı boya, kumaş, rastgele seçilmiş resimler, fotoğraflar, çizimler, dantel, ahşap, zarf, buluntu mektuplar, basılı reproduksiyonlar, havlu ve tuğla, ip, çatal, soft ball, çivi, metal menteşeler, ahşap kapı, cam, ayna, teneke, mantar, deri ayakkabı, kuru ot, beş tekerleğe monte edilmiş ahşap yapı, doldurulmuş hayvanlar yer almaktadır. Rauschenberg'in bu dönem üretimleri, sanat tarihinde hem çok katmanlılığı hem seçilmiş nesnelere bir araya getirilme süreci hem de bu süreçteki zaman unsurunun tartışmaya açılması nedenleri ile de öncü unsurlar taşımaktadır. Sanatçı; üretimlerinde anlık, tesadüfi anlamanın, farkına varmanın ve tesadüfleri araştırmanın önemini vurgulamıştır. Bu düşüncesini ise şu ifadeler ile tanımlamıştır: *"Ve ilk başta bir tesadüfi (sürpriz) değildiyse bile onu işlediğimde (onunla işim bittiği zaman) o hale dönüştü. Dolayısıyla objenin kendisi bağlamı tarafından değiştirildi ve böylelikle yeni bir şey oldu"* (Şekil 14) (Cima, 1986, s. 69; akt: Yılmaz, 2015, s. 117).

Şekil 14: Robert Rauschenberg Front Street stüdyosunda yapıtları ile, New York, 1958. Fotoğrafta sanatçının stüdyosunda izlenen eserler: Yukarıda sağda; Bed (1955), yukarıda ortada: İsimless (1954), solda: Röportaj (1955), sanatçının önünde Monogram (1955–59).

Kaynak: URL 12.

Rauschenberg'in tuvali "yapı bozuma" uğratılacak bir alan olarak ele alma yöntemi ve malzeme kullanımı, 1970'ler ve sonrasında var olan sanat üretimlerini de etkilemiş ve bu yönü ile öncü olmuştur. Sanatçı, sanat üretim yöntemini ve resimde materyal, malzeme kullanımına dair sanatsal tavrını şu ifadelerle tanımlamaktadır:

Bir resmin yalnızca benim kişiliğimin bir ifadesi olmasını istemiyorum. Bundan çok daha iyisi olması gerektiğini hissediyorum. Resim için bir düşünce bulma ve sonra da bunu gerçekleştirme ile ilgili her türlü düşünceye karşıyım. Her zaman şu duyguya kapıldım. Ne yaparsam yapayım, yöntem her zaman materyallerle iş birliğine herhangi bir bilinçli manipülasyon ya da kontrolden daha yakındı. Bütün diğer materyallerle iş birliği içinde çalışan sanatçının, yalnızca resimdeki başka bir materyal olabileceğini düşünmeyi çok isterim. Ama elbette, gerçekte bunun mümkün olmadığını biliyorum (Fineberg, 2014, s.174).

Leo Steinberg ise Rauschenberg'in sanatı ve yaşadığı sanat ortamında yarattığı etkiye dair şu ifadeleri kullanmıştır:

1960 yılının Mayıs ayında, St. Louis'teki Washington Üniversitesi'nde, Steinberg Hall'un açılışında dinleyicilere soyut dışavurumculuğun tarih olduğunu ve yeni dalganın Rauschenberg ve Jasper Johns ile gelmesi gerektiğini söyledim. Bu, piyasayla ilgili bir ipucuna yakın herhangi bir şey söylediğim son seferdi, ancak sponsorlar ve sonra basın benim deli olduğumu düşündüler. Speed Hall'de konuşan başka bir New York eleştirmeni Clement Greenberg, Rauschenberg'e övgü değil, burun kıvrırma ile yaklaştı. Eğer Greenberg Rauschenberg karşıtı duyguları güçlendirdiyse, Steinberg'ün güzel sözlerle süslü konuşması bu hisleri olumluya çeviren türdeydi. Altmışların ortalarında gereken şey Clement Greenberg'e karşı direnişti. Bunu etkili yapabilmek ve Rauschenberg'i savunabilmek için özel bir strateji gerektiğine kanaat getirdim. Rauschenberg'in konusu, çılgın prosedürleri ya da muzip icatlarını savunarak değil temellerde ve özellikle de resim düzleminde bir kampanya başlatmaktaki esas olan" (Steinberg, 2000, s. 24).

Rauschenberg'in yaşamın ve sanatın değişen gerçekleriyle anında karşılaşmak ve kendini bunlarla etkileşim içinde yeniden tanımlamak konusundaki isteğinin olumsuz yönü, kendini derin bir biçimde değersizleştirmek düşüncesini öne çıkarması idi. Bu duygu, belirsiz biçimde de olsa Rauschenberg'in çalışmalarında kimliğin merkezi önemini yansıtan bir üslup dilini de geliştirmiştir. 1961 yılında Jasper Johns ile arkadaşlığı sona eren sanatçı, bu dönemin ardından çalışmalarında serigrafi, performans, sahne ve ışık yönetmenliği, koreografiye yönelmiştir (Fineberg, 1995, s.180).

Sonuç

Bu makalede; Robert Rauschenberg'in "Combine" üretimleri, bu çalışmalardaki malzeme kullanımının evrimi ve üretildikleri dönemde sanatçının avangard yaklaşımları ele alınmıştır. Rauschenberg'in tuval yüzeyinin farklı, deneysel malzemelerle, programsız ve zaman kavramından bağımsız olarak tasarlanan tuval yüzeyleri, Amerika'da o dönemde var olan sanat eserinde nesne kullanımı ve arayışlarına yeni bir boyut kazandırmıştır. Rauschenberg'in bu makalede ele alınan "Combine" resimleri, sanatçının kendi üslubuna, sanatçı kariyerine ve sanat tarihine yön veren, dönem sanatını dönüştüren, sanatta eklektik malzeme kullanımını tartışmaya açan öncü nitelikli eserler olmuştur. Sanatçı, "Combine" eserlerinde seçtiği malzemelerde rastlantısallığı ve sınırsız

seçim özgürlüğünü öne çıkarmıştır. Sanatçının tüm bu yollarla eser üretimine “şans” kavramını eklemesi eserin izleyicilerle buluşma aşamasından sonra da anlam bilimsel ve nesnel boyutta devam eden bir süreç halini almıştır.

Sonuç olarak; Robert Rauschenberg “Combine” eserleri ile mekân, zaman, eski, kurgu, işlevsellik ve boyut sorunlarını tekrar kurgulamıştır. Rauschenberg’in “Combine” eserlerinde sanatçı tarafından o an seçilip sanat nesnesine dönüştürülen her nesne o anın sanatçı tarafından oluşturulmuş belleğini de oluşturmuştur. Bu süreçte sanatçı, dönem Amerikan toplumunun cinsiyet yaklaşımlarının, medya, tüketim, kitle iletişim araçları, popüler kültür atıklarının, eşyalarının sanatçı seçimleriyle bir anlatı diline dönüşmesini sağlamış, bu bağlamda da sanatçı hayatı ve sanat yapıtı arasında oluşturduğu ilişkiye yeni bir bakış açısı getirerek sanatta eklettik olanı savunan yaklaşımı ile öncü olmuştur.

Kaynakça

- Antmen, A. (2000). A'dan Z'ye Yirminci Yüzyıl Sanatı. P Sanat ve Kültür Dergisi, Sayı: 16: 65-67.
- Antmen, A. (2010). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Baudaille, G. (1995). Jasper Johns. London: Academy Editions.
- Bayçu, S. (2018). Robert Rauschenberg, Ressam ve Eseri Üzerine Eğlenceye Dönüşen Sanat Pratiği, Resim. Sanat ve Tasarım Dergisi. Aralık, 33-47.
- Cabanne, P. (1997). Kolajlar. (Der. Batur E.), Modernizmin Serüveni. (s. 324-328). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cima, G. G. (1986). Shifting Perspectives: Combining Shepard and Rauschenberg. Theatre Journal, 38, March, 67-81.
- Fineberg, J. (1995). Art Since 1940. New York: Laurence King.
- Fineberg, J. (2014). 1940'dan Günümüze Sanat. İzmir: Karakalem Kitabevi.
- Genç, A. (1983). Antropi ve Nedensizlik Açısından Dadacı Sanat Hareketlerinin Çözümlemesi. Yayınlanmış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Honour, H., Fleming, J. (2016). Dünya Sanat Tarihi. Çev: Hakan Abacı. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Steinberg, L. (2000). Encounters with Rauschenberg. New York: The University of Chicago.
- URL 1: <https://www.rauschenbergfoundation.org/art/artwork/untitled-portrait-four-panel-white-painting-black-mountain> (Erişim Tarihi: 11.03.2021).
- URL 2: <https://www.rauschenbergfoundation.org/art/artwork/untitled-black-painting-portal-form> (Erişim Tarihi: 11.03.2021).
- URL 3: <https://www.rauschenbergfoundation.org/art/artwork/untitled-black-painting-portal-form> (Erişim Tarihi: 10.03.2021).
- URL 4: <https://www.rauschenbergfoundation.org/art/archive/photo101> (Erişim Tarihi:

12.03.2021).

URL 5: <https://paintedout.tumblr.com/post/164859157332> (Erişim Tarihi: 13.03.2021).

URL 6: <https://www.theartstory.org/artist/rauschenberg-robot/> (Erişim Tarihi: 13.03.2021).

URL 7: http://images.artnet.com/images_us/magazine/reviews/robinson/robinson12-05-05-9.jpg (Erişim Tarihi: 12.03.2021).

URL 8: <https://www.rauschenbergfoundation.org/art/archive/photo457> (Erişim Tarihi: 12.03.2021).

URL 9: <https://www.rauschenbergfoundation.org/art/artwork/odalisk> (Erişim Tarihi: 12.03.2021).

URL 10: <https://www.rauschenbergfoundation.org/artist/expanding-career-1954-69> (Erişim Tarihi: 12.03.2021).

URL 11: <https://www.rauschenbergfoundation.org/artist/expanding-career-1954-69> (Erişim Tarihi: 12.03.2021).

URL 12: <https://www.moma.org/collection/works/36745> (Erişim Tarihi: 12.03.2021).

Yılmaz, S. (2012). 1950 Sonrası Sanat Akımlarının Gelişiminde Robert Rauschenberg'in Etkileri. *Sanat ve Tasarım Dergisi*. 1(12): 113- 127.

Whitham, G., Pooke, G. (2013). *Çağdaş Sanatı Anlamak*. Çev. Tufan Göbekçin. İstanbul: Optimist Kitap..

MARKALARIN İMGESEL KODLARININ DUYUSAL YORUMU: TORKU ÖRNEĞİ

Esra BÜDÜN AYDIN¹

Özet

Günümüz rekabet ortamında markalar, iletişim stratejilerinde farklılık yaratmak için çeşitli pazarlama çabalarına girişmişlerdir. Bu çabalardan biri de duyusal markalama stratejisidir. Tüketicilerde görme, işitme, koklama, dokunma ve tatma duyuları aracılığıyla oluşan algılar, tutum ve davranışları yönlendirmede oldukça etkili faktörlerdir. Bu açıdan markalar tarafından sosyal medyada paylaşılan görseller üzerinden duyusal girdilere odaklanmak önemli bir rekabetçi avantaj olarak görülmektedir. Sosyal medya, kullanıcı sayısı ve yaygın etkisi dolayısıyla değişen tüketici ihtiyaçlarına ayak uydurma açısından yeni dönemin çok önemli bir pazarlama mecrası haline gelmiştir. Çalışmada da Türkiye’de gıda sektöründe faaliyet gösteren Torku markasının pazarlama faaliyetleri sürecinde sosyal ağlarından biri olan Instagram’da yaptığı paylaşımlar üzerine bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı Torku markasının Instagram’da kullandığı görsel materyallerin, görsel imajını nasıl yansıttığına yönelik ipuçlarını göstergebilimsel analiz ile ortaya koymaktır. Bunu yaparken de duyusal girdilerin sürece ne denli katkı sağladığı görsel kodlamalar yoluyla ortaya konulmuştur. Yapılan araştırmalar, Türkiye’de Ocak 2020 itibari ile kullanıcı sayısında ikinci olan platformun Instagram olduğunu göstermektedir. Bu açıdan Torku markasının görsel imajına yönelik içerikleri nasıl yansıttığı, Saussure ve Peirce’nin öncülüğünü yaptığı göstergebilimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma sonucunda Torku’nun Instagram görsellerinde imajını, yerellik, doğallık ve geleneksellik ekseninde kurguladığı ve duyulardan da görme ve tatma duyularına hitap ettiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Duyusal Markalama, İmaj, Göstergebilim, Instagram.

Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi: 01.01.2021- Kabul Tarihi: 15.05.2021

Büdün Aydın, E. (2021). "Markaların İmgesel Kodlarının Duyusal Yorumu: Torku Örneği".
Ardeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), sayı 9, s. 26-43

SENSORY INTERPRETATION OF THE IMAGE CODE OF BRANDS: THE TORKU EXAMPLE

Abstract

In today's competitive environment, brands have undertaken various marketing efforts to make a difference in their communication strategies. One of these efforts is the sensory branding strategy. Consumers' perceptions through the senses of sight, hearing, smell, touch and taste are highly effective factors in guiding attitudes and behaviors. Social media has become a very important marketing medium of the new era in terms of adapting to changing consumer needs due to the number of users and its widespread effect. In the study, a research was carried out on how the visual materials used by the Torku brand, which operates in the food sector in Turkey, on Instagram through sensory inputs reflect the visual image. Research shows that Instagram is the second platform in the number of users in Turkey as of January 2020. In this respect, how the Torku brand reflects the content for its visual image in Instagram has been analyzed with the semiotic analysis method pioneered by Saussure and Peirce. As a result of the research, it was concluded that Torku constructed his image on the axis of locality, naturalness and traditionalism in his Instagram visuals and appealed to the senses of seeing and tasting from the senses.

Keywords: Sensory Branding, Image, Semiotics, Instagram.

Giriş

Küresel dünyanın bir getirisi olarak sürekli mesaj bombardımanına maruz kalan tüketiciler, bu mesajlar arasından kendilerine en uygun olanını algılamak ve anlamak için büyük bir çaba göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında markalar tarafından tüketicilere yönlendirilen mesajların içeriği de büyük önem teşkil etmektedir. Markalar, ürün veya hizmetin hangi kurum veya kuruluşa ait olduğunu göstermek ve rakiplerinden farklılaşmak için kurumsal içerikte mesaj çerçevesi belirlemektedir (Batu ve Kayacan, 2018, s.751). Bu mesajlar, tüketiciler için ne kadar anlamlı ve değerli ise markalar o kadar başarılı sayılmaktadır. Markalar açısından bu başarının kaynağı ise özellikle görsel çağın bir yansıması olan görsel imajda saklıdır. Markalar açısından görsellik, ifade edilmek istenen anlamı içermesi, duygu yüklü olması ve marka açısından farklılık yaratması gibi çeşitli yönlerden rakiplerinden ayrılır nitelikte olmalıdır. Bu nedenle görsel çağa ayak uydurmak durumunda olan markalar mevcut imajları konusunda daha da özverili davranmaktadırlar.

Duyusal-bilişsel ve görsel olarak iki unsurdan oluşan imaj kavramı (Batu ve Tos, 2018, s.265) kişi veya grubun, firma, ürün, marka, kişi ya da ülke hakkında edindiği inanç, tutum ve izlenimlerinin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Barich ve Kotler, 1991, s.95). İmaj, bir nesne, kişi veya durum ile ilgili varlığın, insanların zihninde oluşturduğu toplam izlenim olarak tanımlanmaktadır. İmajların, insanların nesnelere algılama ve tepki verme biçimleri üzerinde güçlü etkisi bulunmaktadır (Dowling, 1988, s.27). Aaker'e (1991) göre bir imajı oluşturan temsiller, nesnel gerçeği yansıtan veya yansıtmayan algıyı içermektedir. İmaj, bir grup insan tarafından paylaşılan ortak bir gerçeklik vizyonudur (Ferrand ve Pages, 1999, s.389). Bu vizyon ise tüketici

davranışlarının yönünü ortaya koymaktadır. Kolektif bilinç olarak da nitelendirilebilecek olumlu bir imaj, uzun süreli ve sistematik bir çalışma sonucu elde edilebilmektedir. Özellikle günümüzde hızla değişen yaşam pratikleri, tüketici istek ve beklentileri ve hatta bilgi iletişim teknolojileri gibi etmenler, tüketici zihinlerindeki konumlandırmanın uzun dönemli önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada göstergebilimsel analiz ile duyusal analizin birlikte kullanılması, araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Markaların tüketicilerde ayrıcalıklı bir yer edinmek gayesiyle duyusal algılara yönelmesi çalışmanın ne amaçla gerçekleştirildiğinin de gerekçesi niteliğindedir. Çalışmada markaya ilişkin görsellerin tanımlayıcı göstergebilimsel analizi gerçekleştirilirken, aynı görsellerin hangi duyusal uyarıcılara çağrışım yaptığı ve tüketicileri hangi duyular özelinde etkilediği araştırılmıştır.

1. İmaj Kavramı ve Niteliği

İmaj, tüketici davranışı üzerindeki etkisinin bir sonucu olarak, son yıllarda önemli bir ilgi kazanmış ve her markanın pazarlama stratejisinde kilit bir faktör haline gelmiştir (Flavián vd., 2005, s.449). Kurumsal imaj ise hedef kitlelerin bir organizasyona dair sahip oldukları anlık zihinsel tablodur (Gray ve Blamer, 1998, s.687). Kurumsal imaj, bir organizasyonun kendisiyle ilişkili imaj ile ilgilidir ve paydaşların algılarına dayanmaktadır (Hatch vd., 2003, s.1041). Kurumsal imaj, müşterilerin, şirketin sahip olduğu çeşitli öz niteliklerini karşılaştırarak toplu bir sonuca vardığı izlenimdir (LeBlanc ve Nguyen, 1996, s.45). Söz konusu izlenimlerin yönetilmesinde, dış görünüş ve diğer tüm görsel materyaller birlikte kullanılmalıdır.

Kurumsal imajın oluşturulması oldukça komplikedir ve profesyonelce yürütülmesi gereken bir süreçtir. Bu açıdan bakıldığında etkin bir hedef kitle araştırması, iletişim stratejilerinin belirlenmesi ve uygulaması sonucunda, kurumların oluşturmak istedikleri imajın ana hatları ile ortaya çıkması söz konusu olabilmektedir (Tolungüç, 92, s.16). Belli bir markanın sahip olduğu imaj, tüketicilerin rasyonel veya duygusal yorumlarını kapsayan değerlendirmeleri içermektedir. Dolayısıyla tüketici algılarının niteliği, markanın imajını etkileyen önemli bir fenomendir. Öznel ve algısal bir sürecin sonunda asıl önemli olan gerçeklik ise algılanan gerçekliktir (Ulus, 2011, s.3934). Algılanan gerçekliğin dışı yansıyan görüntüsü olarak ise imajlar, markanın bütünsel değerlendirmesini ortaya koymaktadır.

Simge ve semboller, imaja işaret eden önemli göstergelerden biridir. Çünkü simge veya semboller, herhangi bir şeyin yerini tutmak veya onu temsil edebilmenin dışında, onu kullanan kişiler tarafından temsil edilen anlamları da barındırmaktadırlar (İlgin vd., 2018, s.204). Çünkü imaj, tüketici hafızasında yer edinmiş anlamlandırmaların simgesel bir yansıması ve aynı zamanda markayla ilgili ilişkilendirmelerin genel bir toplamına işaret etmektedir (Keller, 1993). Buradan yola çıkarak söz konusu temsillerin her toplumda var olan zihinsel şemalar doğrultusunda oluşturulduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bu zihinsel şemaların ise kurum imajını oluşturmada ve geliştirmede oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu simge ve şemaların neyi, nasıl temsil ettiği ve zihinlerdeki yansımasını ise göstergebilimsel değerlendirmeler yoluyla elde etmek mümkündür.

2. Göstergebilimsel Analiz

Göstergebilim, sözcük kökeni itibari ile Yunanca'daki semeiotike teriminden, semiyoloji sözcüğü ise Yunanca semeion (gösterge) ve logia (kuram; söz anlamındaki logos'tan) sözcüklerinin birleşiminden ortaya çıkmıştır (Rifat, 2014, s. 27). Göstergebilimin amacı, kendi içerisinde anlamlı bulunan göstergeleri veya gösterge dizgelerinin aralarında bulunan anlam şemalarını ortaya koymak, işleyiş prensiplerini belirlemek üzere inceleme yöntemlerini oluşturmak ve betimlemektir (Aktulum 2004, s.2). Bu açıdan kaynak ve alıcı arasındaki dış dünya imgelerini anlamlandırma sürecindeki karşılıklı etkileşimin doğal bir sonucudur (Rifat, 2014, s.6). İmgebilim, gösterge yoluyla elde edilecek anlamların belirli bir mantık veya duygu ilişkisine dayanmaktadır. Bu açıdan da göstergebilimden ayrılmaktadır. Çünkü göstergebilim, anlamsal şemanın nasıl oluşturulduğu ile ilgilenirken, imgebilim, reel gerçekliği bir mantığa oturtmaya çabalamaktadır. Örneğin, Hint toplumundaki mutluluk renginin siyah, yas renginin ise beyaz olmasında gösterge ve anlamlar arasındaki ilişki nedensizdir. Ancak neden ve ilişki bağı ortaya konulduğu noktada imgebilimin gerçekliği kendini göstermektedir (Ulağlı, 2018, s.130-131). Doğada bulunan herhangi bir obje hakkındaki anlamsal gerçeklikten söz ederken, duylardan elde edilen algılardan faydalanılmaktadır. Beş duyu organı olan görme, işitme, koklama, dokunma ve tatma duyları sayesinde algısal gerçekliğin farkındalığı elde edilmektedir. Öznel bir farkındalık olan bu süreçle, hem tıpkı doğadaki her objeyi anlamlandırmada hem de markalar özelinde zihinsel ve duygusal anlamlandırma boyutlarında karşılaşılmaktadır. Her marka, duylar aracılığıyla algılanmakta ve tüketici zihinlerinde konumlandırılmaktadır. Tam da bu noktada, duygusal markalama stratejisi gündeme gelmektedir.

3. Duyusal Markalama Stratejisi

Duyusal markalama, duyları da işin içine katarak tüketicilerin marka deneyimlerinde duylara hitap eden bir iletişim stratejisidir (Doucé ve Janssens, 2001, s.217). Duyusal ipuçlarını kullanarak tüketicilerdeki duygusal belleğin harekete geçirilmesi ve marka ile bağlantı kurulması (Jain ve Bagdare, 2011, s.294) duyların imaja olan etkisini ortaya koymaktadır. Duyusal girdilerin algılanması ve marka ile güçlü duygusal bağlantılar inşa edilmesi, markanın algılanma biçimine katkı sunacağından güçlü bir marka imajına da doğrudan katkı sağlamaktadır. Özellikle de marka farkındalığı yaratmak noktasında, renk, koku, ses, doku ve tat uyarıcılarının marka iletişim stratejilerinde etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir.

Hem somut hem de soyut nitelikli olarak markalarla kurulan etkileşim, marka hakkındaki görüşler, markanın sesi, ayırt edici kokusu, dokunsal öğeleri veya eşsiz lezzeti de içine alan çok geniş bir izlenimler bütününe ortaya koymaktadır (Post, 2004, s.97). Herhangi bir markanın başarıya ulaşabilmesinin anahtarı, stratejik anlamda mükemmel bir algı yaratma sanatıdır. Dolayısıyla markanın hangi duyu veya duyları ön plana çıkararak bir temas noktası belirleyeceği ürünün kendisi ve hedef kitle algısı ile doğru orantılıdır (Lindstrom, 2007, s.46). Ürün gamları ve niteliği değiştikçe uygulanacak duygusal markalama stratejisi de değişmekte ve ürün özelinde revize edilmektedir.

Markalar, rekabetçi stratejiler geliştirmek adına duyusal girdilere odaklanarak renk, ses, koku, doku veya tat ile diğerinden farklılaşma çabasına girmektedirler. Bu girdiler alışveriş ortamlarında markalar tarafından bilinçli olarak manipüle edilerek tüketici davranışlarını etkilemek amaçlanmaktadır (Turley ve Milliman, 2000, s.193-194).

3.1. Duyusal Markalama ve Göstergebilimsel Analiz ile İlgili Gerçekleştirilen Önceki Araştırmalar

Markalar açısından güçlü bir rekabet avantajı getiren duyular ile ilgili alan yazında da çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Örneğin, Hoegg ve Alba, (2007), *“Taste Perception: More Than Meets The Tongue”* isimli araştırmalarında, görsel girdilerin, diğer duylarda olduğu gibi tat algısını da doğrudan etkilediği sonucuna varmıştır. Çünkü renk ile tüketiciler ürünlerin tazeliğine ilişkin izlenim sahibi olabilmektedirler. *“Sensory Expectations Elicited By The Sounds Of Opening The Packaging And Pouring A Beverage”* başlıklı araştırmada Spence ve Wang (2015), ambalaj açılış seslerinin dahi tüketici davranışlarını etkilediği sonucuna varmıştır. Çünkü bir gıda tadılmadan önce çıkardığı ses söz konusu gıdanın kalitesi hakkında bireylere beklentilerini karşılama durumlarına ilişkin ipuçları vermektedir. Diğer bir örnekte, Willander ve Larsson, 2007 senesinde gerçekleştirdikleri *“Olfaction and emotion: The case of autobiographical memory”* adlı çalışmalarında, koku duyusunun görsel ve sözel uyarıcı belleği harekete geçirerek derin ve unutulmaz anıları çağrıştırmadaki etkisini ortaya koymuşlardır. Peck ve Wiggins’in 2006 yılında yaptıkları araştırmada dokunma duyusunun tüketiciler üzerindeki duygusal etkisi ve ikna gücüne odaklanmışlardır. *“It Just Feels Good: Customers’ Affective Response To Touch And Its Influence On Persuasion”* adlı çalışmada araştırmacılar, beklenmedik bilgiler sunan dokunsal bilgilerin özellikle mesajı uydukları takdirde tüketicileri ikna etmede eşsiz bir güce sahip olduğunu saptamışlardır. Becker ve arkadaşları, 2011 senesinde gerçekleştirdikleri *“Tough Package, Strong Taste, The Influence Of Packaging Design On Taste Impressions And Product Evaluations”* adlı araştırmada, ambalaj tasarımı ve tat izlenimleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda ise özellikle şekil eğriliiği ile tat deneyimlerinin benzeştiğini ancak bu etkilerin en çok tasarım duyarlılığı olan katılımcılar için belirgin olduğunu ortaya koymuştur.

Göstergebilimsel analiz kullanılarak gerçekleştirilen pek çok araştırma bulunmaktadır. Örneğin, Kalaman ve Bat (2014), Axe basın ilanları aracılığı ile toplumsal cinsiyetin reklamlarda nasıl kullanıldığı ve hangi kodların öne çıkarıldığını saptamak amacıyla *“Toplumsal Cinsiyet Açısından Axe Basın İlanlarının Göstergebilimsel Analizi”* başlıklı çalışmalarında 14 reklam afişini çözümlemişlerdir. Çalışmada Axe deodorantı kullanan erkeklerin daha güçlü, ilişkiyi yönlendirebilen, talep edilen olabileceği, aynı deodorantı kullanan kadınların ise ilişkiye hazır durumda olabileceği vurgusu yapılmıştır. Bu çalışmada Axe markasının toplumsal cinsiyet üzerinden ilanlarını kodladığı ve mesajlarını buna göre oluşturduğu görülmüştür. Diğer bir çalışma Işık ve Eşitti’nin (2015), afişlerdeki kadın temsillerinin toplumsal cinsiyet açısından göstergebilimsel bir analizini amaçlayan *“I. Dünya Savaşı Propaganda Afişlerinde Kadın Temsillerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Göstergebilimsel İncelenmesi”* isimli çalışmalarıdır. Çalışmada beş adet görsel göstergebilimsel açıdan incelenmiş ve çözümlenmeler sonucunda afişlerin, geleneksel yapıdaki toplumsal cinsiyet rollerini koruyarak ve hatta yeniden üretilerek

erkek egemen cinsiyetçi düzeni desteklediği sonucuna varılmıştır. Yıldız ve Polat (2011) ise “*Bursa-Korupark Alışveriş Merkezi ve Korupark Evleri'nin Mekansal, Anlamsal ve Göstergebilimsel Analizi*” başlıklı çalışmalarında alışveriş ve yaşam mekânlarının bir arada ele alındığı proje örnekleri üzerinden, fiziksel, anlamsal ve göstergebilimsel analiz gerçekleştirmeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda örneklemelerin göstergebilimsel açıdan tüketim ideolojisi bağlamında çağrışımsal ve kurgu yan anlamlar ile öne çıktığı sonucuna varmışlardır. Alan yazındaki diğer bir çalışma, Yeygel ve Yakın'ın (2007), Akbank'ın, o dönemki yeni kimlik tanıtımına yönelik yayınlanan iki televizyon reklamına yönelik kurumsal kimlik değerlendirmesi yapmayı amaçladıkları “*Kurumsal Reklamlarda Göstergeler Aracılığıyla Marka Kimliğinin İletilmesi*” isimli çalışmadır. Kurumsal kimlik değerlendirmesini, göstergebilimsel analiz aracılığıyla gerçekleştirmişler ve araştırma sonucunda “inovasyon, ulaşılabilirlik, teknoloji, kişiselleştirme, özgürlük, insancılık” öğelerinin, başat kavramlar olarak reklam filmlerinin tasarımında görsel, işitsel öğeler ve metinlerle sürekli olarak vurgulandığı sonucuna varmışlardır. Eryentü'nün (2017) ise “*Tüketim Kültürü Teorisi Bağlamında Çocukların Reklamlarda Konumlandırılışı: “Koton Kids” Reklam Filmleri Üzerine Göstergebilimsel Bir İnceleme*” başlıklı çalışmasındaki amacı Koton Kids reklamlarında iletilen mesajların çocukların kimliklerini nasıl etkilediği ve bu çocukların tüketim kültürü içinde nasıl şekillendirildiğini göstergebilim tekniği ile ortaya koymaktır. Bu amaç çerçevesinde iki reklam filmi incelenmiş ve Koton Kids reklamlarıyla çocukların gerçek ihtiyaçlarının değil “statü, sosyal kimlik, gösteriş, dikkat çekme, bireysellik” gibi ihtiyaçlarının karşılandığı sonucuna varılmıştır.

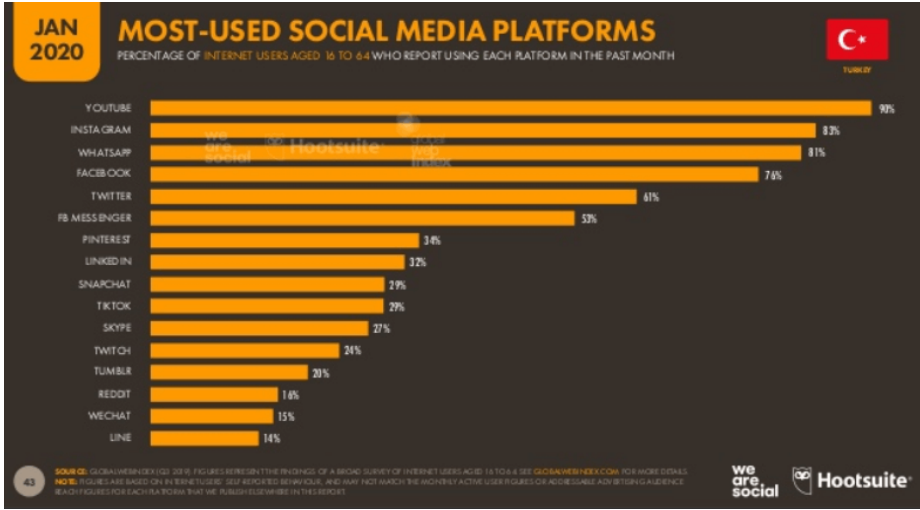
Güçlü duyuşal deneyimi oluşturmak ve zihinlerde mükemmel bir şekilde konumlandırmayı başarabilmek, beraberinde marka imajının da başarısını getirecektir. Dolayısıyla duyular ve marka imajı doğrudan birbiri ile ilintilidir. Bu çalışmada da Torqu markasının Instagram hesabından paylaştığı görsellerin hem tanımlayıcı göstergebilimsel bir analizi yapılmış hem de bu görsellerin hangi duyuları (görme, işitme, koklama, dokunma ve tatma) çağrıştırdığını belirleyebilmek ve Torqu markasının duyuşal markalama stratejisinde bulunduğu noktanın belirlenmesi için duyuşal bir analizi gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada Göstergebilimsel analiz ile duyuşal analizin birlikteliği; göstergebilimsel analiz ile duyuşal analizin birlikte kullanılması, araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Markalar, tüketiciler özelinde ayrıcalıklı bir yer edinmek gayesiyle duyuşal algılara yönelmektedir. Çalışmada bir yandan görsellerin göstergebilimsel analizi gerçekleştirilirken, diğer yandan aynı görsellerin hangi duyuşal uyarıcılara çağrışım yaptığı ve tüketicileri hangi duyular özelinde etkilediği araştırılmıştır.

4. Amaç ve Yöntem

Çalışmada, “Torqu markasının Instagram paylaşımları üzerinde duyuların rolü nedir?” sorusundan yola çıkılmıştır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Torqu markasının Instagram hesabı paylaşımlarının göstergebilimsel analizini gerçekleştirmek ve paylaşımlarının üzerinde duyuşal uyarıcıların rolünü ortaya koymaktır. *We Are Social ve Hootsuite'in* birlikte yayımladığı *2020 Dünya İnternet Kullanımı ve Sosyal Medya İstatistikleri* raporuna göre 62 milyon (nüfusun %74'ü) internet kullanıcısı bulunan Türkiye'de, sosyal medya kullanım oranı 54 milyondur (nüfusun %64'ü). En fazla kullanılan sosyal medya platformlarında, ilk sırada %90 ile Youtube, ikinci sırada

ise %83 ile araştırmanın marka evrenini oluşturan Instagram gelmektedir (Bayrak, 2020). Araştırma örneklemini oluşturan Torku'nun Instagram paylaşımlarının ilk olarak tanımlayıcı göstergibilimsel analizleri gerçekleştirilmiştir. Sonrasında ise markanın paylaştığı görseller üzerinde duyusal analizleri yapılmıştır. Söz konusu duyusal analiz vasıtasıyla tüketicilerin marka ile ilgili algılamalarını şekillendirmede duyuların rolü ortaya konulmuştur. Torku markasının paylaştığı içeriklerden yola çıkılarak beş duyu çağrışımı ile duyusal analiz gerçekleştirilmiştir. Söz konusu bu diyagram, görsellerin araştırmacı tarafından niteliksel olarak kodlanması yoluyla elde edilmiştir. Bu kodlamalar Microsoft Office programı ile (Power Point ve Excel) çubuk tipi grafiğe aktarılmış ve Torku markasının duyusal analiz grafiği ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 1: En fazla kullanılan sosyal medya platformları (www.dijilopedi.com)

5. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmanın evrenini, Torku markasının Instagram hesabındaki paylaşımları oluşturmaktadır. Konya Şeker bünyesinde faaliyet gösteren Torku markasının seçilme gerekçesi ise Fortune Turkey 500 sıralamasındaki dalgalanmaların olası sebebini ortaya koymaktır. 2007 yılında çikolata ürünleriyle tüketicisiyle buluşan Torku (torku.com.tr) son 10 yılda Fortune Turkey 500 sıralamasında süreklilik arz eden iniş çıkışlar yaşamıştır (fortuneturkey.com). Araştırmaya, 4 Ağustos 2020- 24 Ekim 2020 tarihleri arasında, duyusal markalama açısından değerlendirilebilecek paylaşımlar dahil edilmiştir. Duyusal yorumlama yapabilmek için görsellerin beş duyudan görme dışında en az birine yönelik içerik barındırması şartı aranmıştır. Türkiye’de en fazla kullanılan sosyal medya platformları arasında Instagram ikinci sırada yer almaktadır (dijilopedi.com). Kullanım amacı olarak ele alındığında, görsel paylaşım aracı olan Instagram bu özelliği nedeniyle araştırmaya dahil edilmiştir. Bu nedenle araştırmada, görsellerin hem göstergibilimsel analizi hem de duyusal kodların analizi birlikte kullanılmıştır.

Tablo 1: Torku'nun son 10 yıllık Fortune Turkey 500 şirket sıralaması (www.fortuneturkey.com)

Yıllar	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009
Şirket Sırası	91	77	81	65	70	66	59	70	90	59	124

Görsellerin duyuşsal analizindeki kodlamalar, görme, işitme, koklama, dokunma ve tatma duyuşlarını içermektedir. Görme duyuşu kodlamalarında, renk, logo, amblem, tasarım, ambalaj gibi uyarıcılardan yararlanılmıştır. İşitme duyuşu kodlamalarında slogan, markanın ürün adları ve ürünlerin çıkardığı seslerin tasvirinden (böreğın çıtırtısı, sucuğın tavada pişerken çıkardığı ses çağrışıımı) faydalanılmıştır. Koklama duyuşu kodlamalarında, ürünlere yönelik koku içeriklerinin tasvirlerinden (baharat ve diğere sebzeleerin paketten fırlamış görüntüsü) faydalanılmıştır. Dokunma duyuşu kodlamalarında, ürüne ilişkin dokunsal içeriklerin (sertlik, yumuşaklık, sıcaklık vb.) yaptığı çağrışıımlardan (erimiş tereyağı, dumanı tüten çay) yararlanılmıştır. Son olarak tatma duyuşu kodlamalarında, görsellerdeki metin ve imgeleerin tat içerikli çağrışıımlarından (çikolatanın ekmeğere sürülmesi ve tat tasviri) yola çıkılmıştır.

Çalışmada, markanın duyuşsal markalama başarısını değerlendirebilmek için Torku'nun Instagram hesabındaki 3 aylık süreçte paylaştığı toplamda 15 adet görselden yola çıkılmıştır. Analiz edilen tarih aralığı veya görseller değiştiğinde sonucun farklılık göstermesi olasıdır. Görselin sunduğı anlamdan yola çıkılarak, görme, işitme, koklama, dokunma ve tatma duyuşlarından hangilerine hitap edildiğı analiz edilmiştir. Bu nedenle çalışmada tanımlayıcı bir göstergebilimsel analiz gerçekleştirilmiş ve gösterge, gösteren ve gösterilenden faydalanılmıştır. Araştırmada kullanılan gösterge, gösteren ve gösterilen kavramlarının niteliğı ise şu şekildedir (Fiske 1996, s.6);

Gösterge; kendinden başka herhangi bir şey olan nesneye göndermede bulunan unsurdur.

Gösteren; gösterenin duyuşlarımızla (görme, işitme, koklama, dokunma ve tatma) algıladığımız imgedir.

Gösterilen; gösterenin göndermede bulunulan aynı dili paylaşan aynı kültürün üyelerinin tümü için ortak olan zihinsel bir kavramdır.

6. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde Torku markasının belirtilen aralıkta Instagram hesabından paylaştığı toplamda 15 görselin göstergebilimsel analizi yapılmış ve duyuşsal kodları saptanmıştır.

Tablo 2: Paylaşımların Göstergebilimsel Analizi ve Duyusal Kod Saptaması

İmgesel Kodlar		Duyusal Kodlar				
Gösterge	Gösteren-Gösterilen	Görme	İşitme	Koklama	Dokunma	Tatma
 <p>24 Ekim 2020</p>	<p>Görsel-1</p> <p><i>Gösterge:</i> Kahvaltı sofrasını içeren afiş.</p> <p><i>Gösteren:</i> Tereyağı, çay, fındık kreması, peynir, zeytin ve diğer kahvaltılık çeşitleri, metin.</p> <p><i>Gösterilen:</i> Türk kültürünün bir yansıması olarak kahvaltıda yenilen yiyeceklerin Torku tarafından doğal ve aslına uygun şekilde üretildiği vurgulanmaktadır.</p>					
 <p>22 Ekim 2020</p>	<p>Görsel-2</p> <p><i>Gösterge:</i> Kek çeşitlerini içeren afiş.</p> <p><i>Gösteren:</i> Hindistan cevizi, karamel, kek ambalajı, metin.</p> <p><i>Gösterilen:</i> Torku'nun kekleri hem karamel hem de hindistan cevizinin kendisini resmederek doğal içeriklerle ürettiği vurgulanmaktadır.</p>					
 <p>20 Ekim 2020</p>	<p>Görsel-3</p> <p><i>Gösterge:</i> Bitki aromalarını içeren gazlı içecek afişi.</p> <p><i>Gösteren:</i> Limon, hibiskus, meyan kökü, siyah havuç, elma ve kola ambalajı, metin.</p> <p><i>Gösterilen:</i> Torku tarafından üretilen kolanın limon, hibiskus, meyan kökü, siyah havuç ve elma içerikleri sayesinde kola olmaktan çok daha fazlasını barındırdığı ifade edilmiştir.</p>					

Duyusal Çözümleme:
Duyusal kodlardan görme ve tatma duyularına hitap etmektedir.

Duyusal Çözümleme:
Duyusal görme, dokunma ve tatma duyularına hitap etmektedir.

Duyusal Çözümleme:
Duyusal kodlardan görme ve tatma duyularına hitap etmektedir.

 <p>6 Ekim 2020</p>	<p>Görsel-4</p> <p><i>Gösterge:</i> Kırmızı mercimek çorbasını içeren afiş.</p> <p><i>Gösteren:</i> Soğan, tahta kaşık, çorba kasesi, mercimek paketi, sofraba, metin.</p> <p><i>Gösterilen:</i> Anadolu topraklarından elde edilen mahsullerle geleneksel mercimek çorbası yapabilmek, sofraba ve tahta kaşık ile yerel özellikler vurgulanmıştır.</p>	<table border="1" style="width: 100%; height: 100%;"> <tr> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center; vertical-align: middle;"> <p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme, koklama ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p> </td> </tr> </table>					<p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme, koklama ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p>			
<p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme, koklama ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p>										
 <p>2 Ekim 2020</p>	<p>Görsel-5</p> <p><i>Gösterge:</i> Kahve ve çikolata içeren afiş.</p> <p><i>Gösteren:</i> Çikolata, su bardağı, kahve, metin.</p> <p><i>Gösterilen:</i> Türk kültürüne has olan Türk kahvesinin, Torku çikolataları ile güzel bir deneyime dönüşmesi ifade edilmiştir.</p>	<table border="1" style="width: 100%; height: 100%;"> <tr> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center; vertical-align: middle;"> <p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme, koklama ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p> </td> </tr> </table>					<p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme, koklama ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p>			
<p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme, koklama ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p>										
 <p>26 Eylül 2020</p>	<p>Görsel-6</p> <p><i>Gösterge:</i> Güveçte pastırmalı kuru fasulyenin gösterildiği afiş.</p> <p><i>Gösteren:</i> Pastırma, domates, tahta kaşık, güveçte kuru fasulye yemeği, metin.</p> <p><i>Gösterilen:</i> Türk kültürünün geleneksel yemeği kuru fasulyenin, güveçte Torku pastırma ile buluşması aktarılmıştır. Tahta kaşık kullanımı ile de gelenekselliğe vurgu yapılmıştır.</p>	<table border="1" style="width: 100%; height: 100%;"> <tr> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center; vertical-align: middle;"> <p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme, koklama ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p> </td> </tr> </table>					<p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme, koklama ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p>			
<p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme, koklama ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p>										

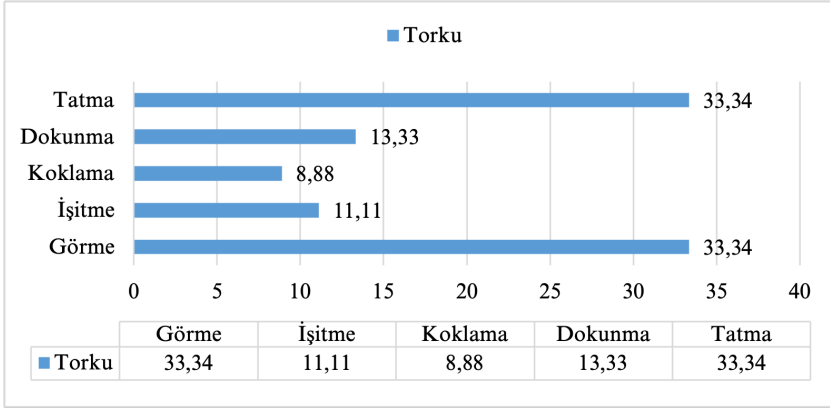
 <p>17 Eylül 2020</p>	<p>Görsel-7</p> <p><i>Gösterge;</i> Bisküvi paketi bisküvilerin gösterildiği afiş.</p> <p><i>Gösteren:</i> Bisküvi paketi, açıkta sıralanan bisküviler, süt, arka fonda başaklar ve ön fonda başak formuna yakın örtü, metin.</p> <p><i>Gösterilen:</i> Torku bisküvilerinin Anadolu topraklarında yetişen başaklardan elde edilen buğdaylardan üretilmesine ve süt bardağı vasıtasıyla doğallığa vurgu yapılmaktadır.</p>	<table border="1" style="width: 100%; height: 100%;"> <tr> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"><i>Duyusal Çözümleme:</i></td> </tr> <tr> <td colspan="4">Duyusal kodlardan görme, dokunma ve tatma duyularına hitap etmektedir.</td> </tr> </table>					<i>Duyusal Çözümleme:</i>				Duyusal kodlardan görme, dokunma ve tatma duyularına hitap etmektedir.			
<i>Duyusal Çözümleme:</i>														
Duyusal kodlardan görme, dokunma ve tatma duyularına hitap etmektedir.														
 <p>11 Eylül 2020</p>	<p>Görsel-8</p> <p><i>Gösterge;</i> Bakır sahanda pişirilen sucuğun gösterildiği afiş.</p> <p><i>Gösteren:</i> Sucuk, bakır tava ve sucuk paketi, metin.</p> <p><i>Gösterilen:</i> Geleneksel Türk kahvaltılarının vazgeçilmez ürünü sucuğun doğallığı vurgulanmıştır.</p>	<table border="1" style="width: 100%; height: 100%;"> <tr> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"><i>Duyusal Çözümleme:</i></td> </tr> <tr> <td colspan="4">Duyusal kodlardan görme, işitme, koklama ve tatma duyularına hitap etmektedir.</td> </tr> </table>					<i>Duyusal Çözümleme:</i>				Duyusal kodlardan görme, işitme, koklama ve tatma duyularına hitap etmektedir.			
<i>Duyusal Çözümleme:</i>														
Duyusal kodlardan görme, işitme, koklama ve tatma duyularına hitap etmektedir.														
 <p>8 Eylül 2020</p>	<p>Görsel-9</p> <p><i>Gösterge;</i> Simit ve peynir içeren afiş.</p> <p><i>Gösteren:</i> Simit, peynir, kare masa örtüsü, metin.</p> <p><i>Gösterilen:</i> Kareli masa örtüsü üzerindeki çıtır simidin yanına en yakışan ürünün Torku üçgen peynir olduğu aktarılmıştır.</p>	<table border="1" style="width: 100%; height: 100%;"> <tr> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> <td style="width: 25%;"></td> </tr> <tr> <td colspan="4" style="text-align: center;"><i>Duyusal Çözümleme:</i></td> </tr> <tr> <td colspan="4">Duyusal kodlardan görme, işitme, dokunma ve tatma duyularına hitap etmektedir.</td> </tr> </table>					<i>Duyusal Çözümleme:</i>				Duyusal kodlardan görme, işitme, dokunma ve tatma duyularına hitap etmektedir.			
<i>Duyusal Çözümleme:</i>														
Duyusal kodlardan görme, işitme, dokunma ve tatma duyularına hitap etmektedir.														

 <p>Yeni Nesil Atıştırmalık</p>	<p>Görsel-10</p> <p><i>Gösterge;</i> Kraker çeşitlerini içeren afiş.</p> <p><i>Gösteren:</i> Biber, soğan, baharatlar ve çeşitli kraker paketleri, metin.</p> <p><i>Gösterilen:</i> Torku'nun ürettiği krakerlerin soğan, biber ve baharatların buluşmasıyla çıtır çıtır bir lezzete dönüşmesi ifade edilmiştir.</p>	<p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme, işitme, dokunma ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p>
<p>2 Eylül 2020</p>	<p>Görsel-11</p> <p><i>Gösterge;</i> Kıymalı harç ve kıymalı börekleri içeren afiş.</p> <p><i>Gösteren:</i> Börek, kıymalı harç, kareli sofraba, domates, metin.</p> <p><i>Gösterilen:</i> Pratiko metni ile birlikte hızlı ve kolay şekilde Torku rulo kıymalı börek hazırlamanın mümkün olduğu vurgulanmıştır.</p>	<p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme, işitme, dokunma ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p>
 <p>Doğal olarak özlenen</p>	<p>Görsel-12</p> <p><i>Gösterge;</i> Meyveli süt çeşitlerinin gösterildiği afiş.</p> <p><i>Gösteren:</i> Meyveli sütler, muz, çilek, çikolata ve diğer kahvaltılık çeşitleri ile metin.</p> <p><i>Gösterilen:</i> Çocuklar için kahvaltı sofralarında alternatif bir öğün olarak meyveli sütler resmedilmiştir.</p>	<p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p>
<p>22 Ağustos 2020</p>		

 <p>18 Ağustos 2020</p>	<p>Görsel-13</p> <p><i>Gösterge;</i> Fındık kreması kavanozu ve fındık kreması sürülmüş ekmekleri içeren afiş.</p> <p><i>Gösteren:</i> Fındık kreması, süt, fındık kreması sürülmüş ekmekler.</p> <p><i>Gösterilen:</i> Günün ilk öğünü olan kahvaltıda veya günün herhangi bir vaktinde tüketilebilecek uygun bir yiyecek olduğu vurgulanmıştır.</p>	<table border="1" style="width: 100%; height: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> </tr> <tr> <td colspan="5" style="text-align: center; vertical-align: middle;"> <p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p> </td> </tr> </table>						<p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p>				
<p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p>												
 <p>11 Ağustos 2020</p>	<p>Görsel-14</p> <p><i>Gösterge;</i> Çay ve bisküvi çeşitlerini gösteren afiş.</p> <p><i>Gösteren:</i> Çay, bisküviler, buğday taneleri ve metin.</p> <p><i>Gösterilen:</i> Bisküvilerin orijinal buğday tanelerinden üretildiği ve yanında çay ile birlikte tüketilmesinin önerildiği ifade edilmektedir.</p>	<table border="1" style="width: 100%; height: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> </tr> <tr> <td colspan="5" style="text-align: center; vertical-align: middle;"> <p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p> </td> </tr> </table>						<p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p>				
<p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p>												
 <p>4 Ağustos 2020</p>	<p>Görsel-15</p> <p><i>Gösterge;</i> Kremalı gofret çeşitlerini içeren afiş.</p> <p><i>Gösteren:</i> Gofret, kremalar, gofret paketi, kakao taneleri, vanilya çiçeği ve metin.</p> <p><i>Gösterilen:</i> Gofretlerin, gerçek kakao taneleri ve vanilya çiçeğinden elde edilen kremalarla üretildiği aktarılmıştır.</p>	<table border="1" style="width: 100%; height: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> <td style="width: 20px; height: 20px;"></td> </tr> <tr> <td colspan="5" style="text-align: center; vertical-align: middle;"> <p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme, işitme, dokunma ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p> </td> </tr> </table>						<p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme, işitme, dokunma ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p>				
<p><i>Duyusal Çözümleme:</i></p> <p>Duyusal kodlardan görme, işitme, dokunma ve tatma duyularına hitap etmektedir.</p>												

6.1. Görsellerin Duyusal Analiz Bulgularının İstatistiksel Yorumu

Torku markasının Instagram platformunda paylaştığı gönderiler özelindeki istatistiksel yorumu aşağıdaki gibidir.

Grafik 1: Torku Markasının Duyusal Analiz Grafiği

Paylaşılan fotoğrafların ortalama puanlarına bakıldığında, görme duyusunun ve aynı oranda tatma duyusunun en yüksek oranda olduğu görülmektedir. Daha sonra dokunma duyusu, işitme duyusu ve son olarak ise koklama duyusu gelmektedir. Buna göre Torku markası, sosyal medya hesaplarından Instagram'da yaptığı paylaşımlarda en fazla görme ve tatma duyularına hitap ederken en az koklama duyusuna hitap eden içerik paylaşımı gerçekleştirmiştir.

Torku'nun paylaşımlarındaki çağrışım odaklı beş duyu kullanımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir (Tablo 3)².

Tablo 3: Görsellerin duyular özelinde değerlendirilmesi

	Görme	İşitme	Koklama	Dokunma	Tatma
G1	*				*
G2	*			*	*
G3	*				*
G4	*		*		*
G5	*		*		*
G6	*		*		*
G7	*			*	*
G8	*	*	*		*
G9	*	*		*	*
G10	*	*		*	*

² G ve yanındaki sayı, araştırma kapsamında ele alınan görselleri ifade etmek için kullanılmıştır.

G11	*	*		*	*
G12	*				*
G13	*				*
G14	*				*
G15	*	*		*	*

Torku markasının paylaştığı içeriklerden yola çıkılarak beş duyu çağrışımı ile duyusal analiz gerçekleştirilmiştir. Torku markasının grafiğine bakıldığında markanın görme ve tatma duyuları özelinde başarılı olduğu görülmektedir. Torku, bir gıda markası olduğundan görme ve tatma duyuları üzerine daha yaratıcı görseller ile bu başarısını pekiştirebilir.

Sonuç ve Tartışma

Markalar, yoğun rekabet koşullarına ayak uydurabilmek için çeşitli iletişim stratejileri ile var olmaya çalışmaktadırlar. Bu varoluş çabası ile tüketici algısı ne kadar örtüşüyorsa marka, o kadar başarılı olmaktadır. Geleneksel yöntemlerin günümüz tüketici profiline ulaşmada yetersiz kalması, onlarla fiziksel yakınlıktan ziyade zihinsel yakınlık kurmanın gerekliliğini ortaya koymuştur. Özellikle de tüketici algılarına yönelerek bir nesne veya markaya ilişkin olumlu bir değerlendirme elde etmek öncelikli markalama amaçlarından birisidir (Haase, Wiedmann ve Labenz, 2018, s.566). Bu gerekliliğin karşılığı olarak da markalar, tüketici duyularına yönelmiştir. Beş duyu organı vasıtasıyla elde edilen uyarıcılar, tüketici algılarını renk, ses, koku, doku, tat gibi girdilerle istenen yöne sevk etmede oldukça etkilidir. Bu anlamda toplumsal ve kültürel anlamlara işaret eden göstergeler, farklılaşmanın önünü açmaktadır. Taklit edilemeyecek bir girdi sağlamanın yolunu açan duyular, tüketici hafızasına hitap ederek kalıcı ve sürekli müşteri elde etmenin en önemli yolu haline gelmiştir. Çevresel girdilerin, duyusal girdilere dönüşmesi sürecinde iletilen mesajların hem zihinsel hem duygusal hem de davranışsal geri dönüşler sağlaması markalar için eşsiz bir rekabet aracı haline gelmiştir. Çünkü dış çevre uyaranlarının algılanma biçimleri çoğunlukla tüketici tutumlarını etkilemekte ve tüketici davranışlarını yönlendirmektedir. Bu nedenle duyular ve görsel imaj markalar için stratejik bir rekabet aracıdır (Boone ve Kurtz, 2011, s.152).

Bu araştırma kapsamında, Torku markasının resmi Instagram hesabından yaptığı paylaşımlar incelenmiştir. Bu paylaşımlardan yola çıkılarak Torku'nun yerellik, doğallık ve Türk geleneklerini göz önüne aldığı görülmüştür. Bu paylaşımların duyusal analizlerine bakıldığında ise Torku markasının görsel-duyusal açıdan görme ve tatma duyularına yöneldiği görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre duyusal markalama stratejisini uyguladığı görülen Torku'nun, farklılaşma açısından başarılı olduğu söylenebilir. Ancak duyusal analiz sonucunda oluşan grafikte Torku'nun gıda ürünü üreten bir marka olmasından dolayı sadece görme ve tatma duyularına odaklandığı görülmektedir. Bunun ötesinde tüm duyular özelinde bir değerlendirme yapılacak olursa, markanın duyusal bir çatışma yaşadığı söylenebilir. Bu duyusal çatışmanın en net göstergesi, grafikten de (Grafik 1) anlaşılacağı üzere beş duyunun sinerji yaratacak biçimde

birlikte kullanılamamasıdır. Ancak bu durum Fortune Turkey 500 sıralamasında yaşadığı dalgalanmayı açıklamada tek başına yeterli bir veri olmamakla birlikte dalgalanmaya neden olabilecek pek çok neden arasında yer alabilir.

Çalışma, belirtilen yöntem ve sınırlılıklarda Torqu markasının paylaşımlarından yola çıkılarak gerçekleştirilmiştir. Seçilen marka, yöntem ve sınırlılıkların değişiklik göstermesi durumunda sonuçların da farklılık göstermesi olasıdır. Önceki araştırmalar incelendiğinde, tanımlayıcı göstergebilimsel analiz ile duyu analizin birlikte kullanıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Literatürdeki araştırmalar daha çok belirlenen bir markanın beş duyu özelinde incelenmesi veya sadece göstergebilimsel analizinin yapılması şeklindedir. Ancak bu çalışma hem duyu hem görseller özelinde gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, Torqu markasının Instagram paylaşımlarında görme ve tatma duyuları ile öne çıktığı görülmektedir. Görme duyusuna hitap eden uyarıcıların yanı sıra tat duyusuna atıf yapan lezzet unsurları sıklıkla kullanılmıştır. Literatürde görme duyusuna yönelik olan araştırmalardan birini Hoegg ve Alba, (2007) gerçekleştirmiştir. Buna göre görsel girdilerin, diğer duylarda olduğu gibi tat algısını da doğrudan etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu veri, mevcut çalışma sonuçlarını da desteklemektedir. Yine Becker ve arkadaşları, 2011 yılında gerçekleştirdikleri araştırmada ambalaj tasarımı ve tat izlenimleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve araştırma sonucunda tat duyusunun görsel uyarıcılardan doğrudan etkilendiği sonucuna varmıştır. Bu gibi araştırma sonuçları, mevcut araştırma verilerinin literatür tarafından desteklendiğini ortaya koymaktadır. Paylaşımlarda genellikle doğallık ve gelenekselliğe vurgu yapılarak göstergelerin bu düzlemde konumlandırıldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada Torqu markasının paylaşımlarını yoğun olarak görme ve tatma duyuları üzerinde kodladığı ve görsel mesajlarını buna göre oluşturduğu görülmüştür. Bu nedenle Torqu'nun imajını görsel açıdan görme ve tatma duyuları üzerine kurguladığı sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

- Aktulum, L. (2004). Göstergebilim. Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(7), 1-12.
- Barich, H. ve Kotler, P. (1991). A Framework For Marketing Image Management. Sloan Management Review, 32(2), 94-104.
- Batu, M. ve Kayacan, Ş. (2018). Kurumsal İletişim Projelerinin, Kurumların Marka Algısı İle İlişkisi: Belediyelere Yönelik Bir Analiz, Erciyes İletişim Dergisi, 5(4), 749-769.
- Batu, M. Ve Tos, O. (2018). 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Referandumunda Recep Tayyip Erdoğan'ın Sosyal Medyadaki Görsel İmajı Üzerine Bir Analiz. Akdeniz İletişim Dergisi, (29), 230-269.
- Becker, L., Rompay, T. J.L., Schifferstein, H. N. J., Galetzka, M. (2011). Tough Package, Strong Taste, The Influence Of Packaging Design On Taste Impressions And Product Evaluations. Food Quality and Preference, 22(1), 17-23.
- Boone, L. E., Kurtz, D.L. (2011). Contemporary Marketing. Cengage Learning.

- Douce, L. ve Janssens, W. (2011). The Presence Of A Pleasant Ambient Scent In A Fashion Store. *Environment and Behavior*, 45(2), 215–238.
- Eryentü, M., (2017). Tüketim Kültürü Teorisi Bağlamında Çocukların Reklamlarda Konumlandırılışı: “Koton Kids ” Reklam Filmleri Üzerine Göstergibilimsel Bir İnceleme. *Folklor/Edebiyat*, 91, 29-48.
- Ferrand, A. ve Pages, M. (1999). Image Management in Sport Organisations: The Creation of Value. *European Journal of Marketing*, 33(3/4), 387-401.
- Gray, E. R. ve Blamer, J. M. T. (1998). Managing Corporate Image and Corporate Reputation. *Long Range Planning*, 31(5), 695-702.
- Haase, J., Wiedmann, K.P, Labenz, F. (2018). Effects Of Consumer Sensory Perception On Brand Performance. *Journal of Consumer Marketing*, 35(6), 565-576.
- Hatch, M.J., Schultz, M., Williamson, J. (2003). Bringing The Corporation Into Corporate Branding. *European Journal of Marketing*, 37(7/8), 1041–1064.
- Hoegg, J., Alba, J. W. (2007). Taste Perception, More Than Meets The Tongue. *Journal of Consumer Research*, 33(4), 490-498.
- Ilgın, H., Ertekin, İ , Ataman Yengün, D . (2018). İmaj Ve Kurumsal İmaj Bağlamında Kent İmajı. *The Turkish Online Journal Of Design Art And Communication*, 8(2), 203-215.
- Işık, M. ve Eşittir, Ş. (2015). I. Dünya Savaşı Propaganda Afişlerinde Kadın Temsillerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Göstergibilimsel İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70 (3), 655-682.
- Jain, R.ve Bagdare, S. (2011). Music And Consumption Experience: A Review. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 39(4), 289–302.
- Kalaman, S. ve Bat, M. (2014). Toplumsal Cinsiyet Açısından Axe Basın İlanlarının Göstergibilimsel Analizi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı I), 128-136.
- Keller, K.L. (1993). Conceptualizing, Measuring and Managing Customer-based Brand Equity. *Journal of Marketing*, vol. 57 No. 1.
- LeBlanc, G. -Nguyen, N. (1996). Cues Used By Customers Evaluating Corporate Image In Service Firms, An Empirical Study In Financial Institutions. *International Journal of Service Industry Management*, Vol. 7 No. 2, 44-56.
- Lindstrom, M. (2007). *Duyular ve Marka*. İstanbul, Optimist Yayınları.
- Peck, J., Wiggins, J. (2006). It Just Feels Good: Customers’ Affective Response To Touch And Its Influence On Persuasion. *Journal of Marketing*, 70(4), 56–69.
- Rifat, M. (2014). *Göstergibilimin ABC’si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Spence, C., Wang, Q.(2015). Sensory Expectations Elicited By The Sounds Of Opening The Packaging And Pouring A Beverage. *Flavour*, 4(1). 1-11.
- Tolungüç, A. (1992). Tanıtım ve İmaj. *Anatolia Turizm Çevre ve Kültür Dergisi*, 3(2), 11-19.

- Turley, L., Milliman, R. E. (2000). Atmospheric Effects On Shopping Behavior: A Review Of The Experimental Evidence. *Journal of Business Research*, 49(2), 193–211.
- Ulağlı, S. (2018). Öteki'nin Bilimine Giriş, İmgebilim. Motto Yayınları. 1. Baskı. İstanbul.
- Ulus, Y. (2011). Effects Of Brand Image On Brand Trust. *Journal of Yasar University*, 24(6), 3932-3950.
- Willander, J., Larsson, M. (2007). Olfaction And Emotion: The Case Of Autobiographical Memory. *Memory & Cognition*, 35, 1659–1663.
- Yeygel, S. ve Yakın, M. (2013). Kurumsal Reklamlarda Göstergeler Aracılığıyla Marka Kimliğinin İletilmesi. *Selçuk İletişim*, 5(1), 102-117.
- Yıldız, H. ve Polat, S. (2011). Bursa-Korupark Alışveriş Merkezi ve Korupark Evleri'nin Mekansal, Anlamsal ve Göstergibilimsel Analizi. *Uludağ University Journal of The Faculty of Engineering*, 16 (2), 11-24.

Web

- http-1, Bayrak, H. (2020). 2020 Türkiye İnternet Kullanımı ve Sosyal Medya İstatistikleri, <https://dijilopedi.com/2020-turkiye-internet-kullanimi-ve-sosyal-medya-istatistikleri/> Erişim Tarihi: 07.11.2020.
- http-2, Fortune Turkey 500 şirket sıralaması (2019). <https://www.fortuneturkey.com/fortune500?yil=2019&fcode=konya-seker-sanayi-ve-ticaret-as-F272700> Erişim Tarihi: 09.03.2021.
- http-3 Torku Hakkımızda (2021). <https://torku.com.tr/hakkimizda> Erişim Tarihi: 09.03.2021.

Sosyal Kür: Sosyal Kimliğin İyi Olma Hali Üzerine Etkileri

Meltem GÜLER¹

Özet

Sosyal grup üyeliklerinin fiziksel ve psikolojik sağlığın geliştirilmesinde önemli bir rol oynadığı alanyazın tarafından desteklenmektedir. Sosyal gruplara ait olmaktan kazanılan sosyal kimlikler, bireylerin yaşamlarına anlam ve destek vererek bireyin psikolojik ve fiziksel durumunu olumlu yönde etkilemektedir. Bu etki, grup üyeliklerinin “Sosyal Kür” oluşturduğu görüşüne inancı arttırmaktadır. Sosyal kimliğin her ne kadar biz ve diğerleri bağlamında önyargı, yanlılık yaratması gibi olumsuz yönde etkileri bulunsa da sosyal kür yaklaşımı, sosyal kimliğin fiziksel ve ruhsal iyiliğe sunduğu katkıları öne çıkarmaktadır. Bu çalışma, bir gruba aidiyetten doğan sosyal kimliğin olumsuz etkilerinin ötesinde insanı ve grup yaşantılarını güçlendiren etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal kür, Sosyal kimlik, İyi olma.

Derleme Makalesi | Geliş Tarihi: 21.02.2021- Kabul Tarihi: 19.05.2021

Güler, M. (2021). “Sosyal Kür: Sosyal Kimliğin İyi Olma Hali Üzerine Etkileri”. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), sayı 9, s. 44-57

Social Cure: Effects of Social Identity on Well-Being

Abstract

It is supported by the literature that social group memberships play an important role in improving physical and psychological health. Social identities gained from belonging to social groups, positively affect the psychological and physical condition of the individual by giving meaning and support. This effect increases the belief that group membership constitutes a “Social Cure”. Although social identity has negative effects such as prejudice and in-group bias in the context of us and others, the social cure approach highlights the contributions of social identity to physical and psychological well-being. This study aims to reveal the effect of social identity that stems from belonging to a group, strengthens people and group lives beyond the negative effects.

Keywords: Social cure, Social identity, Well-being.

Giriş

Sosyal kimlik yaklaşımına (Sosyal Kimlik Kuramı, Tajfel ve Turner, 1979 ve Sosyal sınıflandırma Kuramı, Turner vd., 1987) göre bireyler sosyal bir grup içinde kendilerini tanımlayarak benliğinin bir parçası olan sosyal kimliği edinirler. Sosyal kimlik, bireye kendini ve diğer insanları grup bağlamında anlamlandırma ve değerlendirmesi için bir temel oluşturmaktadır (Turner, 1975; 1982). Gruplararası ilişkilerde sosyal kimlik temelli sınıflandırma yapma ve bir grup ile özdeşleşme her ne kadar önyargı, yanlılık gibi olumsuz sonuçlara yol açsa da (Allport, 1954; Tajfel ve Turner 1979; Turner vd., 1987) bir gruba aidiyet ile edinilen ve paylaşılan sosyal kimliğin bireylerin iyilik hallerine olumlu anlamda etki eden diğer bir yönü bulunmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, kendisini ait olarak tanımladığı gruplardan edindiği sosyal kimliğin, bireyin üzerindeki iyileştirici etkisini sosyal kür (sosyal tedavi) alan yazını çerçevesinde incelemektir. Bu amaçla, sosyal kimlik yaklaşımına, odaklanarak alanyazının iki temel kuramı; Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1979) ve Kendini Sınıflandırma Kuramı (Turner vd., 1987) çerçevesinde yapılan çalışmalar derlenecektir. Bu kuramlar, bir gruba aidiyetin sağlık ve iyilik halini nasıl, neden ve ne zaman etkilediğini daha iyi anlamaya yardımcı olan bir dizi ilke ve mekanizma sunmaktadır. Çalışmada daha sonra sosyal kür alanyazını için önemli iki model; Sosyal kimlik değişim modeli (Social Identity Model of Identity Change, SIMIC; Jetten ve Pachana, 2012) ve Sosyal kimlik modelinde kolektif dayanıklılık modeli (SIMCR; Drury, 2012) çerçevesinde paylaşılan sosyal kimlik ile bireylerin iyi olma hali arasındaki ilişkileri ortaya koyan alan yazın incelenecektir.

1. Sosyal Kür Yaklaşımı

Sosyal kür (sosyal tedavi) yaklaşımıyla, sosyal grupların ve bu gruplara aidiyetten kazanılan sosyal kimliğin iyi oluş üzerinde etkisi olduğu öne sürülmektedir (Jetten, Haslam ve Haslam, 2012). Bu etki, sosyal kimliğin ait olma, öz saygı, kontrol ve anlamlı varoluş ihtiyacı gibi bazı temel psikolojik ihtiyaçları karşılamasına dayandırılmaktadır (Greenaway vd., 2016). Sosyal kür alanyazını aynı zamanda paylaşılan sosyal kimliğin,

bireye amaç, anlam ve geçerlilik kazandırma işlevleriyle sosyal iyileşmeye katkıda bulunduğunu öne sürmektedir (Jetten, vd.,2012; Holt-Lunstad, Smith ve Layton, 2010; Jetten vd., 2014; Neville ve Reicher, 2011).

İnsanlar, anlamlı ve kalıcı bir ilişkiye sahip olma ve ait olma gibi yaygın bir güdüye sahiptirler (Baumeister ve Leary, 1995). Evrimsel açıdan bakılacak olursa insanlar sosyal gruplarda yaşamak üzere evrimleşirler ve destekleyici ve besleyici geniş topluluklar, bireyin sağlık ve refahı için bir grup hayatı sunar. Böyle bir topluluğun olmayışı zayıf zihinsel ve fiziksel sağlığa neden olmaktadır (Jetten vd., 2017). Gruplar, davranışlarımız için bir ortam sağlayan dünyanın sadece dış özellikleri değildir. Bunun yerine, içselleştirme kapasiteleri aracılığıyla psikolojimizi şekillendirir ve benlik duygumuza olumlu ya da olumsuz yönde katkıda bulunurlar (Haslam vd., 2009). Yani, gruplar bireylere bir sosyal kimlik duygusu ve devamında olumlu/olumsuz duygulanım ve iyilik hali sağlar.

Sosyal psikologlar özellikle 1970'li yıllardan itibaren sosyal bir gruba aidiyetten doğan sosyal kimlik ve doğurguları üzerinde çalışmaktadırlar. Sosyal Kimlik Kuramı ve Sosyal Sınıflandırma Kuramı, sosyal kimliğin benlik kavramının bir parçası olarak bir gruba (gruplara) ya da üyelikle birlikte bu üyeliğe verilen değer ve duygusal önemden doğduğunu, bireysel kimliğin ötesinde benliğin daha çok toplumsal birimler içerisinde sınıflandırıldığını öne sürmektedir (Tajfel, 1974; Tajfel ve Turner, 1979; Turner ve Oakes, 1986). Sosyal kimlik kuramı (Tajfel ve Turner, 1986), bireyin refahı için dahil edilmenin önemini vurgular ve önemli sosyal gruplardan reddedilmenin acı verici olacağını, kişinin kendisini bir önyargı sonucu ayrı tutuluyor görmesinin bireyin iyi olma halini düşürdüğünü belirtir. Böylece, bu tür gruplar bireyin hayatını çeşitli şekillerde zenginleştirme kapasitesine sahip olarak kişisel güvenlik, sosyal arkadaşlık, duygusal bağ, entelektüel teşvik ve işbirliğine dayalı bir öğrenme kaynağı olmaktadır (Haslam vd., 2009). Dini gruplar, milli gruplar, etnik gruplar, mesleki gruplar birer sosyal grup olarak bireyin sosyal çevresini oluşturur. Birey için bu gruplar, biz ve diğerleri'ni, tanımlarken gerçekte bireyin kim olduğunu tanımlamaya yardımcı olan ilişki yapılarıdır ve sosyal kimliğinin bir parçası olarak içselleştirilme düzeyleriyle bireylerin psikolojisi üzerinde etkilidir (Haslam vd., 2009). Bir grubun içinde kendisini sosyal kimliği üzerinden tanımlamak bireylere, anlam, amaç ve aidiyet duygusunu kazandırırken bu sosyal kimlik ile bireyler, olumlu psikolojik sonuçlara sahip olma eğilimindedir (Jetten vd., 2009). Grup, biz olma ile, bir nevi toprak gibi insanı besleyerek yer, amaç ve aidiyet duygusu vermekte, özgüven ve değerli olma duygusunu güçlendirmekte ve böylece psikolojik iyi olmaya katkıda bulunmaktadır (Haslam vd., 2009). Grup yaşantıları bireye aidiyet, amaç ve anlamı kurulan sosyal ilişkiler çerçevesinde sunmaktadır. Diener vd. (2010), destekleyici ve ödüllendirici ilişkilerle sahip olmayı, başkalarının mutluluğuna katkıda bulunmayı ve başkaları tarafından saygı duyulmayı iyi olma hali üzerinde birer etmen olarak kabul etmişlerdir. Böylece bir gruba aidiyet ile yaşanan sosyal ilişkilerin iyilik hali üzerindeki etkilerinin önemi görülmektedir.

2. Sosyal Kimlik ve İyi Olma Hali

Sosyal etmenlerin hastalıkları önleme ya da iyileştirici rolü çok sık çalışılmamasına karşın bazı fizyolojik rahatsızlıkların öncesi ve sonrasında bireyin sahip olduğu sosyal

ilişkilerin önemli olduğunu ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Holt-Lunstad vd. (2010) yaptıkları meta analiz çalışmasında daha güçlü sosyal ilişkilerin, daha uzun yaşam ile olumlu yönde ve obezite, yüksek tansiyon ve fiziksel hareketsizlik ile olumsuz yönde ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Ertel vd. (2008), sosyal olarak daha bütünleşmiş ve aktif olanlarda önemli ölçüde daha az hafıza kaybı olduğunu ortaya koymuştur. Akut inme hastalarının sosyal ilişkilerini inceledikleri çalışmada Boden-Albala vd. (2005), sosyal olarak izole edilmiş bireylerin, anlamlı sosyal ilişkileri olan bireylere kıyasla tıbbi komplikasyonlara (örneğin ikinci bir inme, kalp krizi ya da ölüm) maruz kalma olasılığının neredeyse iki kat daha fazla olduğunu ortaya koymuşlardır.

Sosyal kimlik kuramcıları, bir gruba ait olma ve onunla özdeşleşmenin ve grup içinde üyelerin karşılıklı etkileşiminden doğan sosyal kimlik algısının bireyin sağlığı üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu öne sürmektedir (Haslam, vd., 2005; Greenaway vd., 2016; Muldoon vd., 2019). Sosyal kimlik temelli sosyal ilişkiler ele alındığında Boden-Albala, vd. (2011), akut inme ile sosyal ağ türleri (medeni eş, hane halkı, arkadaşlık ve gayri resmi topluluk ağları) arasındaki ilişkiyi incelediler ve özellikle evlilik/ortaklık ikili sosyal ilişki türünün, inme öncesi önleyici davranış geliştirmede en etkili sosyal ağ türü olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Haslam vd. (2008), bir inme sonrası sahip olunan grup üyeliğinin genel refah üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada, inme öncesi daha fazla sosyal gruba mensup olanlarda inme sonrası yaşam doyumunun daha yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırmacılar, rahatsızlık öncesi sahip olunan çoklu sayıda grubun rahatsızlık sonrası normal yaşama dönmeyi hızlandırdığını ayrıca, felç nedeniyle bazı grup üyeliklerinin kaybına karşın felçten sonra en azından bazı değerli grup üyeliklerini sürdürme olasılığının yüksek olduğunu göstermişlerdir. Sosyal olarak bağlı olmak sadece psikolojik ve duygusal refah için etkili olmakla kalmaz, aynı zamanda fiziksel refah (Uchino, 2006) ve yaşam süresinin uzunluğu (Holt-Lunstad vd., 2010; Shor, Roelfs ve Yogev, 2013) için bir kaynaktır.

Sosyal kimlik temelli müdahale programlarının akıl sağlığı için de yararlı olduğu belirtilmektedir (Haslam, vd., 2016). Örneğin Best vd., (2016) alkol ve uyuşturucu müdahale programlarında sosyal kimliğin belirginleştirilmesinin önemini ortaya koymuştur. Cassidy (2009), okul çağı çocuklarında sosyal kimlik ve kurban olma arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, zorbalığa maruz kalan çocukların akran grubu içerisinde yer alamamaları ve sosyal kimlik algılarının düşük olduğu bu nedenle bireysel düzeyde bir müdahale programındansa özellikle grup yaşantılarını içeren düzeyde bu programların hazırlanması gerektiğini belirtmiştir. Iyer vd. (2009), üniversitede ilk senelerine başlayan öğrencileri okula kaydolmadan iki ay önce başlayarak dört ay boyunca izlediler ve hangi bireylerin üniversite öğrencisi olarak yeni kimliklerini benimseme olasılığının daha yüksek olacağını incelediler. Sonuçta, sağlıklı uyumun en iyi yordayıcılarından birinin, okula başlamadan önce öğrencinin kendini birlikte, ait olarak tanımladığı grup sayısı olduğu ortaya konmuştur. Geçmişte daha fazla sayıda gruba mensup olanlar, bu geçişi etkileyebilecek diğer faktörlere uyum sağladıktan sonra bile (üniversite hakkındaki belirsizlik, sosyal desteğin mevcudiyeti ve akademik engeller dahil) daha düşük depresyon seviyesi göstermişlerdir. Bu sonuç, grup hayatı ve sosyal kimlik duygusunun genel sağlığı ve refah üzerindeki derin etkisine işaret etmektedir.

Bireyin sosyal yaşamında kendini üyesi olarak tanımladığı sosyal gruplar, kişiye kazandırdığı sosyal kimlik temelinde sağlığı ve refahı üzerinde etkili olduğu kadar onun stresle başa çıkması üzerinde de olumlu etkilerde bulunur (Jetten vd., 2012). Birey için sosyal kimliğin önemi onun algılayacağı stres düzeyi üzerinde etkilidir. Örneğin Etkileşimli Stres Kuramında (Lazarus, 1966; Lazarus ve Folkman, 1984) sosyal stresörlere ilişkin değerlendirmenin bireyin kendini ait hissettiği grubun değerlendirmelerinden etkileneceğini öne sürmektedir. Kadın sporcularla yapılan çalışmada, spor kimlikleri belirgin hale getirildiğinde kadın sporcular, diz yaralanması tehdidini yüz yarası tehdidinden daha stresli bulmuşlar, ancak cinsiyet kimlikleri belirgin hale getirildiğinde tam tersi bir model ortaya çıkmıştır (Levine ve Reicher, 1996). Haslam vd. (2004), üniversite öğrencileri arasında yaptığı çalışmada öğrencilerin durumu stresli olarak betimlemeleri için verilen matematiksel görevin dış gruptan gelmesi ile arttığını, görevi sıkıntı kaynağı olarak görme düzeyinin yükseldiğini göstermişlerdir.

Bir gruba aidiyet ile kazanılan sosyal kimlik ve bireyin o gruba ne kadar yüksek düzeyde kendini birlikte tanımladığı yani özdeşleme düzeyinin de yaşanan bir travmatik olayda bireyin iyilik halini arttıracak ve stresi paylaşarak baş etmede sosyal kimliğin itici güç olabileceği öne sürülmektedir (Vezzali vd., 2016). Farklı tiyatro prodüksiyonlarının üyeleriyle yapılan boylamsal bir araştırma, bir çalışma grubuyla özdeşleşmenin, kimlik temelli destek nedeniyle bireylerin sağlığı, refahı ve morali üzerinde uzun vadeli olumlu bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Çalışma bir grupla özdeşleşmenin sağladığı destek algısının, örneğin takdir gibi, bireyleri tükenmişlikten koruduğunu öne sürmektedir (Haslam vd., 2005). Oyserman vd. (2007) tarafından yapılan çalışmada çoğunluk ile özdeşleşmeyen etnik azınlık grup üyelerinin bundan kaynaklanan sağlıkla ilgili mesajlara nasıl tepki vereceği çalışılmıştır. Afrikalı Amerikalı ve Kızılderili katılımcılara, Beyaz-orta sınıf birinden geldiği açıkça belli, sağlıklı beslenmeye ilişkin mesajlar okutulmuştur. Katılımcıların, Beyaz-orta sınıftan birinin iletmediği sağlıklı beslenme tarzına ilişkin bu mesajları göz ardı ettikleri ve hatta sağlıklarıyla ilgili daha kadenci söylemlerde buldukları gözlenmiştir. Çalışmanın bu bulgusu sosyal kimliğin, sağlıkla ilgili davranış geliştirmeyi değiştirdiğini göstermektedir. Hogan ve Biratu (2004) ise belirli bir din ile özdeşleşmenin (dinin sadece demografik değişkeninden ziyade) güney Etiyopyalıların doğum kontrol yöntemini kullanma istekliliğinin önemli bir belirleyicisi olduğunu gözlemlemişlerdir. Bizumic vd. (2009), öğretmenlerin ve öğrencilerin okul kimlikleriyle özdeşleşme düzeyinin yalnızca bu bireylerin kaygı ve depresyonu üzerinde değil, aynı zamanda duygusal kontrolü sürdürme ve yıkıcı davranış göstermekten kaçınma yetenekleri üzerinde de olumlu yönde etkisi olduğunu gözlemlemişlerdir.

Bu çalışmalar, sosyal kimlik ve ona bağlanmanın hem klinik hem de toplumsal sonuçlarını ortaya koymaktadır. Sosyal gruplarla özdeşleşmenin sağlığı koruyup geliştirebileceğine ve bir tür sosyal tedavi olduğunu öne süren çalışmalarında Muldoon vd. (2019), bir kaza sonucu beyin hasarı oluşan bireylerin sosyal ağlarında ve sosyal grup üyeliklerinde her ne kadar değişiklik yaşansa da eski grup üyeliklerinin yerini alan yeni grup faaliyetlerine katılım ve etkilenen diğer akranlara erişim, sosyal destek gibi yeni grup tabanlı kaynakları mümkün kılmış ve bu şekilde, grup faaliyeti, sosyal tedavi etkilerini yönlendirebilmiştir. Sosyal kimlik üzerine kuramlar, gruplara ait olmanın ve bu grupların sunduğu desteğin beyin hasarı sonrası yaşamda önemli bir faktör olduğunu öne sürmektedir (Walsh vd. 2014). Jones vd. (2011), travmatik

beyin hasarı yaşayan bireyler üzerinde yaptıkları çalışmada beyin hasarının ciddiyeti ile yaşam doyumları arasında olumlu yönde bir ilişki buldular. Bu ilginç bulguyu, bu hastaların travmalarından kurtulma sürecinde onların aile ve sosyal destek aldıkları diğer sosyal ağlara daha fazla yaklaşmalarına bir bakıma sosyal ilişkiler ve yarattığı kimliğin bu gücü verdiği yönünde yorumladılar. Böylece, bir yaralanma sonrası yaşama uyum, rehabilitasyona yönelik sosyal bir tedavi yaklaşımının önemini gösteren sosyal kimlik süreçlerinin etkisini açıkça göstermektedir.

Buraya kadar, sosyal kimliğin bireyin iyi olma ve refahı üzerine etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Bir grup ile kendini tanımlamak ve özdeşleşmek aynı zamanda grubun diğer üyeleriyle bir kimliği paylaşıyor olmayı yaratmaktadır. İlerleyen bölümde *paylaşılan sosyal kimliğin* bireyin iyi olma hali ve refahı üzerine etkilerini inceleyen çalışmaları derlemektedir.

3. Paylaşılan Sosyal Kimlik ve İyi Olma Hali

Sosyal destek ile iyi olma arasındaki ilişki her ne kadar insanlara oldukça olası ve yüksek gelse de yapılan çalışmalar bazı şaşırtıcı sonuçlara gitmektedir. Diğerlerinin el vermesi genel olarak bireyin refahını iyileştirir mi yoksa zarar mı verir sorusuna yanıt arayan Schwarzer ve Leppin (1991), 60.000 katılımcıyı içeren 88 çalışmayı incelediler. Sosyal destek ve başa çıkma arasındaki ilişkilere bakan bu meta-analiz çalışması, gerçekte bu iki değişken arasında düşünüldüğünden daha zayıf bir ilişki olduğu sonucunu vermiştir. Yine Berkman ve Syme (1979) ve Cohen ve Syme (1985), sosyal destek ve iyi olma arasındaki ilişkinin düşünüldüğü kadar yüksek olmadığını öne sürmüşlerdir. Tüm bu bulgulara karşın, Haslam, Reicher ve Levine (2012), sosyal desteğin, bireyin iyi olma halini desteklemesinin ancak kimden geldiğine bağlı olduğuna işaret ettiler. Bireyin kendini birlikte tanımladığı grubun üyelerinden gelen bir destek, iyi olma halini desteklerken, bireyin kendisini üyesi olarak tanımlamadığı bir gruptan gelen destek rahatsızlık verici olabilmektedir. Yazarlar, böylece paylaşılan sosyal kimliğin, sosyal destek için önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Yine Karaman ve Ricard (2016), ortak kimliğe dayalı bir sosyal desteğin özellikle bireylerin yaşadığı ciddi ruh sağlığı sorunları karşısında değerli bir kaynak olabileceğini belirtmektedirler. Haslam vd. (2004) tarafından yapılan diğer deneysel araştırma da desteğe verilen olumlu yanıtların paylaşılan sosyal kimliğe dayandığını göstermektedir.

Paylaşılan grup üyelikleri, benliğin bir parçası olarak bireylerin sağlık ve iyi olma halini etkiler (Jetten vd. 2017). Paylaşılan sosyal kimlik, grubun niteliğine dayanarak bireyin iyi olma hali üzerinde etkilidir. Sosyal kimliğin ait olma, öz saygı, kontrol ve anlamlı varoluş ihtiyacı gibi bazı temel psikolojik ihtiyaçları karşıladığı (Greenaway vd. 2016) düşünüldüğünde grupların bireyin hayatına iyi yönde bir etkiyle sosyal tedavi olanağı sağlayacağı görülebilir (Haslam vd. 2009). Ancak grubun niteliğinin olumsuz yönde olduğu durumlarda bireye yansımaları olumsuz yönde olacaktır. Örneğin, Cruwys vd. (2014), depresyon ve iyi olma hali üzerine alan yazını taradıkları çalışmada hem nicelik hem de nitelik açısından bireyin anlamlı bulunduğu gruplarla paylaştığı sosyal kimliğin, daha düşük depresyon düzeylerini öngördüğünü ortaya koymuşlardır. Grubun anlamı bireyin öznel algısına dayanır örneğin, damgalanmış bir grubun üyeleri ile paylaşılan sosyal kimlik, bireylere ayrımcılık, önyargı ve damgalanma adaletsizliğiyle

başa çıkmaları ve bunlara direnmeleri için duygusal, entelektüel ve maddi kaynaklar sağlayan sosyal destekten yararlanma, alma ve verme için bir temel sağlamaktadır (Iyer vd. 2009).

Sosyal kimlik, sosyal destek, yardım etme ve alma alanyazın çalışmaları, bir gruba üyelik sonucu diğerleriyle paylaşılan sosyal kimliğin insanların, diğer iç grup üyelerine destek sağlaması, karşılığında diğer iç grup üyelerinden destek alması ve ayrıca verilen desteği de olumlu yorumlama olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Levine, vd., 2002; Levine, vd. 2005). Sosyal kimlik, bireyi yardım ve dayanışma gibi sosyal bir harekete yönlendirecek güce sahiptir. Reicher ve vd. (2006), II. Dünya Savaşı sırasında Bulgar ulusal kimliği ile bireylerin kendi ülkelerinde bulunan Yahudilere yönelik yardım davranışını incelediler. Döneme ait inceledikleri dokümanlardaki metinler, Bulgar ulusal kimliği ile kendini tanımlayan ve Yahudilere yardım eden bu bireylerin, Yahudileri ayrı bir dış grup görmekten çok ortak bir iç-grubun parçası olarak gördüklerini ve yardımseverliğe vurgu yapan grup normlarını da daha fazlasıyla benimsediklerini belirtmektedir. Sosyal Kimlik Kuramı, iç grup üyelerine yönelik yardım etme ve onlardan yardım almanın yüksek olacağını öne sürmektedir. Levine vd. (2005), yaptıkları çalışmada Manchester United futbol kulübünün taraftarlarına bir kişinin yere düştüğünü ve zarar gördüğünü gösterdiler. Yere düşen kişi üç koşulda gösterildi: Manchester United forması ile düşerken, Liverpool forması (rakip takım) ile düşerken ya da herhangi bir futbol dışı tişört ile düşerken. Katılımcılar, Manchester United hayranları olarak sınıflandırmaya yönlendirildiklerinde, düşen kişi bir bakıma kurban, yalnızca Manchester United forması giydiğinde yardım edeceklerini belirttiler. Bununla birlikte, kendilerini daha kapsamlı olarak futbol sevenler kategorisine göre tanımlamaya yönlendirildiklerinde katılımcılar, düşen kurbanı Manchester ya da Liverpool forması giyse de yardım edeceklerini bildirdiler. Böylece bu çalışmada hem sosyal kimliğin hem de paylaşılan bir sosyal kimlik algısının yardım davranışı üzerindeki etkisi görülmektedir.

Sosyal kürün, stresi azaltarak iyi olma hali üzerinde yarattığı olumlu etki, paylaşılan sosyal kimlik tabanlı destek ile açıklanmaktadır (Haslam ve Reicher, 2006; Haslam vd., 2005; Neville ve Reicher, 2011). Paylaşılan sosyal kimliğin, sosyal kür yönünde etkisi alan yazında iki model ile genişletilmiştir: *Sosyal kimlik değişim modeli* (Jetten ve Pachana, 2012) ve *Sosyal kimlik temelli kolektif dayanıklılık modeli* (Drury vd., 2009).

3.1. Sosyal Kimlik Değişim Modeli

Sosyal kimlik değişim modeli (*Social Identity Model of Identity Change, SIMIC; Jetten ve Pachana, 2012*), iş değiştirme, emekli olma, üniversiteye başlamak gibi öncesinden beklenen ya da hastalık nedeniyle işten ayrılma gibi birdenbire meydana gelen yaşam olayları ile değişen kimliğin iyi olma hali üzerindeki etkilerini sınamak için yapılandırılmıştır. Model, Sosyal kimlik ve sosyal sınıflandırma kuramları (Tajfel ve Turner, 1979; Turner vd., 1987) üzerine yapılandırılmıştır. Model, yaşam değişiklikleri ile bireyin iyilik halinin azaldığını ancak bu yeni süreçte sosyal grup üyeliklerinin devamlılığı ve bireyin yeni kimliğine uyumu ile iyi olma halinin korunabileceğini öne sürmektedir. Sosyal kimlik değişim modeli, bireyin benlik algısının büyük ölçüde ait olduğu sosyal gruplar tarafından belirlendiğini öne süren Sosyal Kimlik Kuramının

(Tajfel ve Turner, 1979) önermesine dayanmaktadır. Grup yaşantıları diğerlerine bağlılık sağlar ve birey kendini ait tanımladığı grupla ne kadar çok özdeşleşirse, öz tanımlamaları grup tanımlarıyla o kadar iç içe geçer. Aslında, insanlar kim olduklarını tanımlamak için hem kişisel hem de grup üyeliklerini kullanırlar. Bireyin kendisini nasıl tanımladığı bu sosyal kimliklerle bağlantılıdır, gruplardan kopmanın ya da yeni gruplara katılmanın insanı derinden etkileyebilmesi şartıdır.

Pachana ve Jetten (2010) yaptıkları çalışmada yaşlılıktan dolayı ehliyetini bırakanlar ile halen bırakmayanlar arasında bu geçişi ne kadar stresli algıladıklarına ilişkin yaptıkları çalışmada, fiziksel olarak yakınlarında temasa geçecekleri sosyal grupların olduğu yaşlı grubun ehliyetini bırakmaktan olumsuz yönde etkilenmedikleri sonucuna ulaşmışlardır. Yürüme mesafesinde teması sağladıkları sosyal grup üyelikleri ve sosyal bağları onları stresin olumsuz etkilerinden korumuştur. Olağan yaşamının ötesinde oluşan yaşam geçiş dönemleri, örneğin emekli olma (Haslam vd., 2019), yeni bir üniversiteye başlama (Praherso vd., 2017), zorunlu göçe maruz kalma (Alfadhil vd., 2019) gibi olaylar insanların kendilerini yeniden tanımlamalarını gerektirmektedir. Daha önce çalışan kimliğine sahip biri artık emekli kimliği kazanırken, bir yerin yerel insanı iken zorunlu göç ile mülteci kimliği kazanmaktadır. Bu kimlikler kişinin benliğini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyecektir. Örneğin emekli olan biri, zamanını değerlendirmek üzere gönüllü çalışmalarını artırabilir ve böylece yeni grup üyelikleri kişisel gelişim fırsatları sunuyorsa bazı insanlar tarafından olumlu algılanırken grup üyeliğindeki değişiklikler bir şekilde benlik için tehdit oluşturuyorsa (örneğin, grup üyeliğinin yaşlılık veya fiziksel gerilemeye işaret ettiği durumlarda), muhtemelen daha olumsuz olarak algılanacaktır (Haslam vd., 2019).

3.2. Sosyal Kimlik Temelli Kolektif Dayanıklılık Modeli

Sosyal kimlik temelli kolektif dayanıklılık modeli (*Social Identity Model of Collective Resilience, Drury vd., 2009*), afet gibi felaketlerde ve göç gibi travmatik durumlarda, insanların kendileri gibi bu durumu yaşayan diğer yabancılarla ortak bir durumun önemine ek olarak sıklıkla yeni sosyal ilişkiler geliştirdiğini ve benzer sıkıntıyı paylaşmanın başkalarıyla özdeşleşmenin iyi olma hali üzerinde etkili olduğunu öne sürmektedir. Model, bir kitle psikolojisi uygulaması olarak öncüller (acil durumlardan etkilenen geçici kalabalıklar nasıl bir sosyal kimliği paylaşır?) ve sonuçlar (bu paylaşılan sosyal kimlik, katılımcıların algılarını, beklentilerini, motivasyonlarını ve davranışlarını kolektif hayatta kalma, iyileşme ve esenliğe katkıda bulunabilecek şekilde nasıl etkiler?) olmak üzere bir takım değişkenlerin ilişkisini ortaya koymaktadır. Diğerlerine yardım ediyor olmanın iyi olma üzerinde önemli bir etkisi vardır (Brown vd., 2003). Ayrıca, kalabalıklar, insanlara kitlesel acil durumlar ve afetlerle psikolojik olarak baş etmesini sağlayan karşılıklı destek, koordineli faaliyet sunarak bireyin dayanıklılık-yaralanabilirlik durumunu etkiler (Drury, 2012). Drury vd., (2016) tarafından yapılan çalışmada, Sosyal kimlik temelli kolektif dayanıklılık modeli, 2010 yılında meydana gelen Şili depreminden etkilenen nüfus üzerinde incelenmiştir. Çalışmada afete maruz kalma, ortak kader, etkilenen diğerleriyle benzer kimliği paylaşma, kolektif-yeterlik, duygusal sosyal destek ve koordineli sosyal destek gibi değişkenler ele alınmıştır. Sonuçlar, ortak kaderi yaşama sonucu paylaşılan kimliğin, duygusal ve eşgüdümlü destek sağlamayı öngördüğünü bunun da kolektif-yeterlik duygusunu arttırdığını ve meydana gelen

travmatik ortamda bireylerin dayanıklılık durumunu arttırdığını ortaya koymuştur. Yine Vezzali vd., (2016) tarafından İtalya'da bir deprem sonrası yapılan çalışmada, ortak benliği içeren bir grup kimliği altında toplanmanın diğerleriyle temas kurma ve yardım etme niyetini arttırmaktadır. Paylaşılan kimliğin olumlu etkileri Outten vd., (2009) tarafından yapılan çalışmada da ortaya konmuştur. Siyah Amerikalıların önyargıya tepkileri üzerine yaptıkları çalışmada ırksal özdeşleşme düzeyi ile bireylerin stresle başa çıkma ve iyilik halleri arasında olumlu yönde bir ilişki olduğunu özellikle de iç gruplarının kolektif olarak başa çıkmada yeterli olduğunu düşünen bireylerde bu düzeyin yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Acil durum ve afet gibi travmatik durumlarda kalabalıkların kaynakları yağmalama gibi olumsuz davranışlara ya da koordineli paylaşma gibi olumlu davranışlardan hangisine yöneleceği ince bir çizgidir. Çok sayıda insanı prososyal davranışlara yönlendirebilmek sosyal bağların niteliğine bağlıdır (Drury, 2012). İngiltere'de toplum dayanıklılığını arttırma üzerine yapılan bir çalışma (Twigger-Ross vd., 2012), sosyal sermaye olarak tanımladıkları kişilerarası yerleşik ilişkiler ağlarına odaklanmaktadır. Sosyal kimlik yaklaşımı, bu gruplarla ve sosyal kategorilerle özdeşleşmenin güven ve yardım motivasyonunun altında yattığını öne sürerek buna katkıda bulunmaktadır (Drury vd., 2019).

Sonuç

Bu derleme çalışmasının amacı sosyal kimliğin ve paylaşılan sosyal kimlik algısının bireyin zihinsel, bilişsel ve fiziksel refah üzerindeki etkilerine odaklanarak klinik uygulamaların ötesinde *sosyal kür* (sosyal tedavi) olgusunu tartışmaktır.

Sosyal kimlik, bireye benliğini tanımlaması ve hem sosyal hem de fiziksel dünyada kendini konumlandırmasına destek olurken aynı zamanda iyilik hali üzerinde de etkilidir. Bireyin, sosyal kimliğini edindiği gruplar, oluşturdukları değer ve normlar ile bireyin davranış ve düşüncelerinde rehberlik etmektedir.

Doğumdan ölüme kadar sosyal ilişkilerin insan yaşamının merkezinde olduğunu ve temel bir insan eğilimi (Taylor vd., 2012) olduğu görüşü önemlidir. Sosyal bağların; grup yaşantıları, sosyal kimliğe sahip olmak, sosyal ilişkiler gibi, insanoğlu için ne kadar önemli olduğunu anlamak için yokluğunda, sosyal bir izolasyonun sonuçlarını incelemek gerekir. Tom Hanks, Yeni Hayat (Cast away) filminde tek başına ıssız bir adaya düştüğünde ilk haykırdığı cümle, *kimse yok mu?* olmuştur. Sonrasında karaya vuran paketin içinden çıkan topa kendi kanyla göz ve ağız yaparak insanlaştırmış ve adadan ayrılıncaya kadar tüm kederini, hüznünü, sevincini onunla paylaşmış, ona anlatmıştır. Sosyal anlamda bağlı olmak insanın daha iyi hissetmesini sağlarken, bireyin anlamlı hissettiği bir grubun üyesi olarak diğerleriyle paylaştığı sosyal kimliği onun fiziksel ve psikolojik iyi olma hali üzerinde etkilidir. Birlikte olunan gruplar, kişiye istikrar, anlam, amaç ve yön sağlamasıyla bireyin zihinsel ve fiziksel sağlığı üzerinde olumlu sonuçlar yaratmaktadır (Haslam vd., 2009).

Sosyal gruplara ait olmak klinik tedavilerde sıklıkla önerilen farmakolojik destek, diyet ve egzersiz kadar önemli bir sağlığın yordayıcısı gibi görünmektedir. Grup yaşamına katılım, zihinsel ve fiziksel sağlığa yönelik tehditlere karşı bir aşılama gibidir ve ilaçlı

bir tedaviden daha ucuz ve az yan etkiye sahiptir (Jetten vd., 2009). Bu bilgiler sosyal kürün bireyin iyilik hali için ne kadar önemli olduğuna işaret etmektedir.

Son yıllarda sosyal bilimlerde yapılan çalışmalar, sağlığın ve iyi olmanın belirleyicileri arasında grup yaşantılarını içeren sosyal yapı üzerinde durmaktadır. Böylesine bir sosyal yapının etkileri üzerinde duran Putnam (2000), sosyal sermaye ile sosyal grupların, paylaşılan kimlik duygusu, paylaşılan normlar, anlayış, güven, işbirliği, karşılıklılık bağlamlarında bireyin iyilik hali üzerine etkili olabileceğini belirtmiştir. Sadece iyi olduğumuz için grup yaşamına katılmıyoruz aynı zamanda grup yaşamına katıldığımız için daha iyi olma olasılığımız da artmaktadır. Putnam'a (2000) göre kabaca bir kural olarak, birey hiç bir gruba ait değilse ancak bir gruba katılmaya karar verirse, bir sonraki sene ölme riskini yarı yarıya azaltır ve ayrıca bir gruba katılmak kilo vermek, düzenli egzersiz yapmak veya sigarayı bırakmaktan daha kolaydır.

Buraya kadar belirtilenlerin ışığında, sosyal kürün sağlığın belirleyicileri arasında yerini alması, bireysel, toplumsal ve politika yapıcılar tarafından potansiyeline ilişkin farkındalığı geliştirilmesi ve biz ve diğerleri'nin ötesinde sosyal kimliğin bireylerin ve grup yaşantıların refahı üzerindeki gücünün keşfedilmesi önemlidir.

Kaynakça

- Allport, G. W. (1954). *The Nature of Prejudice*, Cambridge, MA: Addison-Wesley.
- Baumeister, R. F. ve Leary M. R. (1995). The Need To Belong: Desire For Interpersonal Attachments As A Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497-529.
- Best, D., Beckwith, M., Haslam, C., Haslam, S. A., Jetten, J., Mawson, E., ve Lubman, D., I. (2016). Overcoming Alcohol And Other Drug Addiction As A Process Of Social Identity Transition: The Social Identity Model Of Recovery (SIMOR). *Addiction Research & Theory*, 24(2), 111-123.
- Bizumic, B., Reynolds, K. J., Turner, J. C., Bromhead, D., ve Subasic, E. (2009). The Role Of The Group in Individual Functioning: School Identification and The Psychological Well-Being Of Staff And Students, *Applied Psychology*, 58(1), 171-192.
- Boden-Albala, B. Litwak, E., Elkind, M. S. V., Rundek, T., ve Sacco, R. L. (2005). Social Isolation And Outcomes Post Stroke. *Neurology*, 64, 1888-1892.
- Boden-Albala, B., Tehranifar, P., Stillman, J., ve Paik, M. C. (2011). Social Network Types and Acute Stroke Preparedness Behavior. *Cerebrovascular Diseases Extra*, 1(1), 75-83.
- Brown, S. L., Nesse, R. M., Vinokur, A. D., ve Smith, D. M. (2003). Providing Support May Be More Beneficial Than Receiving It: Results From A Prospective Study Of Mortality. *Psychological Science*, 14, 320-327.
- Cassidy, T. (2009). Bullying and Victimisation in School Children: The Role Of Social Identity, Problem-Solving Style and Family and School Context. *Social Psychology of Education*, 12(1), 63-76.

- Diener, E., Wirtz, D., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D. W., Oishi, S., ve Biswas-Diener, R. (2010). New Well-Being Measures: Short Scales To Assess Flourishing and Positive and Negative Feelings, *Social Indicators Research*, 97(2), 143-156.
- Drury, J. (2012). Collective Resilience in Mass Emergencies and Disasters, (Eds.: J. Jetten, C. Haslam, and S. A. Haslam), *The Social Cure: Identity, Health and Well-being*, 195-215, Hove, UK: Psychology Press.
- Drury, J., Brown, R., González, R., ve Miranda, D. (2016). Emergent Social Identity and Observing Social Support Predict Social Support Provided By Survivors in A Disaster: Solidarity in The 2010 Chile Earthquake. *European Journal of Social Psychology*, 46(2), 209-223.
- Drury, J., Carter, H., Cocking, C., Ntontis, E., Tekin Guven, S., ve Amlôt, R. (2019). Facilitating Collective Resilience in The Public in Emergencies: Twelve Recommendations Based On The Social Identity, Approach. *Frontiers in Public Health*, 7, 141.
- Drury J., Cocking C., ve Reicher, S. (2009). The Nature Of Collective Resilience: Survivor Reactions To The 2005 London Bombings. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 27, 66-95.
- Ertel, K. A., Glymour, M. M., ve Berkman, L. F. (2008). Effects Of Social Integration On Preserving Memory Function in A Nationally Representative US Elderly Population, *American Journal of Public Health*, 98(7), 1215-1220.
- Greenaway, K. H., Cruwys, T., Haslam, S. A., ve Jetten, J. (2016). Social Identities Promote Well-Being: Because They Satisfy Global Psychological Needs, *European Journal of Social Psychology*, 46(3), 294-307.
- Haslam, C., Cruwys, T., Haslam, S. A., Dingle, G., ve Chang, M., X., L. (2016). Groups 4 Health: Evidence That A Social-Identity Intervention That Builds and Strengthens Social Group Membership Improves Mental Health. *Journal of Affective Disorders*, 194, 88-195.
- Haslam, C., Holme, A., Haslam, S. A., Iyer, A., Jetten, J., ve Williams, W., H. (2008), Maintaining Group Memberships: Social Identity Continuity Predicts Well-being After Stroke. *Neuropsychological Rehabilitation*, 18(5-6), s.671-691.
- Haslam, C., Steffens, N., K., Branscombe, N. R., Haslam, S. A., Cruwys, T., Lam, B. C., ... ve Yang, J. (2019). The Importance Of Social Groups For Retirement Adjustment: Evidence, Application and Policy Implications Of The Social Identity Model Of Identity Change. *Social Issues and Policy Review*, 13(1), 93-124.
- Haslam, S. A., Jetten, J., O'Brien, A., ve Jacobs, E. (2004). Social Identity, Social Influence, and Reactions To Potentially Stressful Tasks: Support For The Self-Categorization Model Of Stress. *Stress and Health*, 20, 3-9.
- Haslam, S. A., Jetten, J., Postmes, T., ve Haslam, C. (2009), Social Identity, Health and Well-Being: An Emerging Agenda For Ppplied Psychology. *Applied Psychology*, 58(1), 1-23.
- Haslam, S. A., O'Brien, A., Jetten, J., Vormedal, K., ve Penna, S. (2005). Taking The

- Strain: Social Identity, Social Support and The Experience Of Stress. *British Journal of Social Psychology*, 44, 355–370.
- Haslam, S. A., ve Reicher, S.D. (2006). Stressing The Group: Social Identity and The Unfolding Dynamics Of Stress. *Journal of Applied Psychology*, 91, 1037–1052.
- Haslam, S. A., Reicher, S. D., ve Levine, M. (2012), When Other People Are Heaven, When Other People Are Hell: How Social Identity Determines The Nature and Impact Of Social Support. (Eds.: J. Jetten, C. Haslam, and S. A. Haslam), *The Social Cure: Identity, Health and Well-being*, s.157-174. Hove, UK: Psychology Press.
- Hogan, D. P., ve Biratu, B. (2004). Social Identity and Community Effects On Contraceptive Use and Intentions in Southern Ethiopia. *Studies in Family Planning*, 35, 79–90.
- Holt-Lunstad, J., Smith, T. B., ve Layton, J. B. (2010), Social Relationships and Mortality Risk: A Meta-Analytic Review. *PLoS Medicine*, 7(7), e1000316.
- Iyer, A., Jetten, J., Tsivrikos, D., Postmes, T., ve Haslam, S. A. (2009). The More (and The More Compatible) The Merrier: Multiple Group Memberships and Identity Compatibility As Predictors Of Adjustment After Life Transitions. *British Journal of Social Psychology*, 48(4), 707-733.
- Jetten, J., Haslam, C., ve Haslam, S. A. (2012). Social Identity, Health and Well-Being, (Eds.: J. Jetten, C. Haslam, and S. A. Haslam), *Social Cure: Identity, Health and Well-being*, s.3-21, Hove, UK: Psychology Press.
- Jetten, J., Haslam, S. A., Cruwys, T., Greenaway, K. H., Haslam, C., ve Steffens, N. K. (2017). Advancing The Social Identity Approach To Health and Well-Being: Progressing The Social Cure Research Agenda. *European Journal of Social Psychology*, 47(7), 89-802.
- Jetten, J., Haslam, C., Haslam, S. A., Dingle, G., ve Jones, J. M. (2014). How Groups Affect Our Health And Well-Being: The Path From Theory To Policy. *Social Issues and Policy Review*, 8(1), 103-130.
- Jetten, J., Haslam, C., Haslam, S.A., ve Branscombe, N.R. (2009). The Social Cure, *Scientific American Mind*, 26-33.
- Jetten, J., ve Pachana, N. (2012). Not Wanting To Grow Old: A Social Identity Model Of Identity Change (SIMIC) Analysis of driving cessation among older adults. (Eds.: J. Jetten, C. Haslam, and S. A. Haslam), *Social cure: Identity, Health and Well-being*, s.97-114, Hove, UK: Psychology Press.
- Jones, J. M., Haslam, S. A., Jetten, J., Williams, W. H., Morris, R., ve Saroyan, S. (2011). That Which Doesn't Kill Us Can Aake Us Stronger (and More Satisfied With Life): The Contribution Of Personal and Social Changes To Well-Being After Acquired Brain Injury. *Psychology and Health*, 26(3), 353-369.
- Lazarus, R. S. (1966). *Psychological Stress and the Coping Process*. New York: McGraw-Hill.
- Lazarus, R. S., ve Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. New York. Springer.

- Levine, R.M., ve Reicher, S.D. (1996). Making Sense Of Symptoms: Self-Categorization and The Meaning Of Illness And Injury. *British Journal of Social Psychology*, 35, 245–256.
- Levine, M., Cassidy, C., Brazier, G., ve Reicher, S. (2002). Self-Categorization and Bystander Non-Intervention: Two Experimental Studies. *Journal of Applied Social Psychology*, 32(7), 1452-1463.
- Levine, R.M., Prosser, A., Evans, D., ve Reicher, S.D. (2005). Identity and Emergency Intervention: How Social Group Membership and Inclusiveness Of Group Boundaries Shapes Helping Behavior. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 443–453.
- Muldoon, O. T., Walsh, R. S., Curtain, M., Crawley, L., ve Kinsella, E. L. (2019). Social Cure and Social Curse: Social Identity Resources and Adjustment To Acquired Brain Injury. *European Journal of Social Psychology*, 49(6), 1272-1282.
- Oyserman, D., Fryberg, S. A., ve Yoder, N. (2007). Identity-Based Motivation and Health. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(6), 1011-1027.
- Outten, H. R., Schmitt, M. T., Garcia, D. M., ve Branscombe, N. R. (2009). Coping Options: Missing Links Between Minority Group Identification and Psychological Well, *Applied Psychology*, 58(1), 146-170.
- Putnam, R.D. (2000), *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon ve Schuster.
- Reicher, S., Cassidy, C., Wolpert, I., Hopkins, N., ve Levine, M. (2006). Saving Bulgaria's Jews: An Analysis Of Social Identity and The Mobilisation Of Social Solidarity. *European Journal of Social Psychology*, 36(1), 49-72.
- Shor, E., Roelfs, D. J., & Yogev, T. (2013). The Strength Of Family Ties: A Meta-Analysis and Meta-Regression Of Self-Reported Social Support and Mortality. *Social Networks*, 35(4), 626–638.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A., ve Sears, D. O. (2007). *Sosyal Psikoloji*, 1. baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Tajfel, H. (1974). Social Identity And Intergroup Behaviour. *Social Science Information*, 13(2), s.65-93.
- Tajfel, H., ve Turner, J. C. (1986). The Social Identity Theory Of Intergroup Behavior. (Eds: S. Worchel and W. G. Austin), *Psychology of Intergroup Relations* s. 33-48. Chicago IL: Nelson-Hall.
- Tajfel, H., ve Turner, J. C. (1979). An Integrative Theory Of Intergroup Conflict. (Eds.: W.G. Austin and S. Worchel, *The Social Psychology of Intergroup Relations* s. 33-47. Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Turner, J. C. (1975). Social Comparison and Social Identity: Some Prospects For Intergroup Behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 5, 5-34.
- Turner, J. C. (1982). Towards A Cognitive Redefinition Of The Social Group. (Eds.: H. Tajfel), *Social Identity and Intergroup Relations*, s.15–40, Cambridge: Cambridge University Press.

Turner, J. C. ve Oakes, P. J. (1986). The Significance Of The Social Identity Concept For Social Psychology With Reference To Individualism, Interactionism and Social Influence. *British Journal of Social Psychology*, 25, 237- 252.

Turner, J. C., Hogg, M.A., Oakes, P., J., Reicher, S., D. ve Wetherell, M., S. (1987), *Rediscovering the Social Group: A Self-categorization Theory*. Oxford: Blackwell.

Twigger-Ross, C., Coates, T., Orr, P., Stafford, J., Ramsden, M., ve Deeming, H. (2012). Community Resilience Research: UK Case Studies, Lessons and Recommendations report to the Cabinet Office and Defence Science and Technology Laboratory.

Uchino, B. N. (2006). Social Support and Health: A Review Of Physiological Processes Potentially Underlying Links To Disease Outcomes. *Journal of Behavioral Medicine*, 29, 377–387.

Vezzali, L., Drury, J., Versari, A., ve Cadamuro, A. (2016). Sharing Distress Increases Helping and Contact Intentions via Social Identification and Inclusion of the Other in the Self: Children's Prosocial Behaviour After an Earthquake. *Group Processes & Intergroup Relations*, 19(3), 314-327.

Araştırmacı Öğretmen Yöntemi Kullanılarak Disleksili Bireyler ile Yapılan Kısa Film Öyküsü Yazma Çalışması

Sırrı Serhat SERTER¹

Özet

Disleksi, zekâ düzeyi gözetmeksizin her kültürel ve sosyo-ekonomik düzeyde görülebilen, nörolojik temelli bir öğrenme bozukluğudur. Disleksili olma durumu, yaygın olarak ilköğretim çağlarında okuma yazma problemleri ile fark edilebilmektedir. Bireyler erken müdahale imkanlarından yararlanamamakta ve sosyal hayata uyumlanmakta da zorlanmaktadır. Çalışma, disleksi tanılı bireylerin eğitim hayatlarında yaşadıkları zorlukların araştırılmasıyla başlamıştır. Edinilen bilgiler ışığında çalışma yöntemi olarak araştırmacı öğretmen yöntemi uygun bulunmuş, verilecek eğitimlerin içerik/zaman programı oluşturulmuş ve disleksi tanılı 12/18 yaş grubundan 14 bireye haftada 10 saat ve 5 hafta süreli kısa film öyküsü yazma eğitimleri verilmiştir. Çalışmanın amacına uygun gerçekleştiğinin değerlendirilebilmesi için, eğitimlerden önce tüm katılımcılardan birer öykü yazmaları istenilmiştir. Eğitimlerin tamamlanması ile katılımcılardan ilk öykülerindeki konularına sadık kalarak yeniden yazmaları beklenilmiştir. Çalışmanın basılı çıktısı olarak katılımcıların öykülerinin ilk ve son versiyonlarının yer aldığı bir kitap çalışması yapılmıştır. Eğitim çalışmaları katılımcıların ve öğretmenlerin odak ve konsantrasyonlarına zarar vermeyecek profesyonellikte görüntülenmiş ve belgesel film haline getirilmiştir. Çalışmanın hedef kitlesi olan özel eğitim öğretmenlerini temsilen, bu bölümde öğrenim gören öğretmen adaylarından 14 kişilik kontrol/deney grubu oluşturulmuştur. Çalışma sürecinde elde edilen tüm görsel ve basılı materyaller söz konusu grup ile paylaşılmış ve geri dönüşlere ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışma ile alan yazına katkı sağlamak ve disiplinler arası farkındalık yaratmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Disleksi, Araştırmacı Öğretmen Yöntemi, Kısa Film Öyküsü, Öğretmen Eğitimi, Farkındalık

Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi: 03.01.2021 -Kabul Tarihi: 13.04.2021

Serter, S.S.(2021). "Araştırmacı Öğretmen Yöntemi Kullanılarak Disleksili Bireyler ile Yapılan Kısa Film Öyküsü Yazma Çalışması" Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), sayı 9, s 58-80

¹ Doç.Dr. Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Sinema-Televizyon Bölümü, Sinemada Yapım-Yönetim Anabilim Dalı. E-posta: ssserter@anadolu.edu.tr Orcid: 0000-0002-1656-5351.

The Study of Writing a Short Film Story with Individuals Who Have Dyslexia by Using the Researcher Teacher Method

Abstract

Dyslexia is a neurologically based learning disorder that can be seen at any cultural and socio-economic level regardless of intelligence level. Dyslexia is commonly noticed with literacy problems in primary school ages. Individuals cannot benefit from early intervention opportunities and have difficulties in adapting to social life. The study started by investigating the difficulties experienced by individuals with dyslexia in their education life. In the light of the information obtained, the researcher-teacher method was deemed appropriate as the study method, the content / time schedule of the trainings to be provided was created, and 14 individuals with dyslexia were given 10 hours a week and 5 weeks of short film story writing training. All participants were asked to write a story before the training in order to evaluate whether the study was carried out in accordance with its purpose. With the completion of the trainings, the participants were expected to rewrite their stories by staying true to the topics in their first stories. A book containing the first and last versions of the stories of the participants was made as a printed output of the study. The training activities were professionally screened and turned into documentary films that would not harm the focus and concentration of the participants and trainers. Representing the special education teachers, who are the target audience of the study, a control / experimental group of 14 candidates studying in this department was formed. All visual and printed materials obtained during the study process was shared with the group and evaluations regarding the feedbacks were made. With the study, it is aimed to contribute to the literature and to create interdisciplinary awareness.

Key Words: Dyslexia, Researcher Teacher Method, Short Film Story, Teacher Education, Awareness

Giriş

İlk öğrenme güçlüğü 1896 yılında Dr. Morgan tarafından “konjenital kelime körlüğü” tanısıyla yayınlanmış, 1930-40’lı yıllarda “Minimal Beyin Hasarı”, 1940’lı yıllardan sonra da “Minimal Beyin Disfonksiyonu” olarak tanımlanmıştır (Demir, 2005, s. 7). Okuma (leksi) beynin lisanla ilişkili bir yüksek kortikal fonksiyondur. Bu fonksiyondaki kısmi bozukluğa “disleksi”, tam kayba “aleksi” adı verilir. Herhangi bir zekâ sorunu olmayan bir kişi okuma yeteneğini hiçbir zaman tam kazanamazsa veya çok geç ve yavaş bir biçimde kazanırsa ve buna yol açacak herhangi bir beyin hastalığı söz konusu değilse buna da “gelişimsel disleksi” denir (Bingöl, 2003, s. 67). Dünya Nöroloji Federasyonu (World Federation of Neurology) 1970’te gelişimsel disleksiye “Konvansiyonel yönergeler, yeterli zekâ ve sosyokültürel olanaklara rağmen okumayı öğrenme zorluğu biçiminde kendini gösteren bir bozukluk” olarak tanımlamıştır (Shaywitz ve Shaywitz, 1989, s. 858).

Disleksinin bireylerde ilk tanılanma süreçlerinin okuma/yazma zamanlarıyla eşleşiyor olması nedeniyle kişilerin erken müdahaleden yararlanamaması sorunu ile karşılaşmaktadır. Bu durum da disleksili bireylerin gerek eğitim ve gerek sosyal hayata

uyumlanmalarında oldukça büyük problemlere yol açmaktadır. Özellikle ülkemizde disleksinin öğrenme/uyumlanma problemlerine ilişkin bulgularına başkaca anlamlar yükleme yatkınlığı, zamanla düzelmesini bekleme ve yok sayma durumlarının da sebep olduğu yanlısamalar ile de disleksinin yaygın görülen bir durum olmadığına yönelik yanlış kanılar gelişebilmektedir.

Balcı, disleksinin toplumlarda sık görülmeyen nadir bir durum olduğu yargısının, disleksi hakkında yanlış bilinen bir durum olduğunu belirterek şunları söylemektedir (2017, s. 7):

Türkiye’de, ülke genelinde yapılan, disleksili bireylerin varlığına ilişkin bir çalışmanın varlığına rastlanılmamakla birlikte disleksinin dünyadaki ülkelerdeki varlığına göz atarak bu yargı hakkında daha net bilgi sahibi olunabilir. ABD’de öğrenme güçlüğü çeken bireyler %15-25’leri bulan bir orandadır. Bu öğrenme güçlüğü çeken bireylerin yaklaşık %80’in ise disleklilidir (Lerner, 1989). Disleksinin; İngiltere’de görülme oranı %10 iken, Almanya’da bireylerin %5’inde, Polonya’da okul çağı öğrencilerinin %10-15’inde, Macaristan’daki öğrencilerin %7-10’unda, üç farklı okuma sistemi olan (Hiragana, Katakana, Kanji) Japonya’da ise okumada %1 oranında Hiragana, %2-3 oranında Katakana ve %5-6 oranında ise Kanji okuma sisteminde, Hollanda’da yaklaşık %10, Kuveyt’te ise %6,29 oranında disleksili bireylere rastlanmaktadır. Bu oranlara bakılacak olunursa, her ülkede ortalama en az %5 oranında disleksili birey bulunmaktadır. Yani bunu her 20 kişide 1 kişinin disleksi olabileceği şeklinde düşünülürse, disleksinin toplumlarda nadir görülen bir durum olmadığı daha net bir şekilde anlaşılacaktır (BDA 2012 dyszy- Chudzinska, 2009; Gersons-Wolfensberger ve Ruijsenaars, 1997; Kennison, 2013; Nijakowska, 2008; Shaywitz, 1998; Smythe ve Everatt, 2000; UNDP, 2008).

Disleksi kavramının özellikle ülkemizde çok uzun bir geçmişe dayanan bilinirliğinin olmaması sebebi ile anne-babalar çocuklarının durumlarıyla ilgili kaotik süreçler yaşayabilmekte, çocuklarına gerçekçi ve çözüme yönelik hedeflerden uzak başkaca anlamlar yükleyebilmektedirler. Çocuklarının üstün zekalı ve veya özel yetenekli olduğuna duyulan yanlış inanışlar bunlardan en belirgin olanlarındandır. Oysaki disleksi ile zekâ arasında bir ilişki yoktur ve her tür zekâ seviyesinde bu problemle karşılaşılabilir. Ron Davis disleksiye kişiye bahşedilmiş bir hediye olarak görmekte, aynı zamanda alanında yetenekli pek çok ünlü disleksililerin varlığı hiç de az değildir (aktaran Balcı, 2017, s. 5). Bu veriler ışığında disleksiye zekadan -üstün/geri- bağımsız olarak bir öğrenme güçlüğü olarak tanılamak ve yaygın özelliklerini bilmek faydalı olacaktır. Özel öğrenme güçlüğü olan çocukların genel davranış özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

Okul öncesi dönemde; konuşmada gecikme görülebilir, birbirine yakın heceli kelimelerde sesler karıştırılır (“su” yerine “bu” gibi), ayakkabıların bağlanmasında başarısızlık yaşanır, sağ-sol karıştırılır, bir iş yapılırken her iki el de kullanılır, kullanılacak el konusunda belirgin bir seçim yapılamaz, alfabedeki harf ve seslerin öğrenilmesinde zorluk yaşanır, zaman ve yön kavramları birbirine karıştırılır. Okul döneminde ise; okuma geç ve zor öğrenilir, yavaş ve hatalı okunur, yazı bozuklukları

çok sık görülür, matematikte güçlük çekilir, çarpım tablosunu öğrenememe görülür, imla ve noktalama hataları yapılır, d ile b, p ile b harflerini karıştırılır, okuduğunu anlamada sorun yaşanır, okurken sık sık harfler karıştırılır (“dağ” yerine “bağ”, “sal” yerine “şal” vb.), harflerin sırası karıştırılır (“kız” yerine “zık” veya “ızk” vb.), benzer kelimeler birbirine karıştırılır (“incir” yerine “zincir”, “en” yerine “ne” vb.), bazı kelimeler yanlış hecelenir, hece atlanır, heceler tersten okunur veya yazılır, sesli okuma sırasında vurgulamalar inişli- çıkışlı olur ve noktalama işaretleri görülmez, dil sorunları görülür, sayfa yanlış ve düzensiz kullanılır, çizgiler arasında yazmada zorluk yaşanır, kelimeler çok yer kaplayacak şekilde aralıklı veya birbirine çok bitişik yazılır, yuvarlak ve düz çizgiden oluşan harfleri yazmada zorluk yaşanır, aşırı düzensizlik görülür, dikkat dağınıklığı veya erken unutmaya görülür, geç ve yavaş yazılır, şekiller, semboller ve işaretler tersten algılanır ve yazılır (“+” yerine “x” kullanma gibi), öz güven yoksunluğu yaşanır, problem çözme becerilerinde gerilik görülebilir, yazılı sınavlarda başarısızlık oranı sözlü sınavlara kıyasla daha yüksektir, zamanı kullanma, kavrama ve söylemede zorluk yaşanır, kurulan cümlelerin sonunu getirmede zorluk yaşanır, genelde kısa cümleler kurulur. Bununla beraber bu çocuklar aşırı hareketli ya da aksine çok durağan olabilirler, birden fazla işlem gerektiren problemlerde ve soyut kavramları algılamada sorun yaşarlar, organize etme, sentez ve analiz etmede güçlük yaşayabilirler. Buna ek olarak bu bireylerde uyum sorunları görülebileceği gibi, görsel ve işitsel algılarında yavaşlık, motor koordinasyonlarında ise sorunlar söz konusu olabilir (Salman vd, 2016, s. 173).

Tüm bu bilgilendirmeler öncelikle ailenin ve uzantısında toplumun, disleksiye zihinlerinde doğru konumlandırılmaları gerekliliğinin altını çizmektedir. Ancak elbette bu farkındalıklar, çözümlere yönelik süreçlerde başlı başına yeterli olmamaktadır. Gerçek bir iyileşme politikasından bahsedebilmek, ancak disleksili bireylerin gerekli ve yeterli eğitimleri almaları ile ilgili düzenlemelerin yapılması ile mümkün olabilecektir. Arslan bu durumu şöyle açıklar:

Eğitim, bireyin, toplumun ve ekonominin gelişmesine yön veren bir lokomotif olup toplumun geliştiğini gösteren önemli etken olarak kabul edilir. Bu nedenle, toplumun eğitimle ilgili beklentileri her geçen gün biraz daha artmaktadır. Bu durumda bir ülkenin kalkınmasını sağlamak için yapılacak ilk iş, o ülkede yaşayan bireylerin eğitim seviyesinin yükseltilmesini sağlamaktır (2009, s.144).

Günümüzde her ülkede olduğu gibi ülkemizde de karşılaşılan eğitim sorunlarına çözümler bulabilmek için eğitim sistemleri sorgulanmaktadır. Yapılan araştırma ve sorgulamalar neticesinde, karşılaşılan eğitim sorunlarından çoğunun geleneksel olarak nitelenen öğretim yöntemlerinden kaynaklandığı belirlenmiştir. Geleneksel öğretim uygulamalarının temel özelliklerine bakıldığında; bilgiyi aktarmaya ağırlık veren eğitim anlayışı, ders kitaplarına aşırı bağımlılık, öğretmenin mutlak egemenliği, öğrencileri araştırmaya yönleltmeyip yalnızca dinleyen/izleyen konumda tutarak onların zihinsel açıdan edilgenleştirilmelerine sebep olan düzenlemeler, kişisel görüşleri açıklamaya izin vermeyen sınıf iklimi, sunulan bilgileri anlamaya ve farklı yorumlar yapmaya olanak tanımayan öğretim yöntemleri gibi bazı noktalar dikkati çekmektedir (Deryakulu, 2000, s. 53-77).

Çalışma bu veriler ışığında, geleneksel öğretim yöntemlerinden uzak disleksili bireylerin

öğrenim süreçlerini kolaylaştıracak görsel eğitim materyalleri ile de desteklenerek öğrenci katılımı bir aktarım dili ile hayata geçirilmiştir. Anadili İngilizce olan toplumlarda yapılan araştırmalara göre, disleksinin, bu toplumların %3 ila %10'luk hatta bazen %20'leri bulan kesimini etkileyen bir alana sahip olduğunu vurgulayan Balcı, etki alanı bu denli geniş olan disleksiye müdahale yönteminin eğitim olduğuna dikkati çekerek şunları söyler:

Bu öğrencilerin, ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanan okuma programlarıyla bu sıkıntılarının büyük bir oranda üstesinden gelmeleri mümkündür. Bu eğitsel tedavi sürecinde en büyük sorumluluk eğitimcilere düşmektedir. Öğrencilerinin okuma deneyimlerini dikkatle takip eden bir öğretmen, disleksili bireyin erken tanınmasını sağlayacaktır. İlkokul 3. sınıfa kadar tanınmış, eğitsel müdahale süreci başlayıp başarılı sonuçlar almış bir disleksili öğrencinin diğer öğrencilerle eşit akademik başarı düzeylerine ulaşması ve psikolojik açıdan onlardan geri bırakılmaması çok önemlidir. Aksi takdirde, okuma öğrenememiş, sınıf ortalamasının çok gerisinde kalmış bireyler psikolojik olarak olumsuzluklarla karşılaşacak ve kendilerini yetersiz hissedeceklerdir. Hellendoorn ve Ruijsenaars (2000), disleksili çocukların yetişkinliklerinde bile devam eden sosyal ve duygusal sorunlarının olduğunu ve bu bireylerden ilkokuldaki deneyimleri pozitif olanların engellerini daha kolay kabullendiklerini söylemişlerdir. Riddick, Sterling, Farmer ve Morgan (1999) ise disleksililerin üniversite dönemlerinde bile düşük benlik algısına sahip olduklarından bahsetmektedir. Ingesson (2007) ise disleksinin bireylerde yarattığı olumsuz etki tanımlarken, erken teşhisin öneminden bahsetmektedir (2019, s. 165).

Disleksili bireylerde eğitimin önemi şüphesiz tartışılmaz bir konumdur, ancak öğrenmeyi olumlu ve olumsuz şekilde etkileyen çeşitli unsurlar da bulunmaktadır. Bunlar öğrenen, öğrenme stratejileri, öğrenme malzemesi, öğrenme ortamıyla ilgili etkenler olup, öğrenmeyi kolaylaştırır ya da zorlaştırır. Bu belirtilen unsurlarla ilişkili bir problemi olmayan her çocuğun, okul yaşamında başarılı olacağı düşünülür (Altuntaş, 2010; Bacanlı, 2004).

Bu çalışma için yapılan saha araştırmalarında, disleksili bireylere yönelik eğitim programlarının hazırlanmasına yardımcı, örnek veya referans araştırmaların yok denecek kadar az olması sorunu ile karşılaşmıştır. Bu nedenle çalışmaya öncelikle bireylerin eğitim ihtiyaçlarına yönelik analiz çalışmaları ile başlanılmıştır. Yapılan bu ön araştırmalar bireylerin klasik eğitim modelinin yalnızca aktarım ile gerçekleştirilen dilinden uzak ve kişi katılımı olarak sağlanması gerekliliğine işaret etmiştir. Ön araştırma çalışmalarında elde edilen veriler ışığında katılımcı bireylerin eğitim program ve yöntemleri oluşturulmuştur. Çalışma ile disleksili çocukların öğrenme ve öğrendiklerini ifade edebilmelerine olanak sağlayacak çeşitli eğitsel ve sanatsal yöntemlerle, öğrenme süreçlerini iyileştirmeye, onların güçlü yönlerini ve özel yeteneklerini ortaya çıkartmalarına yardımcı olmaları amaçlanmıştır. Hazırlanan eğitim programlarının bireylerin günlük yaşam becerilerine katkı sağlayacak içerikte olacak şekilde tasarlanması ile de ikincil bir kazanım elde edilmeye çalışılmıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda araştırma iki aşamalı ve iki ayrı hedef kitle ile hayata geçirilmiştir. İlk aşamada, birinci hedef kitle olan disleksi tanımlı katılımcılardan birer öykü

yazmaları istenilmiş ve hazırlanan eğitim programına sadık kalınacak şekilde onlara kısa film öyküsü yazma eğitimleri verilmeye başlanılmıştır. Eğitimlerin tamamlanmasından sonra katılımcılardan kendi yazdıkları ilk öykülerini, aldıkları eğitimlerden edindikleri bilgiler doğrultusunda yeniden yazmaları istenilmiştir. Katılımcılarla yapılan eğitimin öncesi ve sonrası öyküleri, eğitim süreçlerinin geri dönüşüne ait tüm çıktılar ve araştırılarak edinilen bilimsel bilgiler basılı ve görsel olarak bir araya getirilmiştir.

Çalışmanın diğer hedef kitlesi ise özel eğitim öğretmen adaylarından belirlenmiştir. Hedef kitleyi temsilen bu bölümde öğrenim gören öğretmen adaylarından 14 kişilik kontrol ve deney grubu oluşturulmuş, tüm araştırma ve uygulama çıktıları söz konusu grup ile paylaşılmıştır. Çalışma ile özel eğitim alanında öğrenim gören öğretmen adaylarının yöntem, uygulama, bilgi ve becerilerine disiplinler arası iş birliği ile katkı sağlanması amaçlanmış ve yapılan derinlemesine görüşmelerde çalışma ile hedeflenen beklentilere uygun geri bildirimler alınmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada, yukarıda ifade edilen genel amaç doğrultusunda elde edilmesi hedeflenen çıktılar göz önünde bulundurularak “Araştırmacı Öğretmen” yöntemi seçilmiştir. Araştırmacı Öğretmen yöntemi; öğretmenlerin okul ve sınıf ortamlarında eğitim ve öğretimin problemlerine yönelik araştırma yürütmelerinin önerildiği araştırma şekli (AÖM) olarak tanımlanmaktadır. Bu model öğretmene problemleri araştırma metodu veya tekniği değil, öğretmenler için çok elverişli olduğu ispatlanan bir yaklaşımdır. Çünkü bu yaklaşımın temeli uygulayıcının pratikte karşılaştığı problemleri belirleyip çözüme prensibine dayanır. Kısacası uygulayıcı, yani öğretmen bir araştırmacıdır (Ekiz ve Yiğit, 2012). Bu yöntem, bir öğretmenin eğitsel sürecinde beklenen yakın yaklaşık başarı grafiğinde ilerlemeyeşine ilişkin problemi fark etmesi, bu sorunun çözümü için bilimsel bir yaklaşımı benimseyerek bir araştırma yürütmesi ve elde ettiği sonuçları diğer meslektaşları ile paylaşması şeklinde de tanımlanmaktadır (Cohen ve Manion, 1994).

Araştırmacı öğretmen yaklaşımı ilk olarak Japonya’da uygulanmıştır. Öğretmenlerin profesyonel gelişimine katkı sağlaması, öğrencilerin öğrenmeleri ve derse karşı tutumları üzerinde olumlu etki yaratması yaklaşımın Amerika ve İngiltere’de de benimsenmesini sağlamıştır. En basit açıklama ile araştırmacı öğretmen yaklaşımı; öğretmen topluluklarının bir araya gelerek öğrencilerin öğrenmesini engelleyen unsurları belirleyip, bu unsurların geliştirilmesi için öneriler geliştiren ve bu önerileri öğrenme planlarına aktaran, uygulanan öğrenme planlarının etkililiğini veri toplama araçları ile sınanan ve sonuçları tartışıp genellemelere ulaşma süreci olarak tanımlanmaktadır (Altun, 2015).

Eğitim ve öğretim etkinliklerinde öğretmenler, birçok farklı problemle karşılaşmaktadırlar. Gerekli mesleki beceri ve niteliğe sahip olan eğitimciler, alanlarının öğretimiyle ilgili problemleri tespit edebilmenin yanında, mevcut problemleri araştırıp gerekli çözüm önerileri getirebilmelidirler. Günümüzdeki çağdaş öğretmen eğitimi kurumları, öğretmen adaylarına yukarıdaki özellikleri taşıyacak bir eğitim vermelidir. Araştırmacı öğretmen modeli diye tanımlanan bu yaklaşım, geçen asrın son çeyreğinde, gelişmiş ülkelerin

öğretmen eğitimi programlarında yerini almıştır (Demircioğlu, 2004).

Araştırmacı Öğretmen Modelinde öğretmen, çalıştığı alanda araştırmacı bir rol üstlenir; problemi belirler, çözüm önerir, bu önerilerini uygulayarak varılan sonuçları diğer öğretmen ve ilgililerle tartışabilecek seviyeye ulaşır. Elde edilen veriler raporlar haline dönüştürülür. Bu yaklaşımla tespit edilen problem ve öneriler, öğrencisini ve öğrenme ortamını iyi tanıyan öğretmen tarafından uygulandığı için, inandırıcı ve gerçekçidir. Kısacası öğretmenin araştırmacı bir role sahip olması; bulunduğu şartları belirleyip buna paralel müfredat programları geliştirmesine, gönderilen mesajın mümkün olduğu kadar istendiği gibi algılanmasına ve etkili bir uygulama yapmasına yardımcı olacaktır. Araştırmacı öğretmenin elde ettiği verilerin etkili raporlara dönüştürülmesi durumunda hem bu alanda çalışanlara hem de bu alana hazırlık yapan öğretmen adaylarını hazırlama programlarına içerik yönünden katkıda bulunacaktır (Çepni ve Akdeniz, 1996).

Çalışmaya disleksili bireylerin sosyal beceri, uyum süreçleri ve eğitim hayatları ile ilgili yerli ve yabancı literatür taramaları yapılarak başlanmıştır. Toplanan bilgiler doğrultusunda disleksili bireylerin öğrenme süreçlerini kolaylaştıracak bir eğitim programı ve sosyal becerilerinin gelişimine katkı sağlayacak bir eğitim içeriği hazırlanmıştır. Tüm katılımcıların başlangıç ve eğitim sonrası yazdıkları öyküler kitap haline getirilmiştir. Aynı zamanda katılımcıların tüm eğitim süreçleri de kayıt altına alınmıştır. Çalışmada elde edilen görsel ve basılı tüm veriler, disleksili öğrencilere yönelik doğru eğitim programları hazırlamalarına katkı sağlayabilmek için özel eğitim öğretmenliği bölümünde okuyan öğretmen adayları ile paylaşılmıştır. Bu paylaşımlar ile öğretmen adayları, disleksili bireylerin çalışma kapsamında denenmiş eğitim yöntem ve materyallerine verdikleri reaksiyonları objektif olarak gözlemleyebilmişler ve bu gruplar ile yapılacak çalışmalarda kendilerinin kullanabilecekleri alternatif uygulamalar için de öngörü sahibi olabilmişlerdir.

Çalışma kapsamında gönüllü katılımcı grup (disleksi tanılı öğrenciler) ile yapılan eğitim süreçleri kayıt altına alınarak bir belgesel haline getirilmiştir. Çalışmanın deney grubunu oluşturan öğretmen adayları ile yapılan bilgilendirme çalışmaları öncelikli olarak bu belgesel film üzerinden gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yazdığı öykülerin yer aldığı kitap çalışması da destek materyal olarak kullanılmıştır.

Öğretmenlerin eğitim alanında araştırmacı olarak etkin bir rol almaları, meslekî yaşamlarında alacakları kararlarda araştırma sonuçlarından beslenerek fark yaratmalarına, öğretmenlik mesleğinin pratik boyutunu güçlendirmelerine, sınıf içerisindeki güncel eğitim-öğretim ihtiyaçlarına daha etkili çözümler geliştirebilmelerine ve öğrenci çıktılarının niteliğini geliştirebilmelerine katkıda bulunabilir (Babkie ve Provost, 2004; Ilişko vd., 2010). Ayrıca, bunun yalnızca okullardaki uygulamalara değil üniversitelerdeki araştırmacılar tarafından gerçekleştirilecek çalışmalara da ışık tutacağı açıktır (Cochran-Smith ve Lytle, 1993).

Çalışma T.C Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı iş birliği ile gerçekleştirilmiş olup, söz konusu iş birliği ile disleksi alanında kurulu dernekler vasıtası ile Türkiye'nin değişik illerinde ikamet eden disleksi tanılı öğrenci ailelerine ulaşılmış ve Ankara ilinde eğitim sürecinde ikamet etmeye uygun olan 12 -18 yaş grubundan kız ve erkek 14

öğrencinin gönüllü olarak araştırmaya katılımı sağlanmıştır. Katılımcı gruba ait ortak özellikler değerlendirilirken, okula gitmede isteksizlik, verilen talimatları takip etmede güçlük, organize olamama ve davranış bozuklukları üst başlıklarına rastlanmıştır.

Çalışmanın diğer katılımcı grubu Eskişehir Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim öğretmenliği bölümünde eğitim gören ve Türkiye'nin başka şehirlerden gelen öğretmen adaylarından seçilmiştir. Disleksili katılımcılar ile yapılan çalışmalar, alanında kurulu bir derneğin çalışma salonları ve bahçesini kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Öğretmen adayları ile yapılan çalışmalar için ise Eskişehir Anadolu Üniversitesi yerleşkesi kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılacak eğitim materyalleri, literatür taramalarından elde edilen veriler ve özel eğitim alanı uzmanları ile yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilen bilgiler doğrultusunda hazırlanmıştır. Eğitim, katılımcılarla yapılacak ders konusuna uygun olarak hazırlanmış ve görsel materyallerle de desteklenerek farklı duyuların kullanımı ile çoklu öğrenme sağlanması amaçlanmıştır. Eğitimin başladığı ilk gün, katılımcıların sınıf ortamına dirençli oldukları ve grup çalışmalarında yeterince uyumlu olmadıkları gözlemlenmiştir. Bu nedenle derslerin bazıları sınıf ortamından bahçeye taşınarak, katılımcılar için farklı bir motivasyon kaynağı yaratılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın diğer katılımcı grubu ise, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim Öğretmenliği Bölümünde okuyan öğretmen adaylarından oluşturulmuştur. Bu öğrenciler arasından 14 kişi seçilmiştir. Seçilen bu kişilerin yedisi deney, yedisi de kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Her iki gruba da disleksi hakkındaki temel bilgi seviyelerini ölçme amaçlı, özel eğitim alan uzmanları danışmanlığında hazırlanan sorulardan oluşan ön test uygulanmıştır. Kontrol grubuna herhangi bir müdahalede bulunulmazken, deney grubuna seçilen öğretmen adaylarına disleksi tanılı bireylerin eğitim süreçlerini anlatan belgesel film izlettirilmiştir. Çalışmanın bu aşamasından sonra hem deney hem de kontrol grubundaki öğretmen adaylarına disleksili bireylerin sosyal uyumlanma ve eğitim başarılarına ilişkin görüşlerin sorulduğu son test uygulanmıştır. Son test uygulamasında yalnızca deney grubuna araştırmacı öğretmen yöntemindeki bilgi aktarımının belgesel film izlettirilerek yapılması hakkında görüşlerine ait ilave sorularda sorulmuştur. Öğretmen adayları ile yapılan bu görüşmeler ve veri toplama süreci, 2017 yılının ocak ve şubat aylarında gerçekleştirilmiştir.^{2*}

Çalışmanın uygulama süreci başlamadan önce, disleksi tanılı katılımcılar ile birebir görüşmeler sağlanmış ve onlardan konu sınırlaması olmaksızın birer kısa öykü yazmaları istenmiştir. Katılımcılardan istenilen ilk öykülerle, kişilerin hem yazma becerileri hem de ilgi alanlarına yönelik fikir sahibi olmak amaçlanmıştır. Katılımcılar arasında herhangi bir etkileşim olmaması amaçlandığı için, onlardan öykülerini uygulamanın gerçekleştirileceği sınıf ortamına geçilmeden ve birbirleri ile tanışmadan önce yazmaları istenilmiştir. Dolayısıyla her katılımcı eğitimin ilk gününe kendisine ait bir öykü yazarak gelmiştir.

Yapılan ön çalışmalar neticesinde disleksili bireylerin öğrenme güçlüğüünün yanı sıra, günlük yaşamlarında sebep-sonuç ilişkisi kurabilme, zaman-mekân eşleştirmeleri

2 Bu araştırma, Mayıs 2016'da başlayıp Ekim 2017'de sonuçlanan ve Anadolu Üniversitesi'nde yapılan bir bilimsel araştırma projesi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

yapabilme gibi kısa film öyküsünün kavramsal yapısını oluşturan konularda da sıkıntılar da yaşadıkları fark edilmiştir. Bu sebeplerden ötürü bu çalışmayla bireylerin öğrenme süreçlerine katkı sağlayacak alternatif bir eğitsel yöntemin geliştirilmesinin yanı sıra, öykü yazımının ana unsurları olan özne, zaman, mekân, sebep-sonuç ilişkisi kavramlarının doğru kullanımının ve yaşamsal becerilere yönelik iyileştirmenin sağlanması amaçlanmıştır. Çalışmanın amaçlarına uygun olacak şekilde geliştirilen eğitim programının içeriği ise şu başlıklar altında belirlenmiştir:

- Sinemada senaryo ne anlama gelir?
- Senaryoya giden süreçte masal ve efsanelerin yeri nedir?
- Öykü nedir? Bir öyküyü oluşturan öğeler nelerdir?
- Kısa film nedir? Bir kısa film öyküsü nasıl yazılır?

İçerik belirlendikten sonra, çalışma için 5 hafta ve haftada 10 saat olacak şekilde bir eğitim süreci tasarlanmış ve bu sürece uygun bir zaman/ içerik şablonu oluşturulmuştur. Bu sürece göre, ilk hafta yapılan derslere her katılımcının derse gelmeden önce kendi yazdığı hikayesini sınıfta yüksek sesle okuması ve bunu diğer katılımcılar ile paylaşmasıyla başlamıştır. İlk hafta katılımcıların klasik sınıf ortamına direnci ve topluluk önünde kendini ifade etmedeki çekinceleri dikkate alınmış, bu nedenle ikinci hafta ders ortamı bahçeye taşınmıştır. Her ders, işlenecek konuya uygun olarak anlamayı kolaylaştıracak görsel materyaller hazırlanmış, bu materyaller katılımcıların kişisel ve ortak kullanımına sunulmuştur. Katılımcıların yaşadıkları sosyal uyumlanma zorlukları da dikkate alınarak eğitimlerin bazı kısımları birebir olarak gerçekleştirilmiştir. Sınıf ortamından uzaklaşmak derse olan ilgiyi ve ortak dikkati artırmıştır. Konu, hedeflenene yakın bir öğrenim kazanımı ile tamamlanmıştır. Eğitimin 3. ve 4. haftasında yapılan derslerin kimi sınıfta kimi ise bahçede yapılarak, eğitim programı içeriğine uygun olacak şekilde bilgi aktarımı gerçekleştirilebilmiştir. Eğitimin 5. ve son haftası eğitim süreci sınıf-bahçe, bireysel-grup çalışması olarak ayrı ayrı deneyimlenmiş ve her birinde de beklenen motivasyon ile katılım sağlandığı gözlenmiştir.

Çalışmaya tüm öğrenciler başından sonuna kadar eksiksiz katılım sağlamış ve hedeflenen programdaki tüm eğitim içeriğinin aktarımı da gerçekleştirilebilmiştir. Eğitim programının tamamlanmasının ardından, katılımcı öğrencilerden öykülerini ilk yazdıkları versiyona ve aktarmak istedikleri fikirlerine sadık kalmaları koşulu ile tekrar yazmaları istenmiştir. Bu kez öğrencilerin, kazanımları beklenen ikincil beceri olan zaman, mekân, neden-sonuç ilişkisi gibi kavramları yazdıkları kısa film öykülerine yansıttıkları görülmüştür. Araştırmacı ve katılımcıların, öykülerin ilk ve son versiyonları üzerindeki davranışsal kazanım ve gelişmelerle ilgili değerlendirmeleri yapmasıyla süreç tamamlanmıştır.

Tüm bu eğitim süreçleri profesyonel çekim ekipleri tarafından görüntülenmiş, katılımcıların “Kısa Film Öyküsü” yazma eğitimlerine ait hem eğitimci ve hem de öğrenci perspektifini yansıtır bir göz kullanarak bir belgesel film haline getirilmiştir.

Öğretmen Adaylarıyla Gerçekleştirilen Uygulama Süreci

Çalışmanın amaca uygun gerçekleştirildiğine yönelik sağlamaların yapılabilmesi ve katılımcı gruba ait elde edilen bilgilerin saha kullanıcılarına aktarımı için, özel eğitim

öğretmen adaylarından 14 kişilik kontrol/deney grubu oluşturulmuştur. Bu grup için Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Öğretmenliği Bölümü'nde öğrenim gören ve ailesinde disleksili tanılı kimse olmayan kişiler belirlenmiştir.

Tüm öğretmen adaylarına disleksinin tanımı, disleksi ve zekâ ilişkisi gibi temel sorular sorularak bilgi ve farkındalık ölçümlerinin yapıldığı bir ön test uygulanmıştır. Daha sonra deney grubunda yer alan 7 öğretmen adayına çalışmanın birinci aşamasında gerçekleştirilen disleksili bireylerle yapılan eğitim süreçlerinin belgesel film çalışması izletilmiş ve katılımcıların ilk ve son öykülerinden oluşan kitaplar paylaşılmıştır. Buna karşılık kontrol grubunda yer alan 7 öğretmen adayı ile herhangi bir bilgi paylaşımı yapılmamıştır. Tüm öğretmen adaylarının katılımı ile gerçekleştirilen son test çalışmasında disleksi ve öğrenme ilişkisi, disleksi ve sosyal uyumlanma becerileri ilişkisi gibi sorulardan oluşan son test uygulaması yapılmıştır. Aynı zamanda deney grubundaki öğretmen adaylarına belgesel film ile süreç aktarımına yönelik görüşlerinin alındığı ilave sorularda sorulmuştur.

Son aşamada ise, çalışmada elde edilen tüm bilgiler -kullanılan yöntem de uygun olarak- araştırma grubuna seçilmiş tüm öğretmen adayları ile paylaşılmıştır. Bu bilgi aktarımıyla, tüm öğretmen adayları üzerinde disleksili bireylerin eğitimlerine ilişkin yöntemler nasıl olmalıdır sorularına ait bilinçli bir farkındalık yaratmak amaçlanmıştır. Bu sayede, öğretmen adaylarının edindiği bilgileri kendilerine göre biçimlendirerek başkaca yöntemler geliştirebilecekleri ve diğer meslektaşları ile paylaşarak bilginin yayılımını sağlayabilecekleri öngörülmüştür. Böylece öğretmen adaylarının okullarda öğretilen müfredat bilgileri dışında kendi öğrenme süreçlerinin de belirleyicileri olmalarına katkı sağlayacakları düşünülmektedir.

Bulgular

Çalışmanın ilk gönüllü katılımcı grubunu 12/18 yaşları arasında disleksi tanılı bireyler oluşturmaktadır. Araştırma grubunun öykülerin ilk ve son versiyonları değerlendirildiği zaman, hemen her öykünün son versiyonunun çalışma kapsamındaki eğitimlerle verilen ana karakter, yan karakterler neden/sonuç ilişkisi kurma, zaman, mekân gibi unsurlarla da desenlendiği görülmüştür. Bu nedenle bazı katılımcıların öykülerinin ilk ve son versiyonlarının paylaşılması, araştırmanın bulgu ve yorumlamaları açısından faydalı olacaktır.

Disleksi Katılımcı Grubu Çıktılarına İlişkin Örnek Bulgular

Katılımcı: B.Ç

Öykü İsmi: HER ZAMANKİ GİBİ NORMAL BİR GÜNDÜ (İlk Versiyon-Eğitim Öncesi)

Her zamanki gibi normal bir gündü. Yine uzayda dolaşıyorduk, uzay kalamarı çıkana kadar zorlu bir mücadeleye başlayacağımızı biliyorduk. Ta ki direk bizi yakalayıp yiyince bütün her şeyin bittiğini anladık.

Öykü İsmi: GÖREVİMİZ UZAY (Son Versiyon-Eğitim Sonrası)

Nasa uzaydaki uyduyu tamir etmesi için bir grup astronotu görevlendirir. Astronotlar, aydaki istasyona inerler, ancak gemide bir sorun fark ederler. İstasyonda kimse yoktur ve bu gizemi çözmek üzere kaptan Cameron ekibini iki gruba ayırır. Herhangi bir bilgiye ulaşan hemen gemiye geri dönecektir. Bunun üzerine gruplar ayrılır ve dağılarak hızla çalışmaya başlarlar. Kaptan Cameron ile aynı grupta olan ve adı Trevor olan astronot, istasyonda çalışan bir kişinin ölmüş cesedini bulur. Hemen bu bilgiyi paylaşmak için gemiye döner ve “Bir şey buldum” diye telsizden anons yapar. Ancak oldukça süre geçmesine rağmen kimseden cevap alamayınca şüphelenir ve arkadaşlarını aramaya başlar.

Aramaları çalışmaları gittikçe karışık bir hal almaya başlamıştır. Biraz zaman geçtikten sonra Kaptan Cameron’u da ölmüş bir halde bulur. Trevor korkmuş bir halde gemiye döner ve gemiyi tamir etmeye çalışır. Biraz uğraştıktan sonra tamir eder ve gemiyi dünyaya geri nasıl götüreceğini düşünmektedir. Kontrol panelini kurcaladıkça dünyaya dönebilmek için otomatik bir rota olduğunu fark eder. Hemen rotasını ayarlar ve sağ salim bir dönüş yolculuğu yaşar. Herkes oldukça şaşkındır.

Yolculuk esnasında geminin nasıl arızalandığı, mürettebatın nasıl öldüğü ve aydaki istasyondaki insanlara ne olduğu büyük bir gizemdir. Büyük bir yas tutulmaktadır. Gemi kontrollerden geçerken çalışanlar zeminde kan damlaları olduğunu fark ederler ve izleri takip ederler, kanlar dolapta biter. Çalışanlar dolabı açtukları zaman bambaşka bir macera başlamaktadır. Dolaptan çıkan bir zombi önce oradaki tüm insanları zombi yapacaktır ve tüm dünya zombi istilasının tehdidi altındadır. Ve dolaptan zombi çıkar ve bütün çalışanları zombi yapar ve bu zombi salgını bütün dünyaya yayılacaktır.

Katılımcının öyküsünün ilk versiyonunda karakterlerin, zamanın veya mekânın ne olduğu belirsiz iken, hikâyenin gelişimine ait bir olay örgüsü bulunmamaktadır. Ancak ikinci versiyonunda isimleri ile tanımlanmış karakterler, başi-ortası ve sonu olan, neden-sonuç ilişkisi içinde gelişen bir öykü ile bu öyküye ait belirli bir zaman ve mekân bilgisi olduğu açıkça görülmektedir.

Katılımcı: E.D

Öykü İsmi: BİRGÜN OKULA GİTTİM (İlk Versiyon-Eğitim Öncesi)

Bir gün okula gittim ve kantine indim. Bir şeyler alıp yukarı çıktım. Hemen sınıfa girdim ve ders başladı. Teneffüs olunca tekrar kantine indim. Okula geçirdiğim saatler aynı devam ediyordu derken güm diye bir ses duyduk ve çok şiddetliydi. İçimiz bir korku kapladı. Sonra matematik öğretmenimiz hemen internete baktı Kızılay Merasim Sokak’ta bir patlama olmuş dedi. Tam o sırada okuldan çıkıp eve gitme saatimiz gelmişti. Herkes bir telaş içindeydi. Hemen servise binip eve geldim. Annem ve Babam patlamada çok yaralı ve çok ölenler var dedi. Bunu duyduğumda çok kötü oldum çünkü burası tam babamın iş yerinin önüydü. Babam sürekli telefonla konuşuyor, arkadaşlarından haber almaya çalışıyordu. İyi ki babam orda değildi diye düşünüp Allah’a şükrettim.

Bu olaydan dört gün sonra yemek yemeğe bir yere gittik. Babam çayını havaya kaldırıp, “mutluluğa İçelim “dedi. Ben de babama “Ne oldu” dedim. Yaşıyorum orda ben de ölebilirdim deyip anlatmaya başladı. Babam o gün işten erken çıkmış. Arkadaşı

arabada yer var bizimle gel demiş. Oda arabaya binip eve gelmiş. Tam o saatte olay oluyor. Patlamanın olduğu servisin arkasında da babamın servisi var. Anlaşılan babam şans eseri kurtuluyor. Bunu duyduğum Zaman Allah'a şükrettim. Ölülere Allah'tan rahmet yaralılara da acil şifalar diliyorum. Halada şükrediyorum.

Öykü İsmi: MUCİZE GİBİ (Son Versiyon-Eğitim Sonrası)

Kayra Ankara'da yaşıyordu. Annesi ve babası öğretmen olan bir ailenin tek kızıydı. Kayra her gün olduğu gibi o günde okula gitmişti. Son derslere doğru güm diye büyük bir patlama sesi duydu ne olduğunu anlayamadı. Sonra bir anda aklına annesi ve babası geldi. Öğretmenine "Annemi ve babamı arayabilir miyim?" diye sordu. Öğretmeni evet deyince annesini ve babasını aradı. Fakat her ikisi de telefonu açmadılar. Tekrar defalarca aradı yine açmadılar. İçini büyük bir hüzün kapladı. Bir süre sonra telefonu çalmaya başladı. Arayan annesiydi. Annesi Kayra'ya "Ne oldu?" diye sordu. Kız annesine "okulda güm diye bir ses duydum aklıma siz geldiniz aradım" dedi.

Kayra dersler bitmiş evine dönmüştü. Kapıyı annesi açmıştı. Babasını göremeyince annesine "babam nerde" diye sordu. Annesi babasının daha işten dönmediğini söyledi. Kayra televizyonu açmış haberleri izliyordu. Haberlerde yanan bir aracı gösteriyorlardı. Altında Kayra'nın babasının adıydı ve daha kötüsü de bu araçtaki kişinin öldüğünü söylüyorlardı. Kayra bunu duyunca ağlamaya başladı. Annesi Kayra'nın ağlama sesini duyunca geldi "ne oldu kızım" diye sordu. Kayra bütün gördüklerini annesine anlattı. Bir anda eşinin öldüğünü duyan annesi de ağlamaya başladı. Bir nevi şoka girmişti. Annesi ve Kayra bir anda kendilerini sokağa atıp babasını aramaya başladılar. Akıllarına gelen bütün yerleri aradılar. Her yeri alt üst ettiler ama maalesef bulamadılar. Zaman geçtikçe ümitlerini kaybetmeye başladılar. Hava çok soğuktu ve artık yürümeye de güçleri kalmamıştı.

Kayra ve annesi eve dönmeye karar verdi. Eve döndüklerinde ikisi de bitkin haldeydi. Daha şoku üstlerinden atmamışlardı, uyumak mümkün değildi. Bu korkunç olay ve babaları akıllarına geldikçe hüngür hüngür ağlıyorlardı. Sabah olmak bilmiyordu, saatler durmuştu sanki vakit bir türlü geçmek bilmiyordu. Saat gece yarısı olduğunda ve yorgun olduklarından anne kız kanepenin üstün de sızıp kalmıştı. Annesi Kayra'ya "Kızım hadi kapıya bir bak" dedi. Kayra kapıyı açınca bir de ne görsün! Babası karşısında dimdik duruyordu. Kayra sevinçten babam diye çığlık atınca annesi hemen kapıya doğru koştu, eşini sağ salim görünce sevinç gözyaşlarına boğuldu. Kayra ve annesi sevinç içinde babasını kucakladılar. Artık onlar için kötü zamanlar geride kalmıştı.

Babası başından geçen olayı anlatmaya başlamıştı. Yolda giderken benzini bitiyor ve araba yolda kalıyor. Babası hemen arabayı kenara çekip benzin almak için en yakın yakıt istasyonuna yürümeye başlıyor. Arabadan biraz uzaklaştıktan sonra çok güçlü bir patlama oluyor zarar görmemek için kendini yere atıp saklanıyor. O esnada ne yapacağını şaşırıyor. Bir de patlayan arabanın kendi arabası olduğunu görünce şaşkınlığı bin kat daha artıyor. Aklına bizi aramak gelse de telefon araba da kaldığı için aramıyor. Tabi patlamadan dolayı yollar kapalı kaldığı için bir yere gidemiyor. Hemen olay yerine polisler ve ambulans geliyor. Polisler babamı gizli bir şekilde polis merkezine götürüyor. Orada olayla ilgili gerekli bilgileri aldıktan sonra babamı tedbir

amaçlı olarak sabah 6.30 kadar polis merkezinde tutuyorlar. Sabah babamın olayla ilgili bir suçunun olmadığını anlaşıldıktan sonra da babamı serbest bırakıyorlar. Kayra'nın bu korkunç olay annesini ve babasını ne kadar çok sevdiğini, onlarsız bir hayatın ne kadar anlamsız ve zor olacağını daha iyi anlamıştı. Kayra o günden sonra annesini ve babasını hiç üzmedi ve mutlu hayatlarına devam ettiler.

Öykünün ilk versiyonu bir tanıdığa anlatılan bir anı veya geçmişte yaşanmış bir olay şeklinde iken, ikinci versiyonun gerçekte yaşanmış bir olaydan yola çıkılarak neden-sonuç ilişkisi içinde ilerleyen bir öykü halinde olduğu görülmektedir. Bu ikinci versiyonun kendine özgü zaman ve mekân bilgisi, ana ve yan karakterleri, başı-ortası ve sonu olan bir olay örgüsü bulunmaktadır.

Katılımcı: M.E.K

Öykü İsmi: BENİM UÇAĞIM (İlk Versiyon-Eğitim Öncesi)

Benim Uçağımın Özellikleri:

1- Uzaya gidip geri gelebilir

2- Uçağım hem yolcu savaş ve özel yolcular için 3 ayrı bölümü vardır.

3- Benim uçağım 5 katlıdır. İçerisinde: 2 mutfak, her katta. 2 tuvalet, 3. katta yatak ve dolaplar vardır, her koltuğun arkasında özel tablet vardır. (Sadece özel yolculara), 1 tane disko salonu vardır, 2 sinema salonu, 1 tane oyun salonu, sera odası, kamera odası ve çalışma odası vardır. 4- 5 pilot, 6 polis, 5 erkek ve 5 kadın görevli vardır. 2 Tane Doktor vardır. 5- Bu Son Özelliği Herkesi şaşırtacak çünkü benim uçağım özel uzat oteli olabilir. Benim uçağım da oksijen üreten bir makine sayesinde uçağım da oksijen maskesine gerek yoktur.

Öykü İsmi: MUTLULUK (Son Versiyon-Eğitim Sonrası)

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde pireler berber iken develer tellal iken ben anamın beşiğinde tıngır mungır sallanır iken... Çoook uzak bir ülkede bir kral varmış. Bu kral çok da iyi biri değilmiş, biri kız diğeri erkek olan çocuklarından başka fazlaca kişiyi sevmezmiş. Kral aynı zamanda oldukça gösteriş meraklıymış. Kral, karısı ve çocuklarını tatile çıkarmak için beş katlı, içerisinde iki mutfak, her katta iki tuvalet, her koltuğun arkasında özel tablet olan kocaman bir uzay gemisi yaptırmış. Gemide bir tane disko salonu, iki tane sinema salonu, bir tane oyun salonu, sera ve çalışma odaları varmış.

Uzaydaki yolculukları sırasında kraliçe hastalanmış ve gemideki bütün doktorlar ve büyücüler hastalığına çare bulamamışlar. Kraliçenin durumu gitgide kötüye giderken kral bir gece bir rüya görür. Rüyasında aksakallı bir dede ona kraliçeyi iyileştirecek ve hastalığının tedavisi için nadir bulunan bir çiçeğin gerektiğini ve bu çiçeğin ancak uzaktaki bir yıldızın üstünde bulunduğunu söyler. Kral hemen telaş ve endişe içinde uyanır ve hemen muhafızlarına haber vererek o çiçeği aramak için rotayı değiştirirler.

Uzun bir yolculuktan sonra çiçeğe ulaşırlar ancak çiçeğin başında onu bekleyen bir bahçıvan varmış. Kral hemen bahçıvana çiçeğin kraliçe için çok gerekli olduğunu ve ne

kadar isterse parasını ödeyeceğini söyler. Bahçıvan, “Ben para istemiyorum. Sadece bir soru soracağım. Eğer bu soruyu bilerseniz çiçeği size vereceğim, eğer bilemezseniz çiçek bende kalır” demiş. Kral zorunluluktan anlaşmayı kabul etmiş, Bahçıvan sorusunu sormuş:

“Yağmurlu bir günde bir adam öldürülmüş. Üç komşusu suçlu olarak dinlenmiş. Birinci komşuya o gün nerde olduğunu sormuşlar, çaycı olduğunu ve çay yaptığını söylemiş. İkinci komşuya sormuşlar, temizlikçi olduğunu ve temizlik yaptığını söylemiş. Üçüncü komşuya sormuşlar, bahçıvan olduğunu ve çiçekleri suladığını söylemiş. Sizce hangi kadın kocasını öldürmüştür?” Kral hemen cevap vermiş. Tabi ki de bahçıvan olan üçüncü komşu. Çünkü yağmurlu bir günde çiçek sulanmaz.

Yıldızın üstündeki bahçıvan sözünü tutmuş ve çiçeği Kral’a vermiş. Bir sorun daha varmış. Uzayda yer çekimi olmadığı için çiçeği ezerek suyunu çıkarmak mümkün değilmiş. Kral hemen dünyaya geri dönmüş ve çiçeğin suyu içirilen kraliçe hemen iyileşmiş. Kral da para ile her şeyi satın alamayacağını dersini almış. Krallığını iyi yöneterek sonsuza kadar mutlu ve bitki dostu olmuş.

Görüldüğü gibi öykünün ilk versiyonu bir öykü değil, katılımcının hayalindeki uçağın özelliklerinin betimlenmesi şeklindedir. Ancak öykünün ikinci versiyonu masal şeklinde ilerleyen, içinde ana ve yan karakterleri bulunan, giriş-gelişme ve sonuç ekseninde ilerleyen bir olay örgüsüne sahip olan, son derece yaratıcı öğeleri de içinde barındıran bir öykü şeklindedir.

Katılımcı: O.B

Öykü İsmi: İKİ KARDEŞ VARDIR (İlk Versiyon-Eğitim Öncesi)

İki kardeş vardır. Bu kardeşler yıllardır birbirlerini görmüyorlar. Biri kirli işler yaparken diğeri işinde gücündeymiş. Kirli işi yapan kardeş bilmeden diğerkardeşinin yanına gider ve şöyle der;

- “Merhaba benim bir davam vardı nasıl yardımcı olabilirsiniz?”

Diğerkardeş;

- “Ne davanız var?” der.

Diğerkardeş;

- “Ben eşimden ayrılacaktım.” der. Duruşma açılır ve fark eder ki bu yıllardır aradığı kardeşidir ve bunu kanıtlamak için DNA testi yapılır. Bu yıllardır kayıp olan kardeşidir.

Aralarında anlayamadığı bir sevgi oluşur ve ne iş yaptığını merak eder ve bunu gizlice takip eder kaçakçılık uyuşturucu gibi zararlı maddeler sattığını öğrenince gider ve şöyle der;

- “Sizin bir kardeşiniz var mıydı?”

Diğer kardeşi;

- “Evet vardı ama nerde bilmiyorum.” der.

Diğer kardeşi;

- “O benim. DNA testi yaptım.” der. DNA raporunu gösterir ve sorar, bizim davanın sonucunu öğrenmek ister ve haftaya duruşma olduğunu öğrenir. Duruşma günü gelir ve dava sonucunda eşlerin ayrılmasına karar verilir ve kardeşler mutlu mesut yaşarlar.

Öykü İsmi: MUCİZE (Son Versiyon-Eğitim Sonrası)

Mert ve Murat isimlerinde birbirlerini yıllardır görmeyen iki kardeş vardır. Mert kirli işler yaparken, Murat ise işinde gücünde bir avukattır. Bir gün tesadüfen Mert bilmeden Murat’ın yanına gider ve şöyle der;

- “Merhaba! Benim bir davam vardı. Yardımcı olabilir misiniz?”

Murat;

- “Davamızın konusu nedir?” Diye sorar.

Mert;

-” Eşime boşanma davası açmak istiyorum.” der ve sorunlarından bahseder. Dava açılır, duruşmalar başlar fakat bu süreçte aralarında farklı, anlam veremedikleri bir sevgi oluşmuştur. Mert’in yüzündeki yara izi Murat’ın dikkatini çekmiştir ve aklında kendi kardeşinin yetimhane yıllarında oradan kaçarken düştüğü ve yüzünün zarar görmesinden dolayı dikiş atıldığı anısı canlanır. Yoksa bu yıllardır aradığı kardeşi midir? Tesadüfler iki kardeşi artık bir araya getirebilmek için yeterli midir? Murat, Mert’in içtiği çay bardağı ve kendinin bir saç örneğini alarak gizlice bir DNA testi yaptırır. Bu sonuç kardeş olduklarının kanıtıdır. Mert, Murat’ın yıllardır aradığı kardeşidir.

Murat, Mert’in ne iş yaptığını merak eder ve bunu gizlice takip ederek kaçakçılık uyuşturucu gibi zararlı maddeler sattığını öğrenince çok üzülerek gider ve der ki;

- “Mert senin bir kardeşin var mıydı?” Mert şaşkınlık içinde Murat’a bakarak;

- “Evet, vardı ama nerde olduğunu bilmiyorum.” der. Murat artık her şeyi anlatmaya başlamıştır.

- “Senin kardeşin benim. Sen bana duruşma için geldiğinde içtiğin bardağı alarak DNA testi yaptırırım.” der ve sonuçları Mert’e gösterir. İki kardeş birbirlerini buldukları için çok sevinmişlerdir. Ve 2 hafta sonra duruşma vardır. Duruşma günü gelir çatar ve dava sonucunda eşlerin ayrılmasına karar verilmiştir. Murat derki;

- “Mert bu işleri bırakmanı istiyorum. Yıllardır aradığım kardeşimin benim karşımda olmasını istemiyorum. Namuslu, alının teriyle parayı kazanabilirsin.” Mert kardeşini dinledikten sonra hak verir.

-” Tamam Murat. Ben de severek yapmıyordum, fakat hayat işte bir şekilde bizi bir

yerlere sürüklüyor.” diyerek bu işleri bırakır.

Asıl konu en önemli meseledir, artık sıra annelerini bulmaya gelmiştir. Aradan yıllar geçer ve ansızın bir akşamüstü iki kardeşin kapısı çalar. Kapıdaki bir kadındır ve elinde birkaç resim vardır. Kibar ve güzel bir ses tonuyla;

- “İyi akşamlar rahatsız etmiyorumdur umarım. İzin verirseniz sizinle önemli bir mevzu konuşmak istiyorum.” der. Mert;

-” Buyurun içeri girin. Kardeşim de içerde, hep birlikte konuşalım.” diyerek kadını içeri davet eder. Murat da şaşırmıştır. Akşamın bu saatinde gelen kadın kim acaba? Murat, nezaketle gelen kadını oturtur ve anlatmasına izin verir. Kadın isminin Nazlı olduğunu ve iki kardeşin yıllar önce onun yetimhaneye bıraktığı çocukları olduğunu söyler. Yıllar sonra annelerini karşılarında görmenin şaşkınlığı ile Mert kızgın, öfkeli ve bir o kadar da özlemle sorar;

- “Neden? Neden bıraktın bizi? Bizim suçumuz neydi ki bizi annesiz bıraktın? Herkes anneleriyle babalarıyla gezerken, eğlenirken biz yetimhane parmaklıklarından baktık. Sonra bizi ayırıp farklı ailelere verdiler.” Nazlı, babalarının yapmış olduğu bir hatadan dolayı öldürüldüğünü ve kötü insanların onların da peşine düşerek öldürmek istediğini anlatır. Bu durum benim için de hiç kolay değildi. Sizin hasretinizden ben de hafızamı kaybetmiştim. Elimde kalan bu resimler beni hayata bağladı diyerek çocuklarına sarılır. Tüm aile tekrar bir aradadır.

Görüldüğü gibi öykünün ilk versiyonu zaman ve mekân bilgisi içermeyen, mantıksal bir yapıya sahip olmayan bir olay örgüsü içermektedir. Ancak ikinci versiyon, ana ve yan karakterleri, bu karakterlerin ağzından dökülen mantıklı ve yaratıcı diyalogları, belirli bir zamana yayılmış ve neden-sonuç ilişkisi içinde ilerleyen olay örgüsü ile mekânı belli bir öykü yapısındadır.

Bu çalışmanın bulguları doğrultusunda yukarıda örnek olarak verilen öykülerden yola çıkılarak, disleksi tanımlı katılımcı grup ile yapılan eğitimlerin katılımcıların öykülerine olumlu yönde fayda sağladığı söylenebilir. Başka bir deyişle, katılımcıların eğitim öncesinde ve sonrasında yazmış oldukları öyküler ile yazma becerilerinde kayda değer bir değişim olduğu gözlenmektedir. Katılımcıların öykülerinin ikinci versiyonunda, disleksili bireylerin sosyal adaptasyonlarında da çoğu zaman sorun olabilen zaman, mekân, neden-sonuç ilişkisi gibi kavramların dahi doğru kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu kazanımlar, çalışmanın başkaca bir amacı olan bireylerin sosyal hayatla uyumlanmalarına katkı sağlaması beklentisini de karşılamaktadır. Çalışmanın başarıya ulaşmış olmadığına dair objektif bir veri oluşturmak ve alanda yapılacak başka çalışmalar için alternatif bir referans kaynak olması amacıyla, sahadaki süreçler ile alınan tüm geri bildirimler görsel ve basılı olarak belgelenmiştir.

Öğretmen Adaylarına İlişkin Örnek Bulgular

Çalışmanın son bölümünü, verilen eğitimler ile disleksili bireylerin öğrenme potansiyellerindeki değişikliklerin araştırılması oluşturmaktadır. Çalışmanın bu aşamasında 7'si deney ve 7'si de kontrol grubunda yer almak üzere toplam 14 öğretmen

adayı yer almıştır. Deney grubunda yer alan 7 öğretmen adayına çalışma süresince elde edilen bilgi ve belgelerin aktarımı yapılırken, buna karşın kontrol grubunda yer alan 7 öğretmen adayı ile herhangi bir bilgi paylaşımı yapılmamıştır. Çalışmanın bu kısmına ait örnek bulgular aşağıda yer almaktadır.

Kontrol Grubu Öntest Örnek Cevaplar:

Soru: Disleksili bireylerin eğitim süreçleri hakkında neler biliyorsunuz?

Verilen Cevaplar:

- Bilmiyorum **B.K. (Yaş 22)**
- Bu konuda bir fikrim yok **E.M. (Yaş 20)**
- Eğitim süreçlerinin zor geçtiğini, genel başarıları için çok çabalamaları gerektiğini biliyorum **N.E. (Yaş 22)**

Soru: Disleksili bireylerin çalışma koşulları ve hayatları hakkında neler biliyorsunuz?

Verilen Cevaplar:

- Hiçbir fikrim yok **B.K. (Yaş 22)**
- Bilmiyorum, ama disleksi olup çok başarılı olan bir hocam var. **E.M. (Yaş 20)**

Soru: Disleksili bireyler hakkında neler biliyorsunuz?

Verilen Cevaplar:

- Disleksili bireyler ile daha önce çok sık karşılaşmadım **E.B. (Yaş 23)**
- Genelde böyle bireylerin çok özel yetenekleri olduğunu söylüyorlar. Genelde aileler gelip benim çocuğum çok zeki, benim çocuğumda disleksi var kesin Einstein olacak edası ile geliyorlar. Sonra bir hayal kırıklığı olabiliyor. **G.T. (Yaş 22)**

Soru: Sizce disleksili bireyler senaryo ve/veya kısa film öyküsü yazabilir mi? Yanıtınız hayır ise neden?

Verilen Cevaplar:

- Emin değilim. Tabi ki normal gelişim gösteren bireyler kadar olmasalar da destek ile belki yapabilirler. **A.P. (Yaş 21)**
- Belki sadece kendi hayatlarımı, hani yaşadıklarımı anlatan kısa öyküler yazabilirler. **N.E. (Yaş 21)**

Deney Grubu Öntest Örnek Cevaplar:

Soru: Disleksili bireylerin çalışma koşulları ve hayatları hakkında neler biliyorsunuz?

Verilen Cevaplar:

- Bu konuda pek bir bilgim yok aslında. Ama daha çok kendilerini sanatsal faaliyetler gibi alanlarda geliştirdiklerini duymuştum. A.T.K. (Yaş 22)
- Bilmiyorum. G.Ç. (Yaş 22)
- Bilmiyorum Ü.G. (Yaş 36)
- Her mesleği yapamayacaklarını düşünüyorum. Meslek seçiminde kendi kişisel yeteneklerini göz önünde bulundurmaları gerektiğini biliyorum. Y.D. (Yaş 21)
- Bu konuda da bir fikrim yok. Z.K. (Yaş 21)

Soru: Sizce disleksili bireyler senaryo ve/veya kısa film öyküsü yazabilir mi? Yanıtınız hayır ise neden?

Verilen Cevaplar:

- Sanmıyorum. Yani biraz güç bence. Çünkü anlama ve okumada genel olarak güçlük çektikleri için ve bu alanda tamamen anlama, okuma ve yazmaya ilişkin olduğu için, bu konuda biraz hassas olduklarını ve güçlük çekebileceklerini düşünüyorum. A.C.S. (Yaş 21)
- Bence %51 yazamaz. Zaten asıl yaşadıkları sıkıntı okuma-yazma ve konuşmada iken, okuma-yazma ve konuşma üzerine bir metin yazmaları çok üst düzey bir beceri olur onlar için. Y.D. (Yaş 21)
- Bilemiyorum... Yardım sağlandığında belki yazabilirler onun dışında bağımsız olarak zorlanabilirler. Çünkü genellikle sıkıntı yaşadıkları konu okuma yazma olduğu için senaryo yazma konusunda bu yüzden sıkıntı yaşayabilirler. **Z.K. (Yaş 21)**

Deney Grubu Sontest İlave Sorulara (Belgesel Film) Örnek Cevaplar:

Soru: İzlediğiniz film çerçevesinde sizce kısa film ve senaryo eğitiminin (kısa film öyküsü yazımı) disleksili çocukların eğitimindeki artıları ve eksileri nelerdir?

Verilen Cevaplar:

- Başarı duygusundan bahsettik. O başarı duygusu bence çok önemli bir şey. Çocuk bir şey başardığını hissederse eğer hayata olan motivasyonu zaten artar bu çocuğu bir kere 1-0 öne geçirir. Öyle olunca diğer alanlara da ilgisinin artacağını düşünüyorum ben. A.T. K. (Yaş 22)
- Artıları, bir olaydaki yer-zaman kavramını bile algılamaları için, onların eğitimi verildiği için aslında buldukları ortamın ya da olayın sonucun daha kolay kavrayabilirler diye düşünüyorum. Çünkü, mesela çocuklarda şey var; hangi ortam gerçek ortam? Hayal dünyaları o kadar zengin ki, böyle bir sürü şey kuruyorlar ve onu yazıya dökmekte çok zorlanıyorlar. Başı ayrı oluyor, sonu ayrı oluyor, ama hani bunu öğrenirlerse kendi hayatlarında da neden-sonuç ilişkisini

daha kolay kurabilirler diye düşünüyorum. Eksisi olarak bir şey görmedim. G. Ç. (Yaş 22)

- Artıları şöyle olabilir; spesifik konular seçilip bunlar kısa film şeklinde işlendiğinde ya da toplumsal uyum becerileri bu şekilde işlendiğinde, çocukların ilerideki yaşamlarına büyük oranda katkı sağlayabilir. Negatif yönleri de bunu da tam bilmiyorum ama, eğer o gruptaki herkes disleksili öğrenci ise bence biraz toplumdaki uzaklaştırma gibi olmuş. Yani ben biraz daha böyle iç içe olmaları ve normal gelişim gösteren akranları ile birlikte olan bir kursa katılmalarını tercih ederdim. A.S. (Yaş 23)

- Kendilerini ifade etmeleri artmış. Sosyal becerileri artmış, kaynaşmışlar. Öz güvenleri artmış. İç dünyalarını kaleme dökmüşler. Hayal güçlerini geliştirmişler. Hepsisi girişte farklılardı. Gönülsüz gelmişler ama severek ayrılmışlar. Güzeldi yani. Ü.G. (Yaş 22)

Soru: İzlemiş olduğunuz belgesel film çalışmasında sözlü iletişim yöntemi ile disleksi tanılı bireylere senaryo (kısa film öyküsü) yazım teknikleri eğitimi verilmiştir. Sizce ilgili eğitim doğru yöntem kullanılarak amacına ulaşmış mıdır?

Verilen Cevaplar:

- Bence doğru yöntem kullanılmış. Böyle olmayıp da öğrencilere bu konuda birçok kitap vardır, öğrencilere direkt kitap önerip de siz bu kitapları okuyun daha sonrasında böyle böyle yapalım...O hem sıkıcı olur hem de öğrenciler zaten sıkıldıkları olaylar veya kendilerini başarısız hissettikleri olaylar bu olaylar yani. Bunun yerine sözlü olarak kendilerini ifade etmelerini istemek daha hoş olmuş. Daha güzel olmuş. A.T. K. (Yaş 22)

- Evet bence doğru yöntem kullanılmış ve hani çocukların söylediğine göre ve çocuklar da bir ilerleme gördük. O yüzden amacına ulaşmış. Normalde hani hocalar direkt konuyu verirler ya, ama bu çocuklara belli bir uyarlama yapılması gerekiyor ve siz de parçadan bütüne doğru gitmişsiniz ve bence bu yöntem çocuklar için etkili olmuş. G.A. (Yaş 22)

- Evet doğru yöntem kullanılmış. Hatta bu eğitim verilirken farklı ortamlarda eğitimler verilmiş, bahçe gibi, açık hava veya bir salon gibi bir yerde. Bence gayet etkili bir yöntem kullanılmış. A.S. (Yaş 23)

Soru: İzlediğiniz belgesel film disleksi hakkında neler anlatıyor?

Verilen Cevaplar:

- Disleksi hakkında, öğrencilerin görsel ve işitsel şeylere daha fazla dikkatlerini çektiklerini, bu yollarla daha kolay öğrendiklerini, bir şeyleri yapabildiklerini gördüklerinde bunların onlara özgüven ve mutluluk verdiğini, aynı zamanda da tabii ki izleyenler için de bu çocuklar bir şeyleri başarabiliyor algısı veriyor bence. G. Ç. (Yaş 22)

- Açıkçası önceden senaryo yazabileceklerini düşünmüyor iken bizzat kendim

görmüş oldum senaryo yazabileceklerini. Film bana bunu öğretmiş oldu. Y. D. (Yaş 22)

• Bir şeyin öğretilabilir olması için farklı yöntemlerin kullanılabilmesine ilişkin ve bunların alan uzmanlarının yapmasına ilişkin bir bilgi sağladı bana. A.S (23)

Soru: Genelde sinema, özelde belgesel sinemanın disleksili bireylerin eğitim süreçlerine herhangi bir etkisi olabilir mi? Evet ise nasıl? Hayır ise neden?

Verilen Cevaplar:

• Evet olabilir. Bunun konuya ilişkin olabileceğini düşünüyorum ben. Yani, eğer böyle spesifik konular seçilebilirse, bunlar belgesellere disleksili bireylere uygun şekilde işlenebilir. Çünkü bizde genellikle öğrenme güçlüğü ve özel gereksinimli bireylerde izlemeyle öğrenilen bilgiler daha kalıcı olur. Bu yüzden görsel destekleyici sistemler çok önemli. A. S. (Yaş 23)

• Çok şey kattığımızı gördük. Çocuklar kendi iç dünyalarını dile getirebilmişler. İzlediğimiz kadarıyla çok mutlu olmuşlar. Kendilerine özgüvenleri artmış, bu diğer sosyal becerilerinden tutun akademik becerilerine kadar çok katkı olacağını düşünüyorum. Yüz ifadelerinden, konuşmalarından bu gayet belli oluyordu. Ü. G. (Yaş 22)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi kontrol ve deney grubu ile yapılan öntest değerlendirmeleri, özel eğitim öğretmen adaylarının disleksi ve disleksili bireyler hakkında temel düzeyde de çok fazla bilgi sahibi olmadıklarını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, tüm katılımcı öğretmen adayları disleksili bireylerin kısa film öyküsü yazamayacaklarını da düşünmektedirler. Ancak çalışmanın ikinci kısmında, deney grubuna eğitim sürecini anlatan belgesel filmin izlettirilmesinden sonra yapılan son test uygulamasında, öğretmen adaylarının yaklaşım ve düşüncelerinde olumlu yönde değişim gözlemlenmiştir.

Deney grubundaki öğretmen adayları filmi izledikten sonra, disleksili bireylerin eğitimlerine yönelik uygun eğitsel düzenlemeler yapıldığında onların eğitimlerinin mümkünlüğüne yönelik düşüncelerinde olumlu yöne bir gelişim göstermişlerdir. Bununla birlikte çalışmanın konusu olan kısa film eğitiminin, disleksili çocuklara ve onların eğitim süreçlerinin yanı sıra sosyal hayatlarına da katkısı olduğunu belirtmişlerdir. Şöyle ki, çalışma ile verilen eğitimlerin disleksili bireylerin kendilerini ifade etme yöntemlerini, sosyal becerilerini ve özgüvenlerini arttırdığını vurgulamışlardır. Son olarak öğretmen adayları, çalışmada verilen eğitimlerin öğrenci etkileşimli ve görsel desteklerle yapılmasının disleksili bireylerin öğrenme süreçlerine sağladığı katkının da altını çizmişlerdir.

Tartışma Ve Sonuç

Alanyazındaki disleksi çalışmalarının az ve sınırlı olması, yetişmiş akademik personelin varlığını etkilemekte, bu durum ise öğretmen adaylarına bu dersin programlarına konulmasını engellemektedir (Balci, 2015). Tüm diğer alanlarda olduğu gibi disleksi alanında da yeterince bilgi sahibi olmadan meslekte aktif göreve başlayan öğretmenler, kendilerini

eksik hissedecekler ve kendilerinden beklenen performansa ulaşmakta zorlanacaklardır.

Araştırmada, kontrol ve deney grubu için seçilmiş olan öğretmen adaylarının -özel eğitim alanından seçilmiş olmalarına rağmen- %72 sinin “Disleksili bireyler hakkında neler biliyorsunuz?” sorusuna kabul görür -ancak tam kabul olmayacak şekilde-cevap verdiği gözlemlenmiştir. Katılımcıların yalnızca %57’sinin disleksili bireylerin eğitimleri ile ilgili doğru bilgi sahibi olduğu, kontrol ve deney gruplarındaki bilgi seviyelerinde anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının aldığı eğitimde standart bir bilgilendirme olmadığı ve bu adayların kulaktan dolma ve/veya kişisel merak ve ilgilerine göre bilgi kaynaklarına ulaştıkları sonucuna varılmıştır. Alanyazında var olan çalışmalar ve bu çalışmanın bulguları göstermektedir ki, öğretmen adayları disleksi konusunda yeterince bilgi sahibi olamadan mezun olmaktadır.

Bu araştırma, özel eğitim alanında uzman danışmanların bilgilendirmeleri doğrultusunda hazırlanan eğitim materyalleri ve özel eğitim öğretmenleri için alternatif bir bilgilendirme içeriği olacak şekilde tasarlanmıştır. Çalışmada araştırmacı öğretmen yöntemi kullanılmış olup, katılımcılara bilgi aktarımı disiplinler arası bir iş birliğiyle, belgesel film çalışmasının öğretmen adaylarına izlettirilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemle sözlü aktarım ile sağlanabilecek olan yüzeysel bilgi transferi yerine, izleyicilerin sürece bizzat tanıklık etmeleri ve hatta kendilerini sürece dahil hissetmeleri hedeflenmiştir.

O’Connor, filmlerin izlenilmesinden sonra sınıfta yapılan tartışma ve yorumların bir metin okunduktan sonra yapılan yorum ve tartışmalardan daha verimli olduğunu belirtmiş, filmle ilgili yaptığı tartışmalarda öğrencilerin etkinliklere daha kolay katıldıklarından bahsetmiştir (aktaran Öztaş, 2007). Çalışma kapsamında deney grubuna öntestte sorulan “Disleksili bireyler senaryo ve/veya kısa film öyküsü yazabilir mi?” sorusunun cevabı %43 hayır ve %14 kararsız iken, yapılan son testten sonra evet cevabı %100 e çıkmıştır. Bu iyileşme, çalışmanın öğretmen adayları üzerinde beklenen amaca uygun olarak bilinçli bir farkındalık da yarattığını göstermektedir.

Çalışmaya konu olan ölçülebilir değerlendirme süreçleri tamamlandıktan sonra, çalışmaya konu olan bilgi ve belgelerin tamamı tüm araştırma grubu ile (kontrol ve deney) paylaşılmıştır. Bu paylaşım ile öğretmen adaylarının öncelikle, kendilerinin bilgiyi edinme ve sunma hususlarında klasik eğitim anlayışının dışında hareket etmeyi öğrenmeleri teşvik edilmiştir. Katılımcı öğretmen grubunun edindiği bilgileri kendine göre biçimlendirerek başkaca yöntemler geliştirebilmesi ve meslektaşları ile paylaşarak bilginin yayılımını sağlaması öngörülmüş, bu şekilde de kendilerinin de okullarda öğretilen müfredat bilgileri dışında kendi öğrenme süreçlerinin belirleyicileri olmalarının önü açılmıştır.

Disleksi tanılı bireyler ile yapılan kısa film öyküsü yazma çalışmasının sonuçlarının ise, araştırmanın amacını destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Katılımcıların hemen hepsinin yazdığı öykülerin ilk ve son versiyonları arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Öykülerin ilk versiyonu zaman ve mekân bilgisi, ana ve yan karakterler, neden-sonuç ilişkisi içinde gelişen olay örgüsü gibi bir öykünün temel yapı taşlarını oluşturan unsurlara sahip değildir. Ancak bununla beraber, katılımcıların aldıkları eğitim sonucu yazdıkları öykülerin ikinci versiyonları zekice ve mantıklı bir şekilde yazılmış diyaloglar, yaratıcı bir şekilde işlenmiş ana ve yan karakterler, belirli bir mekâna ve zaman dilimine sahip olaylar, neden-sonuç ilişkisi içinde ilerleyen, başi-ortası ve sonu olan olay örgülerine

sahiptir. Sonuç olarak disleksi tanılı bireyler, bir kısa film öyküsünde olması gereken hemen hemen tüm unsurları kendi yazdıkları öyküler içinde kullanmayı başarmışlardır. Bu da süreç içinde verilen eğitiminin ve yönteminin bu bireyler üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

- Altun, S. (2015). Geleceğin Araştırmacı Öğretmeni. XIV. Geleneksel Eğitim Sempozyumu "Geleceğin Öğretmeni". Türkiye Özel Okullar Birliği Derneği. S.16. 29-31 Ocak 2015 / Antalya.
- Altuntaş, F. (2010). Sınıf Öğretmenlerinin Disleksiye İlişkin Bilgileri ve Dislektik Öğrencilere Yönelik Çalışmaları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, A. (2009). Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı ve Türkçe Öğretimi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13 (1), 143-154.
- Babkie, A. M., & Provost, M. C. (2004). Teachers as Researchers. *Intervention in School and Clinic*, 39 (5), 260- 268.
- Bacanlı, H. (2004). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayınları.
- Balcı, E. (2015). Amerika Birleşik Devletleri'nde disleksili bireylere uygulanan eğitim ve öğretim programlarının Türkiye'de yapılan çalışmalara katkısı açısından değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Balcı, E. (2017). Disleksi Hakkında Gerçekler: Disleksi Nedir ve Ne Değildir? *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (1), 1-17.
- Balcı, E. (2019). Disleksi Hakkında Öğretmen Görüşleri ve Karşılaştıkları Sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi*, 20 (1), 162-179.
- Bingöl, A. (2003). Ankara'daki İlkokul 2. ve 4. Sınıf Öğrencilerinde Gelişimsel Disleksi Oranı. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 56 (2), 67-82.
- Cochran-Smith, M., & Lytle, S. L. (1993). *Inside/Outside Teacher Research and Knowledge*. New York: Teachers College Press.
- Cohen, L., & Manion, L. (1994). *Research Methods in Education* (4th ed.). London: Routledge Press.
- Çepni, S. ve Akdeniz, A. R. (1996). Fizik Öğretmenlerinin Yetiştirilmesinde Yeni Bir Yaklaşım. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (12), 221-226.
- Demir, B. (2005). Okul Öncesi ve İlköğretim Birinci Sınıfa Devam Eden Öğrencilerde Özel Öğrenme Güçlüğü'nün Belirlenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Demircioğlu, İ. H. (2004). Tarih ve Coğrafya Öğretmenlerinin Sosyal Bilimler Öğretiminin Amaçlarına Yönelik Görüşleri (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği). *Bilgi*, (31), 71-84.

Deryakulu, D. (2000). Yapıcı Öğrenme. İçinde: A. Şimşek (Ed.), Sınıfta Demokrasi, s. 53-77. Ankara: Eğitim-Sen Yayınları

Ekiz, D. ve Yiğit, N. (2012). Öğretmen Adaylarının Eğitim Araştırmalarının Amaç ve Çeşitleri Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (23), 3-20.

Öztaş, S. (2007). Tarih Öğretimi ve Filmler: Tarih Öğretiminde Film Kullanılmasının Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Salman, U., Özdemir, S., Salman, A.B. & Özdemir, F. (2016). Özel Öğrenme Güçlüğü "Disleksi". FNG & Bilim Tıp Dergisi, 2 (2), 170-176.

Shaywitz B.A. & Shaywitz S.E. (1989). Learning Disabilities and Attention Disorders. In: Swaiman KF (Ed.). Pediatric Neurology, Principles and Practice. St.Louis: The C.V.Mosby Company Press, 857-894.

Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS)

Adres: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Akdeniz Üniversitesi Enstitüleri Binası B Blok 2. Kat Dumlupınar Bulvarı
07058 Kampus / ANTALYA

Tel: 0242 227 44 00 – 1479

E-Mail: aksosdergi@gmail.com

Web: aksosjournal.com
aksos.akdeniz.edu.tr